

له بلاو گراوونگانی دهزگای چاپ و بلاو کردنه و هی اندر خان (31)

روزنامه سیاسی کوری

د نافیله را بزا فا

سیاسی و رهوشه نیبیری دا

اسماعیل بادی

کردهستان - ۲۰۰۴

رۆژنامه‌شانیای کوردی دناقیه‌را بزاقا سیاسی و ره‌وشه‌ن‌بیری دا

- * اسماعیل بادی.
  - * چاپا ئیتکی - ۲۰۰۴.
  - * به‌رگ: عصام حجی ظاهر.
  - * باشن‌قیس: ه‌دوار نامیدی.
  - * ده‌ره‌تانا ه‌رنه‌ری و ک‌رمپیوتەر: محمد ملا حمدی.
-

بەرنامە

نخستین و بەلاخرن ل درر دیرۆکا رۆژنامەقانییا کوردی، چەند بیتی کارەکتی پیرۆزە و پێدشی یە کو هەر کەسەکی پویتی ددەتە رۆژنامەقانییا کوردی، ل دویف بچیت و بنچیسیت. هەرۆسا ئەف نخیسین و دەست پیکرنە دئ، ژ بنەمالا بەدرخانیا دەست پئ کت، ژبەر گو ئەو پێشەنگ و رابەرتن رۆژنامەقانییا کوردی نە و چەندین جارن دریتی ب دەرکەفتا رۆژنامەیا (کوردستان) ژنالیی وانفە پئ هاتیە دان.

لەورا بابەتین ئی پەرتوکی ژ، ژ ئی جورۆی نخیسین پئ بار نەبووینە و رۆژنامەیا (کوردستان) و (عەبدولرەحمان بەدرخان و مپیر سورەیا و جەلادەت و کامیران) و دەستەکا ل دویف دا ئەشتن کار دەرۆژنامەقانییا کوردی دا کری، دناف بەرپەرتن خودا، خەبات و بزاقا وان ژ لاین سیاسی و روشەنبیری فە دەست نیشانکری یە، ژبەرکو دەر جفاکەکی دا رۆژنامەقانیی رۆلەکی کاربەر و کارتیکەر ژبو بەرف پێششەبرنا وی جفاکی دگتیریت و هەوەکا هشیاریا سیاسی و نەتەوایی ژبلی یا روشەنبیری و جفاکی ب خو، دناف هەمی تەخ و توپزین مللەتی دا پەیدا دکت. نەخاسمە ئەگەر هەر تەخ و توپزەکی رۆژنامەقانییا خو یا تابیەت هەبیت.

خوانده‌فایز هیزا..

ب کورتی، بابه‌تین قن پهرتوکی چەند گوتارتین ژیک جسدانه و
هندهک ژۆق ب هەلکەفتنا (۱۰۰) سەد سالیای بیهرهاتنا رۆژنامه‌فانیای
کوردی هاتینه نژیسین و بەلافکرن ل سەر رۆیدیلین رۆژنامه و گوشارتین
کوردی ل هەرتیما کوردستانا عیراقتی هاتینه بەلافکرن
هیشیدارین ب شان چەند بەرپه‌ران، نەم شسیا بین هندهک ژ
رۆژنامه‌نژیسین خویین پێشه‌نگ و راپەر ب دەینه نیاسین و چەنده‌کتی ل
دور وان رۆژنامه و گوشاران ب پەیفین و بو‌خوونده‌فسانه‌کتی تازه
پێگه‌هشتی خویا بکەن کا ب چ تەرز کاردکر و دەردکەفتن.

اسماعیل پادی

ئەرقى راستە «كوردستان» نە ئىكەنمىن

پۇرنامەيا كوردى يە!!!*

کردستان

۱۳۱۵

محمی کاندک فی ویکه
 دئی ویکت مصری سر
 قلعه خورنی جریده
 لایو پرخان باشا
 مقفان مدحمت بکی
 هر چار دؤمرا جریده یا
 لیا پیره آرسه ویک
 کومستانی ده دین خانی
 یزیده نغزاجارکی بیت
 قیساندن

✦ کردی ابقاط و تصدیق سنا به آشورین ایچون تحریکات
 ✦ اون لیش گونده بر نشراوتور کرده غزنه در

عزرات
 سردره و کرستان، غزنه سی
 صاحب و حمیری شرحات
 بانا زاده
 نغز باغداد بدخت
 هر طره...
 ولات طالت ابریل و ولسا ز به
 فراتسیه تار و نسیم اونه جلد
 کردستان طوطی ۵۰ هر جر
 ابروت سادات آسره بانی
 ۸۰ هر طرشر
 کر سار، دانه ۱۰۰ هر صی
 امانده جمانگ کومر اورد

۱۳۱۱

۷ روزا بنیسی

بسم الله الرحمن الرحیم

بسم الله الرحمن الرحیم
 حمد و ثناء و شکر و حمد ز خدی
 علی بکران و طایفیا علی و سمرقند
 طایفیا علی و سمرقند کنگ آیین
 کنگ نایبیده پیتاس ننگ
 طایفیا علی و سمرقند و جریده
 کنگ نایبیده و قیسین کینار
 کنگ نایبیده تر خوبی مش
 کنگ نایبیده و اوبیت خورن و و
 کنگ نایبیده و نایبیده و نایبیده
 کنگ نایبیده و نایبیده و نایبیده

ی مدرسه و مسکن فتح مه
 شریه دولین طالن چه
 اوره دبه ازنی حیا حکمت
 ی نشیبه اف جریده یا
 کبابی هرین آرزقی درکم
 می پشت و کی تر چه هرین
 یده آوه ایردی ازنی دست
 (ف)

ة والسلام کونی به دالمه
 ن ایبانه طرف خدیبه
 ننگی ریا قنج نیشا وان
 یازده اون وسط واضعنا
 یزیدی ددن ولی دینی اون میر و آقا و کربانین دانان
 وان نشوونا طایفیا علم و معرفت بکن زویا قنج نیشا وان
 بکن عکی اون وی نیک گشتی حیا مسلو و مه

یازده شادی نالی باش نو هر یازده
 ناف فی من کوبه
 کنگ نایبیده و نایبیده و نایبیده

ئەقرو بېرھاتنا دەرکەفتنا ئیکەمین رۆژنامەیا کوردی یە، بېرھاتنا سەد
سالیا رۆژنامەقانییا کوردی یە، لەورا پێدقی یە قی بېرھاتنی پیرۆز
بکەین و دەستین خو، نەخاسمە ئەم تەخا دقی واری دا کار دکەین
بێخینە دناقتیکدا و پتکفە قی بېرھاتنی ساخ بکەینەقە و هەر چ نەبیت
پەبشەکا وەفاداری ژ جانی سەرکیشی رۆژنامەقانییا کوردی (مقداد
مدحت بەدرخان) را بکەینە دیاری کوشیای ئیکەمین رۆژنامەیا کوردی ل
ژیر ناقتی (کوردستان) ل قاهیرە سالا ۱۸۹۸ی بەلاف بکەت و پینج
هژماران بی ی راوەستان ژێ دەربیتخت.

هەر وەسا وەستیان و مانی بوونا براین وی (عەبدولرەحمان
بەدرخان) کوشیای درێژین بەدەرکەفتنا وی بەدەت و هەر هەندەک
هژماران ل جەهەکی، ل وەلاتەکی دەربیتخت ژ بەر چەندین ئەگەرین وی
سەردەمی دکەفتنە درێکا وی دا ژ لاین دەستەلاتداریا سۆلتانی یا ترکی
و چەندین جارا د گوتارو سەرگوتارین (کوردستان) ی دال سەر پەیقی یە
ل بیرا خو بینین^(۱).

دەمی نقیسەری کورد (کونی رەش) دپەرتوکا خودا ئەقا لدور ژیان و
هزا (میر جەلادەت بەدرخان ۱۸۹۳ - ۱۹۵۱/۷/۱۵) ی نقیسی،
دەیتە سەر بەحسی رۆژنامەیا (کوردستان) و ل دور دەرکەفتن و بەلاف
کرنا وی پەیقی یە، هەر ل سەر وی پەیقینی فەروزەک فکری یە و تیدا

گوتهكا (خانم رهوشه ن به درخان ۱۹۰۹/۷/۱۱ - ۱۹۹۲/۶/۱) ئى د
دهته خوييا كرن كوب هزرا وئى رۆژنامهيا (كوردستان) بهرى ل قاهيره
دهر كهفتى، ل باژيرئى سته مبولئى دهركهفتى به (۲)!!

ئه گهر ئهف بوچوونه يا راست بيت، ئه رى پا كانئى ئه و هژمارئى
دهركهفتىن؟ بوچى (كوردستان) يا قاهيره هژمارا ئىكى دانايه سهر؟
يان كئى دهردئىخست؟ ههر (مقداد مه دحت) بوويه يان ئى بهرى وى
ئىكى ديتر پئى رابويه؟ بوچى ههتا نوكه ناقئى وئى دچ ژئدهران دا نه هاتى
يه و كهسئى به حسئى وئى نه كره؟ و چهندين پرسيارئى ديترا!!

ژ بلى فان پرسياران ، ئه گهر لئىزقرينه كئى ل سهر گوتارئى رۆژنامهيا
(كوردستان) بكهين چ بيتن ب زمانئى كوردى و چ بيتن ب زمانئى تركى ،
دئى خوييا بيت كول سته مبولئى هيچ دهليفه يهك نه دايه به لافكرنا
رۆژنامه يه كا كوردى ههتا شوره شئى دهست پئى كرى و پشتى وئى سالا
(۱۹۰۸) ئى ئىكه مين رۆژنامهيا كوردى و تركى لئى هاته به لاف كرن ،
چنكى دوى سهر ده مى دا ياسايه كا توند و تير يا چاپه مه نيان ل سالا
(۱۸۵۷) ئى هاتبو دارتئى و سال بو سالتئى گوهارتن دئىخستنئى وبارئى
رۆژنامه فانا گرانتئر لئى دكر و ئه و بوژ سالا ۱۸۵۷ ئى ههتا سالا
(۱۹۰۰) ئى ئه و ياسايا چاپه مه نيا پئنج جاران هاته گهورين ههتا
كه هشتئى يه وى رادهى كو كهس نه شئت چ رۆژنامه يان ل دويف حهز و
فئانا خو ده رپئىخيت ، ل دور فئى ياسايئى نفيسه رئى ب ناف و دهنگ (د).
كه مال مه زههر ئه حمه د) دبئئيت : «تنئى ئهف ياسايه ب كئر هئدى دهات
بو پئىكه نينئى بيت» (۳).

دولهتا ئوسمانی ل سەر دەمی سولتان عەبدوڵحەمیدی یا ناسیار بو
 کو گەلەک سانسۆر ل سەر رۆژنامەیا هەبوویە و هەتا گەهەشتی یە وی
 رادەى سۆلتانی ب خو چاقدیریا دەرکەفتنا وان دکر و نه‌ئیان و کەرب و
 کین رۆژ بو رۆژی پتر ل نک زێدە دبوو هەتا ل سالا (١٩٠٠) ی ژى دەمی
 ژ تەختی سۆلتانی هاتیسە خواری ، هەر خوزی دخواستن ، هەر وهک
 نفیسەری عەرەب (د. خەلیل سابات) دبیژیت کو «رۆژەکی رۆژان
 بگەریتە هەبو کوشکا یەلدزی داکو هەمی رۆژنامەفانان کۆم بکەت و
 بکەتە دتەنورەکا ناگری دا» (٤).

- ٣ -

ل دور دیروکا دەرکەفتنا ئیکەمین هژمارا رۆژنامەیا کوردی ، ئەگەر
 پیچەک ل دیروکا رۆژنامەفانیا کوردی ل ترکی و ل کوردستانا باکور
 بزفرین ، دى بومە خویا بیت کو ئیکەمین رۆژنامە ل ژێر ناخی اکورد
 تەعاون وە تەرەقی غەزەتەسى) ل باژێری سته‌مسولتی ژ لای شیخ
 عەبدولقادر کورێ شیخ عوبەیدوللاهی شەمزینی و پیرەمێردی هوزانسان
 قە دەرکەفتی یەو هژمارا وی یا ئیکتی ل رۆژا (٢٢) ی چریا دووی سالا
 (١٩٠٨) ی هاتیسە چاپکرن و هژمارا نه‌هی و یا دویمایه‌یی. ل رۆژا
 (١٧) ی کانوینا مەزن سالا (١٩٠٩) ی بە لاف بوویە.

ئەف رۆژنامەیه پستی شوره‌شا سالا (١٩٠٨) ی ل ترکیا ب زمانی
 کوردی و ترکی بە لاف بوویە و ئورگانا وی کومەلا سیاسی یا کوردی
 بوویە (٥).

هەر وەسا ئیکەمین رۆژنامە ل کوردستانا باکور دەرکەفتی ، رۆژنامەیا

(پەیمان) بوویە ل باژیری (نامەد - دیار بە کرا) ئ ژ لایین مییری کاتب زاده شوکری) و (ع . باقی) قە ل رۆژا ۱۵ خزیڕانا سالا ۱۹۰۹ ئ ب زمانێ کوردی و ترکی دەرکەفتی یە و چل و حەفت هژمار ژێ چاپ بوینە (۶).

- ۴ -

دا ل پەرەگرافی (دووی) بزقرین و پرسیار بکەینە قە ئەری راستە (کوردستان) نە ئیکە مین رۆژنامە یا کوردی یە !!؟

یان بوچی (خانم رهوشەن بە درخان) ئ ئەف هزرە کرێه ول سەر چ بنیات ئەف گوتنە کری یە و نقیسەر (کونێ رهش) ژێ هەر درەشانی و تاریاتی دا هیلایە و چ بوچوون و رونکرن ل سەر ناخفتنا وئ نەداینە خویاکرن کا چ راستی ژ بو هەیه !!

هەکە بەریرتین دیروکا رۆژنامە قانیا بنە مالا بە درخانیا ن فەدەین ، دئ چەندین شەهسواران تیدا بینین و هەر ئیکێ چەندین رۆژنامە و گوشار دەریخستینە ژ بلی نقیسین و چاپکرنا پەرتوکان ، پشتی هەر دوو برا (مقداد و عەبدولرەحمان) ی ژ بلی بە لاقبوونا رۆژنامە یا (کورد تەعاون وە تەرەقی غەزە تەسی) هەر دووی سالی دا لدویف ژێدەران کو (میر سورەیا کورێ ئەمین عالی بە درخان / ۱۸۸۳ - ۱۹۳۸) (۸) درێژی ب رۆژنامە یا (کوردستان) دایە ول ستەمبولێ هەر ب وی ناخی رۆژنامە یە ک بە لاقکر . لدویف دا پشتی چووێ قاهیرە و لی بنەجە بوی ل سالا ۱۹۱۶ ئ ل ژیر ناخی (ژین) کو کۆشارە کا نیف هەیشانە بوو ب زمانێ کوردی و ترکی و عەرەبی دەریخست ، لدویف بوچوونا نقیسەرێ کورد (محەمەد تەوفیق وردی - ۱۹۲۲ - ۱۹۷۵ / ۱۲ / ۲) ئ ئەف کۆشارە

بەردەوامییا رۆژنامەیا (کوردستان) یا ستەمبولی بوبە (۷).

ب هزرۆ بوجوونا مه ، قئی چەندی ، نانکو بزاقا (میر سورەیا بەدرخان) سەری داقئ لہەر (رەوشەن خان)ی و (کونی رەش) بەرزە کرە ، چنکی د پترین ژیدەرین ل دور رۆژنامەقانییا کوردی پەیقین ، خوبا دکەن کو کۆقارا (ژین) بەردەوامییا رۆژنامەیا (کوردستان) بوبە . بەلئ کیش (کوردستان)ی ؟

دیسان ب هزرۆ بوجوونا مه هەر دی (کوردستان) (میر سورەیا بەدرخان) بیت ، نہیا ئیکەمین رۆژنامە ، ئەقئ ژئ پی نہ قئیت ہند ل دویف بچین ، چنکی (کوردستان) ستەمبولی پشتی وی یە و دی ہەر بەردەوامییا وی بیت ، چنکی ہەر دوو ہەر وەک مه خوبا کرین ژ لایی (میر سورەیا بەدرخان) قە ہاتیہ بە لاقکرن .

- ۵ -

ل دویماییی ، دقئ کورتە گو تارئ دا . . ہیشیدارم شیابم گە ہشتیمہ راستیہ کئی و ژ نہۆ ویقہ بشیین پتر ل دور نقیسینا دیروکا رۆژنامەقانییا کوردی دکە تواری بین و پتر ل دویف ژیدەر و سەر وکانییین راست و دروست بچین و ہەر پیزانینہ کا دتاریاتیین دابیت ، ل دویف شیانا و ہەبوونا ژیدەرین باوہریتیکی و بەردەستکرنا وان رۆژنامە و کۆقاران بشیین ہندەک روناہیی بەردەینہ سەر و پتر ژ سەخمەراتی رۆژنامەقانییا کوردی کار بکەین .

ره‌شمن به‌درخان

کرنی ریش

رۆژنامه‌شان عەبدولرەحمان بەدرخان ..

بزاڤا وی یا سیاسی و رهوشه‌نپیری*

عبدالرحمان به درخان

ژ راهبر و سهرکیشتین دهستییکا رۆژنامه‌فانیا کوردی ییتن کوکار
دروژنامه‌یا (کوردستان) دا کری و ب دهرتختنا وی راپوین، هه‌تا نوکه
رۆژنامه‌فان (میق‌داد مه‌دهت به‌درخان) و براین وی (عه‌بدولره‌حمان
به‌درخان)ن، هه‌رچنده نائف (میق‌داد)ی پتر یی به‌لافه ژه‌رکو ئیکه‌مین
هژمارا رۆژنامه‌یا (کوردستان) یا‌کو دهسته ئیکه‌مین رۆژنامه‌یا کوردی
ئه‌وی دهرتختی یه هه‌تا گه‌هاندی یه هژمارا (۵) پینجی و ژ وتری پینه
براین وی (عه‌بدولره‌حمان)ی به‌رده‌وامی پیندایه - پستی خودانی
رۆژنامه‌یا (کوردستان) زفری یه‌قه بو‌ترکیا - هه‌تا شیای (۳۱) سیه و
ئیک هژماران ژ دهرتختیت و هه‌ر هه‌دهک هژماران ل وه‌لاته‌کی چاپ
بکته.

دئین گوتاری دا مه پتر قیایه ل دور سه‌روه‌ری سیاسی و
روه‌شه‌نبیری ژیا نا رۆژنامه‌فانی دووی (عه‌بدولره‌حمان به‌درخان)ی ب
په‌یقین و چهند چریسکین رۆناهین به‌رده‌ینه سه‌ر ژیان و بزاقا وی دوی
سه‌رده‌می پر ناسته‌نگ و نه‌خوشی دا ل هه‌مه‌به‌ر دهسته‌ه‌لاتا سو‌لتانییا
ده‌وله‌تا ئوسمانی و ده‌ریه‌ده‌ری یا پنه‌مالا به‌درخانیان.

بوچی و کی یه رۆژنامه‌فانی کورد یی دووی؟

هەر وهک ل بهراهیی مه ئاماژه پیکری (عه‌بدولره‌حمان به‌درخان) پشتی براین خو، دریتی دا به‌رده‌وامییا ده‌رکه‌فتنا رۆژنامه‌یا (کوردستان) و بقی چندی دیرۆکه‌کا پر زترین دوازی ره‌وشه‌نبیریا کوردی دا پیک ئینا و شیان ئی بزاقا رۆژنامه‌فانیی ل سه‌ر بزاقین دیتریین بنه‌مالا خویا به‌درخانیا چ یا سیاسی، چ یا ره‌وشه‌نبیری و جفاکی و... ه. د. زیده بکه‌ن زیده‌باری وان ده‌ست که‌فتی یین دی یین به‌درخان پاشا بخو که‌هشتی یی.

هه‌روه‌سا خویایه کو ئیکه‌مین رۆژنامه‌فانی کورد دی (میتداد مه‌ده‌ت به‌درخان) بیت و پشتی وی ژیی دریتی ب ریبازا وی دای براین وی (عه‌بدولره‌حمان) بوویه ژبه‌رقی چندی دی هیتته هژمارتن رۆژنامه‌فانی کورد یی دووی دناف به‌ره‌رین دیرۆکا رۆژنامه‌فانیا کوردی دا.

بزاقا وی یا سیاسی:

د دیرۆکا ملله‌تی کورد دا بنه‌مالا به‌درخانیا جه‌ک تایه‌ت هه‌به و هه‌تا دو‌ماهییا فان سالان ژیی بزاقا وان نه‌خاسمه یا ره‌وشه‌نبیری یا به‌رده‌وام بوو، دیسان هه‌ر ل سه‌ر ده‌می ئوسمانلی یا ل ترکیا و ل کوردستانا باکوور، بزاقین خورت و ژه‌ژی هه‌بوون و هه‌لو‌یستی وان یی وه‌لاتپاریزی و نه‌ته‌وی به‌ری هه‌ر تشته‌کی دی بوویه.

ژ خواندن و زانینا که‌سی نا‌ئدار (عه‌بدولره‌حمان به‌درخان) ل ترکیا

گه هشت بوو پایه و لوکین بلند دبه پرسیاریا کاری دا، نو ژی چ ژ
 شاه زایا وی یان ژی کو ده سه لاتا بنه مالا وان هدی ل هممه ر سولتانی
 نوسمانی و هه ردهم جهین بهر پرسیاری داینی داکول هه قبه ر حوکنی وان
 ب چ سه ره لدان و شورشین نیشتمانی نه رابن. ژوان بهر پرسیاری
 گه هشتی یی، بو ده مه کی ل پشکه کا وه زاره تا ره وشه نیبری ل سته مبولی
 بوویه رتفه بهرک، ههروه سا ده می چوویه ژ دهرقه و گه هشتی یه نه وروپا،
 گه هشته ناف ریزین که سین وه لاتیاریز و نیشتمان پهروه رو دژی
 دهسته لاتا سولتانی کاردکر، لهورا هه ردهم بزاقین سولتانی درئی یا
 که سین سه ر ب وان فه، نو بوون کو وی بزقرینه فه بو ترکیا. بهلی هه می
 وهستیان و لشینین وان ب نافی دا چوون و (عه بدولرهمان) ژی پتر ل
 سه ر هه لوبستی خو یی وه لاتیاریزی رژد بوو، لهورا سالا ۱۹۰۰ ای
 دهسته لاندارین سولتانی نه چار بوون ب ری یا دادگه هی حوکنی زندانا
 هه تا هه تای یی یی (غیابی) داننه سه ر، ههروه سا دگه ل سزایین کو هه می
 سامانی وی بیته دهسته سه ر کرن و ژ مالیه تی و پاشماییا مالی وان بیته
 زیره هر کرن.

ل دور قی بریاری، دوی ده می دا پتسریا رۆژنامه یین ترکی ب
 ناشکراییی هه لوبستی خوبی پشته فانی کرنا دادگه ها ترکی خویاکر وه ک
 رۆژنامه یا (نوردار) یا نهرمه نی د هژمارا وی یا (۲۲۶) ل رۆژا (۱۳) ی
 کانوینا بچویک سالا ۱۹۰۰ ای دا راگه هاند کو چندین جارا سولتان یی
 لی بووری کو تویه بکه ت و بزقرینه فه بو سته مبولی و ب بهر پرسیاری یین
 بلند نه قین سولتان عه بدولحه مید ده تی یی رازی بیت (۱).

سه‌باره‌ت هه‌لۆیستیی وی هه‌می به‌لگه‌یی‌ن ل دور ژبانا وی دسه‌لمین کونیشتمان په‌روه‌ره‌کی دلسۆز و سیاسه‌تمه‌داره‌کی بی هه‌شپک بوویه و گه‌له‌ک دویر به‌ریخو ددا پاشه‌روژا ملله‌تی خو، ژبلی کو سه‌خمه‌راتی بجه ئینانا قی به‌ریخودانی هه‌قبه‌ندی یین وی دگه‌ل هه‌یزین نیشتمانی یین ترکی و عه‌ره‌بی و ئه‌رمه‌نی ب هه‌یزبون و چ جاران خوژی دویر نه‌دئی‌خست^(۲). هه‌روه‌سا ژکه‌ستین بیروباوه‌ر نه‌گۆر و خودان دیتن و بوجوونین پیشکه‌فتی و ناشتی خواز بوویه، ب تایه‌ت ل سه‌رده‌می تیکچوونا په‌یوه‌ندیان دناقبه‌را ترکیا و یونان دا، به‌پرسی حکومی بی (نایدین) بوو و زیره‌کانه سه‌رده‌ری دگه‌ل رویدانان دکر و نه‌هیلاج گرفتاری یین مه‌زن په‌یدا بن^(۳).

هه‌ر ل دور هه‌لۆیستیی وی، رۆژنامه‌یا (نوردار) یا ئه‌رمه‌نی ئه‌قا به‌ری نوکه مه به‌حس ژئی کری، ل دویف ژیده‌ران تیدا هاتیه کو هه‌ر ل وی سالی (عه‌بدوله‌حمان به‌درخان) چوویه دگه‌ل به‌ره‌نگارا ژبو ئیخستنا سۆلتانی و پیکئینانا حکومه‌ته‌کا فیدرالی یا ئیکگری و پیکهاتی بیت ژ رتفه‌به‌ری یین سه‌ریخۆژ ئه‌لبانیا و مه‌سیحی یا و ئه‌رمه‌نیا و کوردان. هه‌روه‌سا ل ده‌می چوویه ئه‌وروپا گه‌هشستی یه دناف ریزین لایی نه مه‌له‌ندی (لا مرکزی) د بزاقا (ترکین لاو) دا^(۴). هه‌ر ل ده‌می کونگری ئیکگریان (ئیتحاد و ته‌ره‌قی - الاتحادین) ل پاریس ل رۆژا (۴) شواتا سالا ۱۹۰۲ی هاتیه گرتدان چه‌ندین نوینه‌رتن کوردان تیدا به‌ره‌ه‌ف بوون و ئیک ژوان ژی رۆژنامه‌شان و سیاسه‌تمه‌دار (عه‌بدوله‌حمان به‌درخان) بوویه^(۵). ژبلی کو نه‌ندامه‌کی چه‌له‌نگی حزبا

(ئیستحاد و تهرهقی) بوو به ل ساللا ۱۹۰۲ ئی دگهل (حکمدت بابان) نوینه رین کوردستانی بوون دوی حزبی و وی کونگره ی دا، له ورا هه رده م په یوه ندی یین وی دگهل وان گه له ک یین ب هیتز بوون، به لئ نه ف په یوه ندی به ژ لایئ پۆلیستین سویتسری و کاریده ستین ده ولتا ئوسمانی شه هاتبوونه زانین و هه رده م دبن زیره قانیی دا بوون و هه تال دو ماهیی ژبه ر به هانا چیکرنا پیلاتا کوشتنا سولتان عه بدولحه مییدی ژ لایئ (ئیستحاد و تهرهقی) شه، ئه و دگهل چه ند که سین دیتل سویتسرا هاتنه گرتن (۶).

ل روژا (۲۷) ئی هه تا روژا (۲۹) ئی کانوینا بچویک ساللا ۱۹۰۷ ئی کونگرئ بزاقا (تورکین لاو) هاته گرتدان و تیدا نوینه رین هه می حزب و بزاق و ریک خراوین سیاسی و به رهنگار ژبلی چه ندین که سین مشه خت و یین وی سه رده می ل ویرئ دبه ره هف و ئیک ژئ (عه بدولزه حمان به درخان) تیدا به ره هف بیوون (۷). قئ په یوه ندی و پشکداریا وی دبزاق و کونگره ی دا پتر نه قیان و که رب و کین ل نک سولتان عه بدولحه مییدی د ده ره قئا وی دا په یدا کر، چنکی وی کارتیکر نه کا زور ل سه ر ئه ندامین بزاقا (تورکین لاو) هه بوو و ذکر نه خاسمه ب ری یا گوتارین خول سه ر به ریه رین روژنامه یا (کوردستان) (۸).

لقین و بزاقین ده ولتا ئوسمانی هه رده م دژی وی دراهه ستیان کو ده ست ژ کار و خه باتا خو به رده ت، له ورا دا کو نه چار بکه ت و بزقریته شه بو ترکیا (۵) پتیج برابین وی ل ده می ژ سه ته میولی دا زقرنه شه بو کوردستانا باکور گرتن و نه شکه نجه دان، به لئ نه فقه زی یا بی مفا بوو

بهرامبهر هه‌لو‌یستی نه‌گۆری وی و چ نه‌نجام بده‌ستین سۆلتانی شه
نه‌هاتن.

ل دور گریارین ئوسمانیا د هژمارا (٧) ئی ژ رۆژنامه‌یا (کوردستان) ب
دریژی (عه‌بدولرهمان به‌درخان) لسه‌ر راه‌ه‌ستیایه و به‌حس ژئی
دکته (٩). ژ دریژی پیدانا وی ب خه‌باتا خو و هه‌رده‌م د سه‌نگه‌ری
به‌رگریی دا بوویه، له‌ورا ل دوماهیی بریارا سۆلتان عه‌بدولحه‌میدی
ده‌رکته کو: (عه‌بدولرهمان به‌درخان) هژمارت خو‌فروش چنکی ده‌ست ژ
ده‌ریخستنا رۆژنامه‌یا کوردستان به‌رنه‌دا و نه‌زق‌ری شه بو باژیری
سته‌میولی دا کو ب کته کاریده‌سته‌کی مه‌زن هه‌ر وه‌ک به‌ری نوکه مه‌دایه
خوباکرن (١٠).

بزافا وی یا ره‌وشه‌نبیری:

ژ بزاقین وی یین ژ هه‌میان پترل به‌ر چاڤ و پئ هاتیه نیاسین بزاقا
رۆژنامه‌قانیایا وی یه ب ده‌ریخستنا به‌رده‌وامیا رۆژنامه‌یا (کوردستان)،
دگوتاره‌کی دال هژمار (٦) ئی ل به‌ریه‌ری (٢) ئی ژ رۆژنامه‌یا
(کوردستان) خوبا دکته کا ژ به‌ر چ وی - عه‌بدولرهمان به‌درخان -
ده‌ست ب به‌لافکرنا رۆژنامه‌یا (کوردستان) کری یه و تیدا دبیتیت:

«من ئی جهریده‌یی ده‌کاغه‌زه‌ک رۆمی (ئانکوب زمانی ترکی) /
ب) ژ خونکار عه‌بدولحه‌مید خان ره‌ریکر، دوما ژنای ده‌دبیترم چکو
ئه‌وی نه‌هشت براین من جهریده‌یا خوه‌ملکی وی ده‌درینت ئه‌ز ژ ملکی
وی ده‌رکته‌ن دا ئه‌ز ب وی جهریده‌یی قه‌لجیا کوردا ره‌به‌خه‌تم و سه‌یتیا

مرووی دو روی ژیره بنفیسن...» (۱۱).

هروهسا دچند ریزه‌کان دا بهری قی پهره‌گرافا ژووری ل دور کهسه‌کی
دبیژنی (ابو الهدی) کو ناخفتن شه‌گوهری سولتانی بوویه و دژی بندمالا
به‌درخانیاں دراوه‌ستیا، (عبدولره‌حمان به‌درخان) دگوتارا خودا به‌حسین
وی دکت و دبیژیت: «نهو نه (ابو الهدی) یه نهو (ابو الضلاله) فسق و
حسه‌د دیده بن هه‌قاله، نهو ناهیله لاوین به‌درخان به‌گتی جدریده‌یک هو
لی دهرتخن دا قه‌لجی ژ کوردا ره بیت، لهوما نه‌ژ کولای به‌درخان به‌گتی
مه، ژ (ته‌عصوب و حمیه‌تا) خوه ژ ملکتی خونکار ده‌رکه‌تم هاتم
دیارتین غه‌ریب دا نه‌ژ قی خلمه‌تین ژ وه‌تمن و ژ ملله‌تین خوه ره بکم، ژ
که‌رمسا خودی هیسی دکم گو کورد ری ب قی جدریده‌یین ژ خه‌وا گرانا
که‌فنه سالا شیار بین...» (۱۲).

ل قییره نه‌گرتین ده‌رکه‌فتنا (عبدولره‌حمان به‌درخان) ژ سته‌مبولن بو
ده‌رقهی ترکیا و بدره‌ف نه‌ورویا دخویانه، وه‌ک نهو بخو دده‌ته خویاکرن کو
نه‌گه‌ری سهره‌کی دا به‌رده‌وامسیی بده‌ته ده‌رتخستنا رۆژنامه‌یا
(کوردستان)، ژبلی (تعصب و حمیه) تا وی دژی سولتانی ده‌رکه‌فتی یه
هه‌رچه‌نده وه‌ک دبیژیت (دیارتین - وارین - غه‌ریب یی نه)، لی
خزمه‌ته‌ک مه‌زن لبه‌ره ژبو هشیار کرنا ملله‌تین کورد ژ وی خه‌وا گرانا
که‌فنه سالان و تیدا مایه‌نقستی، نه‌خاسمه نه‌ف ندرکتی گران دایه
سهرملین خو، پشتی برایی وی (میقداد مه‌دحت) نه‌چار بووی زفری
یه‌فه سته‌مبولن، هه‌ر دقتی گوتاری دا ل دور قی چهندی دبیژیت: «نه‌ف
جدریده‌یا هات حه‌تا نه‌و براین من میقداد به‌گتی ده‌ردانی (لکن) چکو

خونکار نه هشت نهول مصری رونت، فهگه را نستامبولتی جدریده یا خواه
نهکاری نستانبولتی دهرنت سیا وی ژی چکو مروتن مه زن یی دور
خونکار حسی خانین بن (اصل) نه سه بن، نه یاری جوان
مهردانه... (۱۳).

کسی رۆژنامه شان و سیاستمه دار بیت، یی نه قییت ره وشه نییره کی
زیره ک و شاره زایه نه خامه نه گهر نهو بخوه ژ بنه مالا به درخانیان بیت،
(عه بدولره حمان به درخان) ههروهک مه دایه خویاکرن کو گه لهک یی بناث و
دهنگ بوویه، ههروهسا دناث رۆژه لاتناسین نهو روپی دا جهه کی تاییهت
هه بوویه و هاریکاری و پشته فانیسه کا ب هیز بو وان رۆژه لاتناسین
تاییه تمند فه ب سه رویه ری کوردان فه کری یه وهک رۆژه لاتناسان (م).
هارتمان) و (گ. ماکاش) کو چه ندین ده ستفیس بو به رهه فکرینه و
پاراستی نه، هه، ههسا (هه گو ماکس) دبه رتکا خه دا گه لهک ب باشی
به حسی (عه بدولره حمان به درخان) ای دکهت کو ده ستی هاریکاری ب
سینگه کی به رفرهه ژیرا درتیکری یه د پویته پیکرنا وی دا بو توره و
زمانی کوردی (۱۴).

ژبلی به رده و امیا دهرتخستنا رۆژنامه یا (کوردستان)، رۆژنامه شان
(عه بدولره حمان به درخان) ئیک بوویه ژ نقیسه رتین به رده و ام درۆژنامه یا
(عثمانلی) دا یا بزاقا (تورکیتین لاو) نه قال ساللا ۱۹۰۰ ای ل لهندهن
دهر دکهت تیدا دنقیسی ل دویف گوتنا کو قارا پرو ئارمه نییا (Pro Ar-
menia) (۱۵).

ههروهسا چه ندین گوتار و بانگه واز بو ملله تی کورد نقیسی نه و

به لافکرینه ب هاریکاریا نوینه رتین نهرمه نیسان و نیک ژشان بانگه وازیا
دهژمارا (۴) ای ژ پروژنامه دیا (درۆشاک) ل سالا ۱۹۰۱ ای دا به لاقبوویه و
نهف بانگه وازه ل دویف گوتنا پروژنامه یی بهری چوار هه یفا ژ به لافکرنا
وی فری کیری یه و دهیتنه هژمارتن وهک تایه کئی گرنگی دارا بزاقفا
کوردی (۱۶).

ههروه سا دهقی نهفی بانگه وازی د سالا ۱۹۰۰ ای ب زمانی فه ره نسی
د کوژارا (Pro Armenia) دا د هژمارتن (۱۰) و (۱۲) تیدا به لافکری
یه. تیدا لدور گرنگی یا ب هیز نیکه ستن و پیشقه برنا ژبانا جفاکی یا
کوردان ب رتیا به لافکرنا ره وشه نیبیری و زانینی و هشیاریا نه ته وه یی
به یقی یه. دیسان تیدا نامازه کری یه چه وساندنا نه ته وه یی و جفاکی و
رتیکتن رزگار بوونی ژوی کاودان و سه روبه ری وی ده می تیدا دژبان، ژبلی
چهن دین ناموزگاری یین دیتسر ل دور هاریکاری دنا قسه را ملله تین
دهور بهر دا نه خاسمه دگه ل نهرمه نیسان ژبو رزگار بوونی ژبن ده سهه لاتا
سولتانیین نوسمانی.

ههروهک بهری نوکه مه دایه خوبا کرن کو نهف بانگه وازه د پروژنامه دیا
(درۆشاک) دا ل بهر بهری (۶۷) تیدا هاتیه به لافکرن، د پده گرافه کئی دا
(عه بدولره حمان به درخان) دبیتیت:

«مرۆقی ل دویف ری یین مانا خو دگهریت، نه شیت ب تنی بژیت،
دئیت بزاقن بکته بو تیکه هلیی دگه ل خه لکدکی دیتره، لسه ره هه میان
پتدقی یه هه می شیانیین خود سه خمه راتی خزمه تا جفاکی و پده ژانی ژ
شهرف و ناقی خو و مسۆگه رکرنا پاشه رۆژه کا گهش و ژه هزی بو بنه مالتین

خوبکەن و عەردی خوژ دۆژمان ب پارێزن...» (١٧).

سال ١٩٠٩ی ل دەمی ئیکگریتی - اتحادیین - ترک دەسهلات وەرگرتی جارەکا دی بەرتخودا کورین نەتەووەیین دیتەر دناڤ ئیسپراتوریەتا ترکی دا، داگود ناڤ نەتەووەیا تۆرانی دا هەمیان ب مەحییەن. بەلی کورین بەدرخان پاشا و هەندەک ژ وەلاتپارێزین کورد نەشیان ب سەرەدەریا ئیکگریتی رازی ببن ب تاییبەت (ئەمین عالی بەدرخان)، لەورا دگەل هەندەک وەلاتپارێزین دیتەر وەک سەییەد عەبدولقادر، زەهنی پاشا بابان، ئەحمەد ذو الکفل پاشا، خەلیل خەیالی، ئەحمەد جەمیل بەگ دیار بەکری و ئەحمەد رامز بەگ و هەندەکتین دیتەر (کۆمەلا تەعاوەن وە تەرەقی) دامەزراند و رۆژنامەیا (کورد تەعاوەن وە تەرەقی غەزەتەسی) بەلاڤکر، هەرەسا ئی کۆمەلی پتر پویتە دا بەلاڤکرنا زانیینی و پاشی کۆمەلا بەلاڤکرنا زانیینی یا کوردی - کورد تەعمیم معارف جمعیتی - دانا و هەر ب سەر کۆمەلا دیتەر فەبوو، ژ بزاقین ئی کۆمەلا دوماهیی فیترگەهەک بو زارۆیین کورد ل تاخی (جەنبری تاش) ل جادا دیوانلی ل سته مبولی لژیر ناڤی (فیترگەها مەشروتیەت) فەکر و رۆژنامەڤانی مە (عەبدو لرەحمان بەدرخان) کرە ریتە بەری وئ و ب هاریکاریا زەنگینی کورد کاری وئ بریتە دچوو، بەلی ل نیڤا سال ١٩٠٩ی نەهتلا ئەڤ کۆمەله ب دروستی کاری خو ئەنجام بەت (١٨).

کئ د گەلدا کار دکر؟

هەر ل دور کاری وی دەر تەخستنا رۆژنامەیا (کوردستان) دا د

هژمارا (۱۸) یدا ژ هژمارین ل فنی دوماهین هاتینه دیتن (عبدالوره حمان بهدرخان) د راگه هاندنه کتی دا خویا دکهت کو شههسواره کتی دیتر گه هشتینی هاریکاریا وی دکهت بۆ ده ریخستنا رۆژنامه یی نه خاسمه پشکا ب زمانتی ترکی، ل دویف داخواریا خوانده فانان کو دفتین پشکا ب زمانتی ترکی دگه لدا هه بیت. نهو شههسوار ژی (فهوزی بهگ) یی خواریایی وی یه، ل دور هاتنا وی و کارئی وی دیتیریت:

دگه لک مروفا ژ من ره نفیسین گو نزانن کرماجی به خونن لهوما
قسمهک ترکی جه ریدا من ده دخوارین، سهه تله با وان (باذن الله) نه زئی پاش نهو نیمن جه ریدا خوه ب نیلزام غیره تا خواری یی خوه فهوزی بهگتی ترکی طهبع بهکم، خواری یی من فهوزی بهگ سراردوین (ضابط) بی، لاکین پدیشانیا ناف عهسکهه زولم و نیستیمیدادا فهریق و مشیرا ره بهنیا نه فره تا نهو (متالم) دگر حهتا کو هو کاری سهه بهگه نهوژی رای یی هات دیاری غه ریب، حوریهت و تهه ره قیا ملله تی ره به خه بتهه (۱۹).

شهه قبه ندی یین وی دگه ل نهه ره نهیان:

ژ بزاف و لقینتین وی هه ردهم دقیا هه می مللهت پیکفه بزین و هه ر ملله ته کی سهه ریخویا خو هه بیت، لهورا داخواریا وی پیکنیکینانا حکومه ته کا فیدرالی بوویه ژوان ملله تین نیزیکی کوردان و پیکفه ژیا یین و چه ندین ناریشه و ناستهنگ که فتینه درئی یا وان دا و نه خوشی دناقبه را کوردا و نهه ره نهیان دا پدیدابونه، وهک کوشتارا نهه ره نهیان و گرتدانا وی ب کوردان فه.

ژ کارتی کرنا چەندین ئەگەرا و بیروباوەرین (عەبدولرەحمان بەدرخان) ی بخو، هەردەم هەقەندی ییتن وی دگەل ئەرمەنیان دباش بوون نەخاسە ئێک ژ باشی ییتن بەرچاڤ هەردەم د رۆژنامەیا (کوردستان) دال سەر برابینی یا کورد و ئەرمەنیان رادوەستییا و چەندین گوتار ل سەر نقیسی نە و بوچووین خوتیدا داینە خویاکرن، ژبلی گوتارتین د رۆژنامەیا (دروشاک) یا ئەرمەنی دا نقیسین (۲۰).

ژ هژمارا (۲۶) ئی ویتقە ژ رۆژنامەیا (کوردستان)، رەوشەنبیر و رۆژنامەشانی مە (عەبدولرەحمان بەدرخان) چەندین گوتار ل دورقی بابەتی نقیسی نە و بزاف کری یە کوچ کوشتن دناقبەرا کورد و ئەرمەنیان دا پەیدا نەبت و دەولەتا ئۆسمانی ژ نھو ویتقە وان نەکنە نامیرە ژبۆ بجه ئینانا مەرەمیتن خو.

دھژمارا (۲۶) تیدا دگوتارەکی دا ب زمانی کوردی ل دورقی چەندی دبیتژیت: «بەلێ ناڤ ئەرمەنیادە هەنک هەنە کونە یاری وەنە لاکین ئەڤ میقدار گەلەک قەلیلە، ئەرمەنی ژێ ژوان نەرازی نە، لاکین قەنج بزانبین کونەصل نە یاری وە خونکاری وەپە، نەو خونکارە کونەڤە بیست و پینج سالە ب پەری خوێڤە، ب جاسوسیتن خوێڤە، خرابیا وە دختە (دخەپتە/ ۱.ب) ...» (۲۱).

دگوتارەکا دبیترا ژ هژمارا (۲۷) ئی یا رۆژنامەیا (کوردستان) هەر ل دورقی بابەتی نقیسی یە کونە ویتن ئیتاعەت ئەمری عەبدولحەمید دکن، ئەرمەنییا دکوژن، ما ئەمری عەبدولحەمید ژ حەدیشا پیتخەمبەر مەستەرە؟ ژ ئەمری خودی تەعالا ئەقەدم ترە، عەبدولحەمید دبیتژە کونە

نەرمەنى نەيارىن وەنە، وە قى خەبەرى ئىسغفال دكە ما ئەو نزانن كو
 نەرمەنى نكارن نەياريا وە بكن؟ نەيارى وە ئەو خونكارە كو وە حمىيا
 وەلاتى وە قە مسقوف رە وەعد دكە...». پاشى دىتېزى ب گوتارى و
 بابەتى ددەت و ل دويش دا دىتېزىت: «ئەز دزانم كو بەرى چەند ساللا وانى
 مەجلس تەرتىب بى دا نەرمەنىا ل كوردا بدن قەتل كرن، وى مەجلس دە
 شىخ عوبەيدوللا مەرحوم حازر بى، شىخ مەرحوم مروەك گەلەك
 عالم و مونتەقى بى، ئىعتراض قى نەمرى خونكارەر، جەواب دا كو
 ھەكەر ئىرە ئەم نەرمەنىا بەلا سەبەب پكوژن، روژەكى بىت كو مللەتەك
 دى وى بى مە پكوژە...» (۲۲).

ل دور كوشتارا نەرمەنىان و ھەقبەندىا كوردان دگەلدا نەخاسمە يا
 بىنەمالا وان، راستىن ھەلوست ھەبوو ھەتتا گەھىتى يە وى رادەى
 حاشاتىبى (ادانە) ژ كورنى خو (توسمان) ى بىكەت كو دكوشتارا نەرمەنىان
 دا پشكدار بوو و ژ رىبازا بابى خو يا وەلاتى پارىزى دەركەفت بوو (۲۳).
 ھەر ل دور ھارىكاريا كورد و نەرمەنىان و ھەقبەندىا وان دگەلىك دا
 دكتور ك. ۱. ناستارىچيان خو يا دكەت كو سەروكى داشاقان د سالىن
 نۆتاندا ژ چەرخى نوزدى دگەل (عەبدولرەحمان بەدرخان) ى دا ل جنىف
 روينىستى يە و ل دور ئىكگرتنا بزاڭ و ھارىكارىبى دناقبەرا ھەردوو
 مللەتان دا پەيىقى نە و قى چەندى ژى (عەبدولرەحمان بەدرخان) ى د
 رۆژنامەيا (دروشاك) يا ئورگانى داشاقىيان دا گۆتارەك ب زمانى
 كوردى و ب تىبىن عەرەبى بەلاشكرى يە (۲۴).

بوچی روژنامه‌یا کوردستان ژ دهرکه‌فتنی راوه‌ستیا؟

ل دور دەست بەردان ژ دهریخستنا روژنامه‌یا (کوردستان) ژلایین (عەبدولرەحمان بەدرخان) قەهەتا نەوچەندین دان و ستانەن هەنە و هەر هەندەک نقیسه‌ران چەند ئەگەر دەست نیشانکریه، ل قیترە ب پیتدی دبینم هەندەک ژوان بوچوونا بەرچاڤ بکەین هەرچەندە هەتا نوکە بدروستی خوبا نەبوویە کا ژبەر چ ئەگەر هاتیە راوه‌ستانەن.

روژه‌لاتناس (وامسزور) بەحسێ قی چەندی دکەت و دبیتیت: «نوینەرتین سۆلتانی سالا ۱۹۰۴ی شیان (عەبدولرەحمان بەدرخان)ی رازی بکەن دەست ژ دهریخستنا روژنامه‌یا (کوردستان) بەردەت». ل دور **قی ناخفتنی دکتور کەمال مەزھەر ئەحمەد دبیتیت:** «دویر نینە ئەگەرەکا وەسان هەبیت، بەلی دکەل قی چەندی پیتدی یە چەند راستی یەکا بو میژوویی تۆمار بکەین، بەری هەمی تستان هژمارا دوماهیێ ژ روژنامه‌یا (کوردستان) ل سالا ۱۹۰۲ی دهرکه‌فتی یە، نە ل سالا ۱۹۰۴ی ل وی دەمی ژێ (عەبدولرەحمان بەدرخان) درتیزین بەراهیێ دا بوویە ژ ناحەزین سۆلتان عەبدوولحەمیدی و ئەو نیتزیککی هەیفەکی بوو پشکداری دکۆنگری (ترکین لاو) دا ل جنیف کری و زفری یەفە..».

پاشی دکتۆر ک. مەزھەر قیددا دچیت و دبیتیت: «دویر نینە ژبەر دەست کورتیا وی بیت یان ژێ ژبەر دوریچا چەتە و ریگرتین سۆلتانی بیت یان ژێ ژبەر مەبەستەکا دی یا سیاسەتا کوردان راوه‌ستا بیت..» (۲۵).

ههروهسا دکتۆر شوکرخان ئۆغلوب دوورو درتیزی ل سهر دوریتچا
دولهتا ئۆسمانی ل سهر (عهبدولرهحمان بهدرخان)ی راوهستیایه و
دبیتیت: «دولهتی هزر دکر کونه و ولاتی بین ترک پالددهت ب
رابونهکتی»، پاشی ل دور راوهستاندنا رۆژنامهیا (کوردستان) دبیتیت:
«ل بهرامبهه هندهک بهرزه وهندیان ههلوستی خویی بهرگری دهست ژئ
بهردایه...» (٢٦).

هه ر ل دور قتی راوهستاندنی پرۆفیسۆر جهلیل جهلیل بۆ وی هزری
چویه کوه گوهاستنا رۆژنامهیا (عثمانی) بۆ لیبالیان کارتیکرنهکا
کاریگه ر ل سهر چاره نشیسی رۆژنامهیا (کوردستان) کر، چنکی پشتی
کۆنگری ئیکتی بی بزاقا (ترکین لاو) رۆژنامهیا (کوردستان) کول
چاپخانهیا وان دهاته چاپکرن راوهستیایه، ههروهسا چنن دین گوتار ل دویف
گوتنا کوفارا (عنایه) یا نهرمهنی (عهبدولرهحمان بهدرخان)ی ب زمانی
ترکی ل سهر داخوازا هه قالتین بزاقا ترکین لاو به لاکرن. (٢٧).

به لقی ههتا نهو راوهستیایان وی هه د تاریاتی دا مایه و کهس ب
دروستی نه که هشتی به چ نهجامان!!

ژێدەر:

- ١- جلیلی جلیل: نهزه الاكراد الشافیه والقومیه / ترجمه عن الروسيه: باثی نازقی، د. و لاقوه، كنف / منشورات رابطه كاروا للشقافه الكردیه / بیروت - ١٩٨٦ / ص ٣٨.
- ٢- د. كمال مظهر احمد: كردستان فی سنوات الحرب العالمیه الاولى / ترجمه عن الكوردیه: محمد الملا عبدالكريم / بغداد - ط٢: ١٩٨٤ / ص ٢٩٤.
- ٣- حسین احمد الجاف: صفحات مشرقه من تاریخ الاسره البدرخانیه (مقال) / مجله: كاروان / العدد: ٣ / كانون الاول ١٩٨٢ / ص ١٠١.
- ٤- جلیلی جلیل / ژیدهری چووسی / ص ٣٩.
- ٥- د. كمال مظهر احمد: كردستان فی سنوات... / المصدر السابق / ص ١١٧-١١٨.
- یان / د. فەرهاد پیربآل: بهشداربوونی كورد له یهكهمین كۆنگره‌ی حزبی (ئیتحاد و تهره‌قی) دا پارێس: ١٩٠٢ (كوتار) / رۆژنامه‌یا (برایه‌تی) / هژمار: (٢٥٥٢) رۆژا ١٩٩٨/٣/٢٥ / بپ ٦.
- ٦- میكائیل جان پولات: دو ههژمارێن دن یێن رۆژناما كوردستان (١٧ و ١٨) هاتن دێن (كوتار) / كۆقارا: مه‌تین / هژمار: ٥١ / نیسان ١٩٩٦ / بپ ٩.
- ٧- جلیلی جلیل / ژیدهری به‌ری / بپ ٥٩.
- ٨- دكتور كمال مه‌زه‌ر نه‌حمه‌د: (تێگه‌یشتنی راستی) و شوئنی ل رۆژنامه‌نوسی كوردیدا / چاپخانه‌ی كوری زانیاری كورد / به‌غدا - ١٩٧٨ / بپ ٦٧.
- ٩- دكتور كمال فوئاد: كردستان یه‌كه‌مین رۆژنامه‌ی كوردی ١٨٩٨-١٩٠٢ / به‌غدا - ١٩٧٢ / بپ ٢٥-٢٨.
- ١٠- دكتور كمال مه‌زه‌ر نه‌حمه‌د: میژوو كورته‌ی باستیکی زانستی میژوو و كورد و میژوو / به‌غدا - ١٩٨٣ / بپ ٢٥١.

- ۱۱- دكتور كه مال فوناد: كوردستان... / ژندهرى بهرى / بپ / ۲۲.
- ۱۲- هدر نهو ژندهر / بپ ۲۲.
- ۱۳- هدر نهو ژندهر / بپ ۲۲.
- ۱۴- جليلى جليل: ژندهرى بهرى / بپ ۳۹.
- ۱۵- هدر نهو ژندهر / بپ ۴۱.
- ۱۶- هدر نهو ژندهر / بپ ۴۱.
- ۱۷- هدر نهو ژندهر / بپ ۸۷.
- ۱۸- فوصل الدباغ: أضواء على كتاب - الجمعيات والمنظمات والحزاب الكوردية
فى نصف قرن ۱۹۰۸-۱۹۵۸ / اربيل - ۱۹۹۷ / ص ۱۸ و ۲۵.
- ۱۹- رۆژنامه-يا- كوردستان / هژمار: ۱۸ / بپ / ۱ / و مشه كرننا رۆژنامه يا (ولات) ه
ب هه لكهفتنا (۹۸) ساليا رۆژنامه گهرى يا كوردى.
- ۲۰- كوژارا مهتین / هژمار: ۵۱ / ژندهرى بهرى / بپ / ۱۰.
- ۲۱- د. كه مال فوناد / ژندهرى بهرى / بپ ۸۷ / هژمار- ۲۶ / بپ ۲.
- ۲۲- ژندهرى بهرى / بپ ۸۵ / هژمار: ۲۷ / بپ ۱.
- ۲۳- تىگه يشتنى راستى و... / ژندهرى بهرى / بپ ۲۶۵-۲۹۴.
- يان / كوردستان فى سنوات الحرب العالميه الاولى.. / ژندهرى بهرى / بپ
۲۹۳-۲۹۴.
- ۲۴- كوردستان فى سنوات الحرب العالميه الاولى / ژندهرى بهرى / ۲۷۴-۲۷۵.
- ۲۵- تىگه يشتنى راستى و... / ژندهرى بهرى / بپ ۷۱-۷۲.
- ۲۶- كوژارا: مهتین / هژمار: ۵۱ / ژندهرى بهرى / بپ ۱۰.
- ۲۷- جليلى جليل / ژندهرى بهرى / بپ ۴۲.
- * نهف باهته د گۆژارا (دهوك) هژمار (۳) سالا ۱۹۹۸ ئى ل بهر بهرین
(۹-۱۴) پدا هاتيه به لافكرن.

مقالات

چوبده (کرهستان) فرانسوی
 صاحب و محرر بدوخل
 انتشاره عبدالرحمن
 هر طبعه ۲۰۰۰ نسخه کرهستان
 ولات مغان ارسال و وساطت
 فرود شباهت غیر رتبه اوله جده

کرهستان خارجده هر پر پیون
 سنک آره جلی
 ۸۰ غنه ندر
 کرهستان داخلده مخصوص
 لیلایر. مجله فروردور

کرهستان

(پارنده روزانه جارک بیت نفیساندن جریده کرهیه)
 کردلی تحصیل علوم و فنونه لتونی ایدر فصیح و ادیبات کردی بی ملای
 (لوق بش کونده بر نشر لولتور کردجه غنینه ندر)

فرنگ مسک و لوقی هرجه ترکه کاریب، مکتور کرهجه پارنده نشر اولور

چینی فی کافکن دیکه
 ژنده حق سر کافنی
 وها بنیبه:
 جهو نجل المرحوم بدوخل
 پاشا عبدالرحمن پک
 میرزا دو خزر جریه ما
 ازلی دیکم کرهستانی
 ده بلاش جن خلکی

روز یکشنبه ۲۵ جادی الاول ۱۳۱۵ بازار انسی فی ۲۸ ایولسته ۱۳۱۵

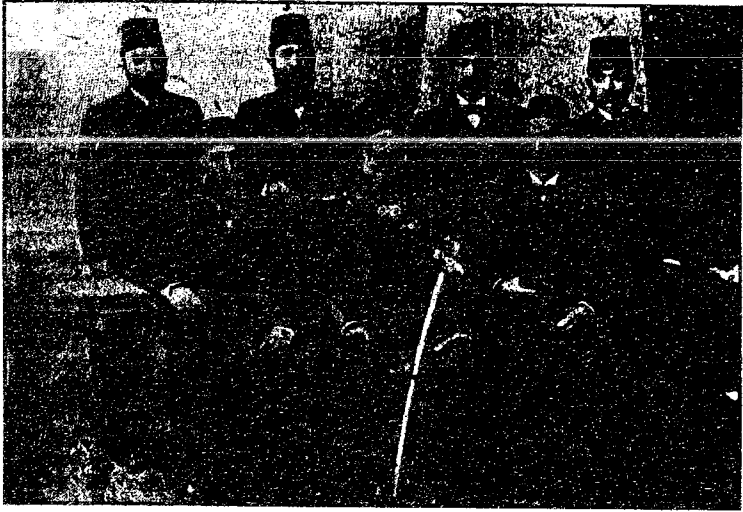
توکنغو عسقلان مشقان جده لید خان قی حضر تریه
 هر فضائل عیدانه ندر

پادشاه ما

بلا اولدیغی علت صدیق دین لولای الیابانک کوزده مکرری لوزم اوزرینه
 پادشاهان طلب و انعام ایشیک و خست اکلار ایلدیندن بلا نأدوبیت
 کین قیش عصره عزمت و موسم سینگ حوالیه در مساعده عودت ایدن
 بر ادم مدحت تو فرستک کیفیت عزیمت رسد ایشیک لیک و صوره
 قوه بری ذات خایون برت کرشو استیبار کلب و دروخ و شو سورلی آیین
 انبال و منسقت ایشیک ایدن ابر الیدی ایشیک جمعه خایون مسعدت کارانه
 مستن لوقی (ولا کور ....) آیت جلیسی خلافت اولوق زید ایچون
 هر سو سنور ایدلک قیلدن لوقی و یو وسیه ایلدنی ذات خایون لری
 حقدکی اشکار ملق اختلاف آنک لوزره استنبولده برلان رادورسک
 کتبیبه مدحت تک جلی فکن اولوبه چکن داز مرتبه او اهلانک
 واسطه ایشیک شایخ اولان عخان پاشا ایلدین کالمنضیق ستده بر زور تک
 ورده برلوب برک اولوزرین ایشیک تحسین پک لوقری طرفدن (تشیق)
 کاسی ستده عخان پاشان ایضاح طلب اولوبه عخان پاشا حسراً
 ه اقدم فرلق بیورور ایست مدحت تک و راه برلان رادور لری

شرب وکل ایل تحریف ایدر انقده مسوا ایشیدن لوقی اولور
 مدحت بکی کوره جایبور ۱ دیو دانشکارانه و پروردیجی جویاره ایلد خلافت
 عطشانه ایشیک تحسین پک ایشیده ه اندرمن بوی مزه رسماً ایل
 ایدمزل ۲ دیو سیواب و بر مرک شامت برسونه ک اجربانه صورت غیر
 و سینه مساعده شایخ ایلدین شایخ بیور لوقی حشانه تبلیغ ایشیک کین
 یور خصوصی عهد پاشا دخی یو سوریه حرکت موافق خان صدافت
 اولوقی خلافت ایلهار ایشیک شامت و دولت مذکور تک ایشیک کتب
 پک طرفدن این پک ملق خایون جابره جابره بر سو کوهده اجراسی
 فر اولور بر لوقی کین کلانده تکلیفی کرته قدر بر لوقی حشرات طرفدن
 تعیب ایشیک لری . جریان ایدن تحریفه و نشانی و نصدده علی ملا ایش
 شجاسر طرفدن و فرجه اولان اقدار نظر حشرات مرلومه عخان پنا
 طرفندن تربیه ایشیک لری و این پک شری حقدده اراده شایرینک
 سادو اولوبه تبلیغ ایشیک نیت اولوبه عخان پاشا حقدده لری لازمه
 عدالتک اجراسی حموز طرفدن عخان جلی علی خلافت ایلدین پنا ایلدین
 استقام اولوبه حله فرقی کور تک شوخ خاروسون اولواضلاک تأیید
 تویله استقام لری خایون جابره جابره تأیید لوقی کین استدار
 خاطر ششده سافته نشت و چنه در سده کتب لوقی جابره جابره
 اولواضلاک مرادیت ایشیک اولان ایدم علی پک لوقری دخی دمت

میر جہاد دت بہ در خان
سوار چاکی مہیدانا پینٹیس و چہکی^(۱)

میری زائینی، جدلادہ تی بہ درخان نقیسه فاندہ کی ہندی بیٹی ب زہ فہر
 و ب بزاف بوویہ؛ نہمازہ خہبات و بزافا وی یا چو جارا بہ ہیستہ ژبیر کرن
 کو دگہل کوٹارا ہاوارے دا بوراندی۔ زانایہک بوو، شارہ زایی و بسپوری
 دگہلہک کاران دا ہہ بوو، یا ہہ ژی گوٹنی یہ بیٹین یہ کتی مینا جدلادہ تی
 نہف چند ریزکہ ژبو بزافا وی دکیمن، لی ہہر ژبو بیرہاتنہ و ہند...!!

کور تیبہک ژ زینی

جہلادہت نمین عالی کوری بہ درخان کوری عہدو خانہ، ل سہری
 نیسانا سالہ ۱۸۹۳ء زائینی ل باژیری ستہ مبولی چافین خو بو ژینی
 شہ کسربنہ^(۱)، دەمی زارو کینیا خوب خوشی برہ سہری ژبیر کوژ
 بنہ مالہکا مہزن و جہگیر بوون ل کوردستانا تورکی، ژبانا وی د ناف
 کوچک و تہلارادا بوو، باب و باپسرتین وی ہمہ ری کین خانندن و
 فیربونی بو ب سانہی ریکخستن^(۲)۔ لی، ہندہ جارا د خاندنا خودا
 توشی گہلہک ناریشا بوویہ، چنکو بابی وی (حاکم جزا) بوہ د دەولہ تا
 ٹوسمانی دا، ہہر ہدیامہ کتی ل باژیرہ کی بوون تا خاندنا سہرہ تایی ب
 دوماہی ئینای۔ پشتی خاندنا ناقنجی و بہرہہ فی، چوویہ یاسا خاندی
 یہ۔

دەمی حکومتا ئەتاتورکی زۆردار ہاتیبہ سہر تہختی حوکی بہ پارہک
 دہر تہخت کو نمین عالی دگہل ہہرسن کوربتن وی (ثریا و جہلادہت و
 کامیران) ای سیدارہ دکہن، وہلی ہہر زوی پی ناگہ ہدار بوون ژ ویری

دهرکه قتن، جه لادته و کامیرانی قهستا ئەلمانیا یێ کر و ل ویری خاندا
خوب دویماهی ئینا. ناڤیری بههشتی ب تنی نهه سال مال ئەلمانیا یێ
و بو خاندە فانه کئی چست و چهلەنگ، سال ۱۹۱۹ ئی دەمی میجدر نویتی
ئنگلیز هاتی دا قهست ب که ته ناڤ کوردین باکوور، ل رۆژا ۱۹
ته باخی ژ به غدا چوو سه له بی، هه ر دوی رۆژی دا میسر جه لاده تی
هه له کفتی و کامیرانی دلسۆژ ژ سه مبولی چوو بوونه سه له بی، که هه شته
نویتی و گوتی کو کورده کئی دی یێ زانا و تیگه هه شتی یێ هه ی کو
(ئه که ره م جه میل پاشا) بوو (۳)، ئەوژی گه هه شته وان و قهستا ناڤ کوردین
ره شو ان و چیا یێ مه له تیێ کر ژ بو زانی نا دا خا زیتن وان ژ بو په یانا سیقه ر،
ئه ف هه ر سه زانایه دگه ل چوون، چونکی ل وی ده می ژ زی ره کترین
رامیا ریتن کوردا بوون (۴).

جه لادته و شوړش

سال ۱۹۲۴ ئی چوو ئەلمانیا و پاشی ده می شوړشا شیخ سه عیدی
پیران ل سال ۱۹۲۵ ئی دگه ل هه ردو برایتن خو، خو گه هانده شوړشی و ژ
ئه ندامتین ب بزاف بووه، دیسان بشکداری دگه له ک جقاتین سه ره سه تی
و نازادیت دا وه کی جقاتا ئیکاتی و بلند بوینی یا وه لاتی (جمعیه
الاتحاد والشرقی) و جقاتین کوردی ل سه سه مبولی و جقاتا خو بیون و
بزاقیتن وی دا ل ئەلمانیا دا دکر.

د شوړشا شیخ سه عیدی دا ده ست دا سه ره ره شتی و ریکه خه ستنا
ئه نداما و کارین نهیتی یێ شوړشی، سال ۱۹۲۹ ئی ل قامیشلو بو و خو

بدرههف ذکر دا ب گههته هیزین مللی ل چیسایین ناراراتی کو ب
سهرکیشتی یا (احسان نوری پاشای) شهر ذکر، لی هندی براه کر
پیچینه بوو ژبه ر بار و کاودانین تیدا، چوو ری نه دایی^(۶).

چاخنی ل دیمه شقی گهلهک ژيانا وی بهرتهنگ بویه و نه خوشی ل ریکتی
پهیدا بویه، ژبه ر کو حکومتا تورکی چو تشت ژ زهقی و زارین وان بو
ندهنارت، لهورا سالا ۱۹۳۶ ای بویه دهرسدرای زمانی فهره نسی د
خاندنگه ها پیشه سازین ل دیمه شقی و د سالا ۱۹۳۹ ای ری پارته ری
کومپانی یا (ئله ریژی) بو و سهرۆکی پشکفانین وی کومپانیی بویه^(۷).

کوڤارا هاوار

دوی دهلیشه یا پر ناریشه و ئاستهنگ دا، زانای مه زن هزر
ده ریخستنا کوڤاره کی کره، نه مازه پشتی خوجه بوی دست هاشیته
نقشسینی و هندهک بهر بهرین زیرین نه خشاندن و ب ناقتی (هاوار) ای
به لاکرن، ب راستی هندی بیتری خهم و کوشان ل دویف قی هاوارا
رهنگین فه خارینه، لی نه فه ژی نه دیبونه ئاستهنگ دریکا وی دا،
چونکی وی هاواره کا مه زتر، خزمه ته کا هیژاتر ل بهر بوو، ژبو زمان و
توری کوردی دیرین، هدر ژ هژمارا یه کی کول ۱۵ ای، گولانا سالا
۱۹۳۲ ای دهرچوی دست ب به لاکرنا ئه لفاییا کوردی کر کوژ یازده
پشکا پیک هاتبو و د یازده هژمارادا به لاکری یه ب تیپین لاتینی.

جاره کا دی نه لفوییا کوردی ب یازده پشکا به لاکریه، لی ب زمانی
فهره نسی، دیسان گهلهک ب فهری زانی یه کو فهره نگوکه کی دانیت ب

زمانی کوردی و فدره‌نسی، له‌ورا دو جارا د هاوارئی دا به‌لاشکرینه. جارا
یه‌کئی ب تیپتین لاتینی د نه‌ه هژمارا دا و جارا دوئی ژئی د چار هژمارا دا
ب تیپتین عه‌ره‌بی. هه‌روه‌سا چهند گۆتارتین دی به‌لاشکرینه ل سهر زمانی
کوردی و ریزمانا کوردی ب زمانی فدره‌نسی^(۷).

دیروکا کوردی ژئی ژبیر نه‌کریه و ده‌ست ب نقیسین و به‌لاشکرنا چهند
گوتارا کری یه مینا (کورد و کوردستان ب چاقئی بیانیان) کول سهر
خه‌بات و بزاقا به‌درخان پاشای بوویه. (کاردۆخ و ولاتی کاردۆخی یان)
باسی زهینه‌فونی دکه‌ت ده‌می هاتیه کوردستانی، ل سهر توری کوردی
گه‌له‌ک بابه‌تین ب نرخ و ب بها به‌لاشکرینه، پشتی گرتنا (هاوارائی ل
سال ۱۹۴۳ی هه‌ر ل وی جهی ده‌ست ب به‌لاشکرنا کوشارا (رۆناهی)
کر.

میر جه‌لا‌ده‌ت به‌درخان ژ زانایین کوردین ئیکجار ژیهاتی و ژهر خو
ده‌رکه‌فتی و دلسۆژ بوویه د ره‌وشه‌نبیریا گشتی دا و بسپور و شه‌هره‌زا
بوویه د کولتوری کوردی دا، نه‌مازه زمانقانیی توره‌قانی و قانونی دا،
ژهر کو چهند بیژی ده‌سته‌اتی و مه‌له‌قان بوویه دفان زمانین جیهانی دا-
فدره‌نسی، ئەلمانی، روسی و یونانی کو بنگه‌هی ره‌وشه‌نبیریا ئورویی یه،
ژبلی ده‌سته‌اتنا وی د زمانی فارسی، تورکی و عه‌ره‌بی و دمه‌زنی یا
خودا پاشی چل سالیی، هوی زمانی ئنگلیزی بوو، زانینا وی بو‌شان
زمانا هه‌ر وه‌ک کابانی یا وی (ره‌وشه‌ن خان) دبیتیت: زمانی فارسی،
فدره‌نسی، روسی و یونانی، ل مالا بابی فی‌ربویه و زمانی تورکی و
عه‌ره‌بی ل خاندنگه‌هان ب ده‌رس خاندی یه و هوی بویه^(۸).

ستران و لاقڑہ

بہہشتی تہ فیندارہ کی دل کوزری و سوتیبی ستران و لاقڑ و جہیرانین کوردی بوویہ، نہ مازہ سترانین شہرا و دیروکی، تہف چہندہ یا خوبایہ ژ گوہدانا وی بو سترانین سہ عید ناغایی جزیری دہمی دنابقہرا سالین (۱۹۳۵-۱۹۳۸) ای دچو جزیری ل تہندیوہری ل ماللا (عبدالکریم تہفندی)، ہرہوسا گوہدانا وی بو سترانین ہیژا تہ حمہد مہرنہمی پیری ل دیمہ شستی، زانایی ب ناف و دہنگ دقیا ستران و لاقڑین کوردی تہرینتہفہ و ب چافہ کی بلند سہح دکری. ستران و لاقڑان کارہ کی مہزن لی کر کو دوماہیہی ہندہک گوتار د کوٹسارا (ہاوار) ای دا ب نافی (سترانقان) و (سترانقانی ہاوار) بہ لاف کرن.

وہلات و نہزانی

ہرہوسا بلیسمہ تی کوردان، عاشقہ کی بی بہقل بوویہ ژبو مللہت و وہلاتی خو، ب پینقیسی خویان ژی ب چہ کی خود شورشا شیخی پیراندا، لہورا ژ میژہ گوتی یہ: (سوار چاکہک بود مہیدانا پینقیس و چہ کی دا^(۹)!!) کوژ راستین دویر نہ بوویہ. خہم و کوٹانا ژ ہمیا مہزنتر ل نک میری وہلاتقان نہزانی بوو، بزاقا وی بارا پتر ژبو ہندی بوو، کو خہلکی فیری خواندن و نقیسینی بکہت، چونکی ہر دہم دگوت: (ناخ وہلات نہزانی توژ دہست مہ کری..) ژ ژبانای وی یا تری نیش و نازار، ناشکرا دبیت، خوشی ندیتی یہ ژہر گہریان و خونہ جہینی ہتا

دهمهکتی ډره‌نگ، لئی نه‌خوښی یا ژهمی یا ب کول و کوڅان تر ل نک وی نهو بوو کو ملله‌تی وی یی بن دهسته و زړبه‌هره ژ سهره‌ستی، ژ نازادین، ژبه‌ر ژوردارا گه‌له‌ک دمشه بون و نه‌وان چ ماف د ژبانی دا نه‌مابو. له‌ورا دبیتیت: (هندي نه‌ز ب مینم نه‌ز چو خوښی یا ب خو نابم، چنکو زوره‌ی ملله‌تی مه‌ی کورد، بی پشک و زړبه‌هره، دین دهستی دوژمن و نه‌یارا، زوردار و سته‌مکارا، بی رویه‌ت و سهرشور دژین، ژ سهره‌ستی و سهره‌رازیی بی به‌ره)^(۱۰).

کورد په‌روه‌رک بو ژبی خو ههمی ژبو کوردینی بریه سهری، نه‌وژی ژ باب و باپیرین خو فیریوه کو ژ ده‌مک زوی ده‌ست ب خه‌بات و بزاقی کر بوو ژبو سهره‌ستی یا ملله‌تی، په‌روه‌ری ب ناڅ و دهنګ ژی هر ل سهر ریکا وان چوویه و هتا روژا چوویه بهر دلوڅانیا خودی ههری ب څه‌ریژ و ب بزاف بویه، دقیت ژبیر نه‌که‌ین کو ماموستا (ره‌فیع حلمی) یادداشتین خو پیشکیتی جه‌لاده‌تی کرینه و دبیتیت: (دیاری یه بو گیانی نه‌میری به نامانج نه‌گه‌یشتوو جه‌لاده‌ت عالی به‌درخان)^(۱۱).

نه‌لفابی و یه‌کیتی

دهمی نه‌لفابی یا لاتینی - کوردی چیکری هر د جه‌دا هزر د بیرا یه‌کیتی یا زمانی کوریدا کر، له‌ورا هردهم دگوت: (دهر تشتی دا یه‌کیتی) هرده‌سا د ده‌لیقا دانانا نه‌لفابی دا ژی دگوت: (د یه‌کیتی یا زمین دا گاڅا پیشین یه‌کیتی یا حرفانه)^(۱۲)، نانکو نه‌گه‌ر یه‌کیتی د تپان دا نه‌بیت یه‌کیتی د زمانی دا نابیت، نه‌ف نه‌لفابییه بو بنگه‌هی

نقیسینا کوردی ژبلی عیراقتی و ئیرانی هتال نهرمه‌نستانا سوڤیتی دا ب کار ئینا و روژناما (ری یا تازه) ژی پین دهاته نقیسین و چند نشستهک ژی پین چاپکرن، ههتا سالا ۱۹۴۵ی نو ژی ب ئهلفابی یا تبیین رووسی هاته گوهارتن. نهغه ژی جهی شانازی و سهربلندی به کو ئهلفابی یا جهلادته بهدرخانی ئهلفابی یا پاشه‌روژا مللهتی کورده، ژبهر کو زارین کوردی بی جودایی پی تینه نقیسین.

بیرا قه‌ده‌ری

ل دیمه‌شقی دگهل حسین بهگ نه‌بیشی، خودانی زه‌ژی و زارین مه‌زن بو، ل گوندی (هیجان) کو (۳۵) کیلومه‌ترا ژ دیمه‌شقی دوبره، دگهل وی ب هه‌فیشکی زه‌ژی شین دکرن، ل ناف زه‌فیا بیره‌کا مه‌زن دکولان ژبو ناقتی - ناقدانی، چند روژا پاشتر بو مه‌زنتر لی دهات و کویرتر دبو، ده‌می زانی مه‌زن، جهلادته به‌هه‌شتی دچوو ویری و نو بیرا مه‌زن دهاته به‌رچاڤا، ناف لی کره (بیرا قه‌ده‌ری) کو دگهلک نشیسینین خودا ناقتی وی دئینا و په‌سنی وی بو مال ژی دکر، ههتا روژا ۱۵ی تیرمه‌ها سالا ۱۹۵۱ی که‌تیه تیدا ژ نه‌گه‌را هه‌رفتنا دیواری وی بوویه، کو بوویه ریکا گرتنا نه‌زفرینا جهلادته، ده‌می ژ جیهانا روژن و پر قه‌ره‌شه ب ژبنا پری ژ خه‌م و ژان بارکری بره گورستانا خالد نه‌قشبه‌ندی ل دیمه‌شقی ل تاخی کوردان قه‌شارت، د قه‌شارتتا گیانی وین پیروژدا هه‌ماره‌کا مه‌زن ژ نه‌دیب و روناکییر و کاربه‌ده‌ستین مه‌زن و گه‌نج و لاوین کورد تیدا پشکداربون.

چاپکریین جەلادەتی

- ۱- ریزمانا ئەلفابیی یا کوردی - شام - ۱۹۳۲، ژ (۲۰) بەرپەراییە و ب کوردی، فەرەنسی، عەرەبی و فارسی یە.
- ۲- رۆپەلنەن ئەلفابیی - شام - ۱۹۳۲، ژبۆ فیزیونا زمان و نقیسینا کوردی یە.
- ۳- گرامیتر کورد - ریزمانا کوردی - پاریس - ۱۹۴۳ ب فەرەنسی.
- ۴- گرامیتر کورد - ریزمانا کوردی - پاریس - ۱۹۷۰ دگەل رۆژی لیسکو، ب فەرەنسی.
- ۵- دور کیشە یا کوردی، وەرگێران: دلاوەر زەنگی - دمشق ۱۹۹۰.
- ۶- مەکتوب ژ مصطفی کمال پاشای را.. (؟).
- ۷- فەرەنگا کوردی - فەرەنسی: دەستنقیس، سالا ۱۹۷۱ ئی رەوشەن خانێ دگەل کتیبخانا وی پیشکیشی ئەکادیمی کوردی ل بەغدا کرن.
ژبلی نقیسینا دیباجا (پیشگۆتن) بو نقشتین مینا (بیشا پیتغەمبەر)
ب کوردی یا دو ملی، (نقشیزین ئیزدیان) هاریکاریا وی دگەل رۆژی لیسکو ژبول دویف چونا چیروکا (مەم و زینێ) هەتا گەهشتینە راستیی و چیروک ب فلکلۆری کرمانجی - فەرەنسی ل بەیروتی سالا ۱۹۴۲ ئی چاپکری (۱۳).

- ١- صادق بهاء الدین نامیدی: جهلادەت بەدرخان/ گوڤاری کوری زانیاری عیراق - دەستەوی کورد/ بەرگی چەوتەم - ١٩٨٠/بپ ٢٥٧.
  - ٢- د. کمال مەزھەر/ مێژوو... / بەغداد - ١٩٨٣/ بپ ١٨٧.
  - ٣- نوئیل/ یادداشتەکانی مەیحەر نوئیل/ کورینی: حسین احمد جاف و حسین نیرگسەجاری/ بەغداد-١٩٨٤/ بپ ١٤-١٥.
  - ٤- د. کمال مظهر/ کوردستان فی سنوات الحرب العالمیه الاولی/ ترجمە: محمد الملا عبدالکریم/ بەغداد-١٩٨٤/ ص ٣٣٦.
  - ٥- صادق بهاء الدین/ جهلادەت بەدرخان/ ژێدەری بەری/ بپ ٢٧٢-٢٧٧.
  - ٦- ژێدەری بەری/ بپ ٢٦١.
  - ٧- کوڤارا کاروان/ ٢٤ نیلونی ١٩٨٤/ بپ ٢٤-٢٥.
  - ٨- صادق بهاء الدین/ جهلادەت بەدرخان/ یا بەری- بپ ٢٥٦-٢٥٧.
  - ٩- یادداشتەکانی مەیحەر نوئیل، بپ ٢٠٤.
  - ١٠- جهلادەت بەدرخان/ ژێدەری بەری/ بپ ٢٦٢.
  - ١١- یادداشتەکانی مەیحەر نوئیل / بپ ٢١٩.
  - ١٢- د. حسین رەهەبەر: جهلادەت بەدرخان/ کوڤارا: روشنبیری نوێ/ ١٠٥ ساڵا ١٩٨٥/ بپ ٩٧.
  - ١٣- خانی: مەم و زین/ هەولتیر-١٩٦٨/ بپ ٢٠٨ یان: صادق بهاء الدین: هوزانتقائین کورد/ بەغداد ١٩٨٠/بپ ٣٤٨.
- * ئەڤ بابەتە د بەلاڤوکا (دەنگێ مە) هژمار (٤) یا ساڵا ١٩٨٩ ئی دھوک دا هاتیە بەلاڤکرن و ب پیرھاتنا (٣٥) سالییا وەغەرکرن ویدا هاتیبوو نقیسین.

شماره ۱
شماره ۱۶
دوره ۱
۱۰ شوال ۱۳۳۲

هاوآار

سال ۱
شماره ۱۶
دوره ۱
۱۰ شوال (گروه) ۱۳۳۲

کوفلما کردی * مجله کردی

نخستینین کوفلاری

هفتدی صودی	سجین
چکوخون	دوبند
لادیکن کورد	کورد وتوریه
هتد رحان فوزی	زوریله
دکتور . ک . ۰۰ . بدرخان	بری پلوان بو
دکتور . ک . ۰۰ . بدرخان	ستارنا چیلیکی
نوزاد	دست زئی بو
م . ۱۰ . بوطن	کالی آنا کردان

۱۳۰۱ مطبعه الترکی بدیشق ۱۳۳۲ م

رهفیت حلمی

میر سورهییا به درخان ..
وہلاتپاریز و رۆژنامہ شانی خورت

*۱۹۳۸-۱۸۸۳

میر سورهیا بہدرخان

نقیسین و فه کولین ل دور دیروکا روژنامه ئانیا کوردی، تشته کی بهرچاشه کو ههر کهسه کی ل دویف بچیت و بنقیسیت دی ژ بنه مالا بهدرخانیا دهست پی کهت، ژ بهر کو ئه و پیشه نگیین روژنامه ئانیا کوردی نه و چندین جار ان درتژی ب دهر کهفتنا روژنامه یا (کوردستان) ژ لایق وانقه وی پی هاتیبه دان.

لهورا د ههر نقیسیینه کی دال دور قی چندی ناقتین (میسقداد مهدهت) و برایی وی (عه بدولره حمان) کورین بهدرخان پاشایی و نهقی بین وان (سوره بیبا و جهلادهت و کامیران) کورین ئەمین عالی بهدرخان کو ههر ئیکی ژ لایق خوڤه بزاقه کا مهزن و بهرفره ها رهوشه نیبری و سیاسی ئەنجام دایه ژ سهخمه راتی ب دهست فه ئینانا ئارمانجین رهوایین گه لی کورد.

دقی کورته گوتاری دا، دی چند چریسکتین روناهییی بهردهینه سهر ژینا (میر سوره بیبا ئەمین عالی بهدرخان پاشا) و بزاقا وی د بیایق رهوشه نیبری و سیاسی و روژنامه ئانیی دا کو د هاته هژمارتن کهسه کی وهلاتیاریز و روژنامه قانه کی خورت و چه لهنگ.

میر سوره بیبا بهدرخان:

میر سوره بیبا (تریا) کورئ ئەمین عالی بهدرخان پاشایه، سالا ۱۸۸۳ی زایینی ل سته مبولی هاتیبه سهر دنیایی، ژ ژنکا ئیکی یا ئەمین

عالی کوڑ بنه رتدا ژنه کا چه رکسی یا ژ بنه ماله کا ب ناڤ و دهنګ
بوویه.

سوره بیا نه خریج بابج خو بوویه و ل دویتف ویدا ژ نوی (حکمهت و
جه لادتهت و کامیران و توفیق و سفدر و به درخان) پیدای بوینه ژ بلی
کچا^(۱). دهست پیتکا ژبانای وی بخوشی بوویه هه تا گه هشتی یه قوناغا
دهست پیتکا کارئ سیاسی و رهوشه نیبری چنکی ژ بنه ماله کا مهزن و
جهگیر بوون ل کوردستانا باکوور و ژبانای وی دناڤ کوچک و ته لارادا
بوویه و بابج وی هه می ریکین خواندن و زانینئ و فیتر بوونئ بو ب
ساناهی ئیخست بوون و سیدایین تاییهت وانه و دهرس ددانئ^(۲). لی ل
دوماهیئ ژنه ر کاودانئ سیاسی حکومه تا دهسته لاتدار ل ترکی ل وی
دهمی نه خاسمه سه رده ممئ ئیتیحادییا و سه رده ریا وان ل گه ل کوردان،
سه روه ریئ ژبانای وان به ر هف ئالوزیئ و نه خوشیئ چوویه.

ل خزرانا سالای ۱۹۰۷ ئی خه لکنئ باژیری بدلیسی خونیشاندانه کا
به رفره کو پیکهاتی بوژ پینج هزار که سان پیکینا و داخوازی بین وان
ئو بوون کوهه می فه رمانبه رتین نه دلسۆز و د سه ر رتدا چوویی ل وی
ده ژه ریئ ژ کاری ده ریخن، هه روه سا هه تا داخوازی بین وان گه هشتنه
هندئ کو بیژن دقیت والی ژئ دهستی خوژ کاری فه کیشیت، پشتی نهف
داخوازی یه بجه نه هاتین بوویه شه ر دناقبه را هه ر دوو لایادا و
خونیشاندایی شیان دانیرا پۆسته و گه هاندنئ و هندهک جهین دی بین
حکومی بگرن.

قان کریارا پتر جهئ خو گرت و پیتترین باژیرتین ترکی شه گرت و ل

سال ۱۹۰۸ ای قوناغه کاکا نوی یا خه باتا هیز و پارتین بهر هنگار ل دهرقه و دناث ترکی دا دهست پیتر (۳).

سال ۱۹۰۹ ای ل ده می مه شرو تیه تا دهسته هلات وه وگرتی، چندین کومه لیتن ره وشه نیبری و سیاسی بیتن کوردان ژناقبرن و نه هیلان درتیرتی ب کاری خو بی نیشتمانی و وه لاتپارتیزی بدهن و دثیان کوردا دناث خودا ب مه حین، بنه مالا به درخانیا ن پستی قتی چنددی ب دهلیقه زانی به خو ژ سهرۆک و مه زنین دی بیتن کوردا دویریسخن و ب تنی نه مین عالی به درخان د گهل ههر سی کورین خو (سوره ییا، جه لادهت، کامیران) شیان پیگفه کومه لا (پنگهاتی بیتن جفاکی بیتن کوردا) دانن و نه و بخو بو نه نهدامیتن پر بزاقیتن قتی کومه لی و چندین چالاکی نه نجام دان، له ورا هه تا ل دوماهییت ل سته مبولتی جهتی کومه له لی هاتیه دانان، حکومتا دهسته هلاتا وی ده می نه چار بوویه ل سهر میتزا دان و ستاندا د گهل کوردا روین و بگه هه چاره کی (۴).

دژین بیست سالیی دا میر سوره ییا به درخان خورته کی پر ب بزاف و لقین بوویه دهرافتی ره وشه نیبری دا نه خاسمه ژ خواندنا وی بو موم و زینا نه حمده تی خانی و رۆژنامه یا کوردستان یا میقداد مه دحه ت و برایی وی و شه ره فنا مه یا میر شه ره ف خانی بدلیسی کارتیکرینین مه زن ل سهر هاتینه کرن و ههر زوی دهست دایه نفیسینتی و به لاکرینی ژبلی کاری وی د کومه له و جفاتین سیاسی و ره وشه نیبری دا.

ل ده می سال ۱۹۲۲ ای که مالیست هاتینه باژیری سته مبولتی، برباره ک دهرتخست کو کوردین وه لاتپارتیز نه فی بکه ن و هنده کاکا ژ

بکوزن نه خاسمه ژ بنه مالا به درخانیان کو ژ همیان پتر ب بزاف بوینه، ل وی دهمی نهمین عالی به درخان و هر پیتج کورتن خو (سوره ییبا، جه لادته، کامیران، سفدهر، توفیق) و کورن سورهبیای یی مه زن (حقی) ژوان ناقبا بوون کو کرباره کنی د گهلدا بکن، ژ بهر قتی چندنی هر زوی ژ بهر چاغان بهرزه بوون و نهمین عالی د گهل کورن خو یی مه زن سورهبیای چونه مسری و ل بازیری قاهره بنه جه بوون و مانه ل ویری هتا سالا ۱۹۲۶ ای نهمین عالی به درخان وه غهرا دوماهی بجه نینای (۵).

ژ قتی دهرکه فتنی ژ وه لاتی، میر سورهبیای ب دهلیقه زانی یه درتیرین بدهته خواندن هتا گه هشتی یه کوليجا قانونی خواندنا خولی ب دوماهی نینای (۶). هره سا خورته کنی هزر تیژ بوویه، ژ بلی زانینا وی بو چندین زمانین جیهانی.

ژ قتی بزافا وی گه لک دگه ربا و جار ل شامی و حله یی، جار ژ ل به پروت و عومانی، ژ بلی هندهک جار ان دچوو فره نسسا و وه لاتین نیکگرتی یین نه مربکی، نه شه همی ژ سه خمه راتی بهر چاقرنا دوزا کوردان کو پوتسه پیدان و بزافا وی یا بده و ام همی ژ بو قتی چندنی بوویه بو خه لکه کی بدهته نیاسین و خویا بکته کورد ژ خودان ماف و وه لات و دوزه کا ره وانه.

ل دوماهیای ژ بی خو، چندین نومید و هیقی د دلی ویدا هه بوینه و قیایه کوردان نه قین ژ بهر نه گهرتین سیاسی ژ واری خو دویرکه فتین همیان ل جهه کی ژ وه لاتین نه ورپی کوم بکته ژ بو دان و ستاندنی ل دور

سهر و بهرئ کوردان ژ لایه کی قه و دا کو دهنگی دوزا کوردان بگه هیسته
هر گوهره کی پویته ی بقی ناریشی د ده ت ژ لایه کی دیقه. لی جهی کوفان
و داخی بوو، نهف سه ره مین وی ب جه نه هاتن و مسانه حوبر ل سه ر
کاغه زئی و هه تا ل دوماهیا روژین ژبانا خول باژیری پاریس ل سالا
۱۹۳۸ ئی وهغرا دوماهی بی بجه نینای و خانرا خوژ هه می وه لاتپاریز و
کوردین شهخت خواستی و ل ویری هاته قه شارتن^(۷).

بزاقا وی یا سیاسی:

بزاقا شورشگیری ل ترکیبا نه خاسمه پشتی کونگری ئیته حدایا،
ئیکگرتنه کا باش بخوشه گرت و هه می بهرهنگار گه هشته ئیک کو
خهباتی ژبو ئیک نارمانج بکه ن، هه ره سا ل تیرمه ها سالا ۱۹۰۸ ئی و ژ
نه نجامی سه ره لدانا ب چه کدار ده ست پیکری و گه هشته یه وی راده ی
کو کورسیکا سولتانی بهه ژنیت، له ورا سولتان عه بدولحه مید نه چار بوو
روژا (۲۳) ی تیرمه ها سالا ۱۹۰۸ ئی رازی ب بیت ل سه ر کارکرتی ب
ده ستوری مه له کی بی سالا ۱۸۷۶ ئی هاتیه دانان و راگه هاند کوژ نه و
ویقه ترکیبا دی بیته وه لاته کی ده ستوری بی مه له کی^(۸).

ل دور سالتین ده رکه فتنا وی ژ ترکیبا چندین بوچوون هه نه، بهری نوکه
مه گوت ل سالا ۱۹۲۲ ئی ده رکه فت ل دویف ژیده ران، به لی ب هزرا مه
نه فه چه وتی یه که چنکی ل سالا ۱۹۱۷ ئی بهری هنگی هه رل مسرتی
بوویه. یان ژی چندین جارا چوویه و زقری یه فه.

ژ بزاقین وی د واری راگه هاندن و روژنامه شانیه دال سالا

۱۹۰۸-۱۹۰۹ی رۆژنامه‌یا کوردستان ل سته‌مبولی دهر دئێخست، پشتی هینگی هاتیه گرتن و بو دهمه‌کی مایه دزندانێ فه، ل دهمی دهرکه‌فتی قه‌ستا مسری کری یه و ل قاهیره بنه‌جه بوویه و ده‌ست دایه خه‌باتا خویا سیاسی و ره‌وشه‌نبیری. ئیکه‌مین بزاف (له‌ژنا سه‌ره‌خویا کوردی) ب هاریکاریا قوتابی بیتن کورد ل نه‌زه‌ری دانا و سکرته‌ری وئ یی گشتی بوویه^(۹).

لدور ئێ چهندی د. کمال مه‌زه‌هر ده‌بته‌رت: به‌ری شه‌ر ب دوماهی به‌یته‌ ده‌ست دا بزافا خول قاهیره و شیا کومه‌له‌کا سیاسی چیکه‌ت و باری به‌رچا‌ک‌رنا کیتشا کوردان دانا سه‌ر ملی خود گهل په‌یوه‌ندی‌کرنی ب ره‌وشه‌نبیری کورد ئه‌فین هه‌رتین به‌ریتانی ده‌سته‌سه‌رکرین د دهمی شه‌ری و کوشتنی دا و فری کرینه مسری و هندی^(۱۰).

پاشی دزته‌رت ب گوتنا خود ده‌ت و ده‌بته‌رت: سوهره‌بیا به‌درخانی و هه‌قالین خودقیان کونگره‌کی ل ئیک ژ با‌زته‌رت نه‌وورپی گرتنه‌ن و هه‌می که‌سایه‌تین سیاسی بیتن کوردا ته‌دا به‌ره‌ف ب بن و ل دور سه‌روبه‌ری ل کوردستانی و پاشه‌روژا وئ ل دویف رویدانین ئه‌فین ل روژه‌لاتا نا‌قین و ژیری په‌یدا بوین هه‌کولینا بکه‌ن و بگه‌هنه ئه‌نجامه‌کی^(۱۱).

ل دور ئێ له‌یته‌رتی - له‌یته‌رتی سه‌ره‌خویا کوردی - ب هه‌را هه‌ده‌ک نه‌قیسه‌ران کومه‌له‌ بوویه هه‌تا نوکه ب دورستی رۆژا دانا وئ خویا نه‌بوویه، به‌لی دزته‌رت هه‌ بو سال ۱۹۱۸ی و ده‌بته‌رت به‌ری هینگی؛ چنکی ل رۆژا (۷)ی کانوینا بچویک ل سال ۱۹۱۸ی یادداشته‌ک دایه ده‌وله‌تین ئیک‌گرتی (دول الحلفاء) بنا‌ئی له‌یته‌رتی و دهن دا ئیمزا ئه‌حمه‌د سوهره‌بیا به‌درخان

بوویه. دفتی یادداشتا هژمار (۶۰۸) (۹۵) (۴۳۴) قاهیره ل روژا ۱۶
کانونیا بچویک سالا ۱۹۱۸ی دا تیدا هاتییه:

**«نهم کورد نوکه دفتی ده می دا بهرامبهر بوچوونهکا گه لهک ب زهحمەت
خو دبینن. نهم دژی تهماعارین ل کوردستانن دراوهستین».**

ههروهسا یادداشتا هژمار (۲) ل روژا ۱۴ی ئادارا سالا ۱۹۲۰ی هه
ژلایق وی قه هاتییه دان ل بن هژمار (۳۷۱) (۵۰۶۸) (نانکو ۲۱۲۷)
۱۴ی ئادارا ۱۹۲۰ی (۱۲).

ژ بزاقین وی دبیافتی رهوشهنبیریج دا، نقیسینا پەرتوکا (القضية
الکردية) یه ئەقا بو جارا ئیکتی ب ناقتی (خوببون) بهلاشکری بی ی کو
ناقتی خول سەر دانیت. پاشی هاتییه وهرگیران بو زمانتی فههره‌نسی ب
هاریکاریا محهمەد عدلی عه‌ونی.

ژبلی قتی، شانوگره‌یهک لژیئر ناقتی (وحییده) ب زمانتی فههره‌نسی
نقیسی یه و دانه‌یهک ژقتی شانویتی کو نیشه‌کا وی بدهستی وی بخوه
هاتییه نقیسیین و نیشا دی ژی ب تایین هاتییه چاپکرن و ل نک خانم
(لهیلا عبدالرزاق به‌درخان) هه‌بوویه کو دناث پەرتوکخانا میر جه‌لاده‌تی
براین وی دا هاتییه دیتن (۱۴) *.

پشتی شورش شیخ سه‌عیدی پیران هاتییه شکەستن ل سالا ۱۹۲۵ی
و نه‌خوشی و ویرانکرن و تالان و کوشتن ب خەلکێ کوردستانی کهفتی،
هممی سه‌رۆک عەشیرا و نوینه‌رتن کومه‌له و پارتین سیاسی کومبون ژبو
گریدانا کونگره‌کی کوردین مه‌زن دا کو کوردستانی ژ ده‌ستین ترکا رزگار
بکه‌ن، به‌ری کو بشیت پارچه پارچه بکه‌ن و هوز و عەشیرتین وان ژیک

به‌لاف بکه‌ن و ئەفین خود چیا را ناسی کرین بگرن و ژناڤ بیه‌ن، ئەڤ که‌سین کومبوی بریار د‌دال سال‌ا ۱۹۲۷ی کونگره‌کی د‌ناڤ نا‌خا ترکی دا ل کوردستانی گری بده‌ن و دروینشتین وان ل ده‌می گری‌دانی نیزیکی هه‌یڤ و نیڤا فه‌کیشا^(۱۴). بقی چه‌ندی (کومه‌لا خوبون) په‌یدا بو و میر سورهبیا به‌درخان ژێ ئیک بوویه ژ پشکارا و ژ دانه‌رین وی^(۱۵).

ناڤین وی:

تشته‌ک ئاشکرایه د‌ناڤ ره‌وشه‌نبیریا کوردیدا، نه‌خاسمه هه‌ر نفیسه‌ره‌کی یان ره‌وشه‌نبیر و نیشتمانپه‌روه‌ره‌کی خودان هزر و بیر و دۆزه‌کا ره‌وا هه‌ی و بزاقین نفیسین و به‌لافکرنتی هه‌بن ب چه‌ند ناڤین نه‌په‌نی ژبلی ناڤی خوین دروست د‌نفیسینت و ئەڤ چه‌نده هه‌تا نوکه ژێ هه‌ر یا به‌رده‌وامه د‌ناڤ ره‌وشه‌نبیریا کوردی دا.

بو ئیکێ وه‌ک (میر سورهبیا به‌درخان) ی کول وی ده‌می هه‌رده‌م ده‌سته‌ه‌لات‌دارین ترک ب دویڤه بوینه و بزاقا وان بێ ده‌نگ د‌کر بو ساوه‌یه‌کی نه‌چار بوویه ئەو ژێ وه‌کی هه‌ر نفیسه‌ره‌کت کورد چه‌ند ناسناقه‌کا بو خو دانیت و بزاقا خو بێ نه‌نجام بده‌ت، ئەڤه هه‌ندک ژوان ناڤین هه‌تا نوکه بێ هاتیه نیاسین.

۱- د. بله‌ج شێرکو:

بو جارا ئیکێ ب قی ناڤی هاتیه نیاسین ل ده‌می په‌رتوکا (القضية الكردية - ماضي الكرد وحاضرهم) ژ زمانی عه‌ره‌بی هاتیه وه‌رگیران بو سه‌ر زمانی فه‌ره‌نسی بێ هاتیه نیاسین چنکی به‌ری هینگی ب زمانی

عەڕەبى لىژنەر ئاڤى (كۆمەلا خۆبىرەن) لىن زىجىرا ھۆمار (۵) بەلاڤكر بوو
پاشى ب ھارىكارىا خودى ژى رازى محمد على عونى ھاىتە ۋەرگىران بو
سەر زمانى ڤەرەنسى (۱۶).

ل دور ئى ناسناڤى ھەتا نوكە ژى، ھندەك نڤىسەر نەگەھىشتى نە وى
باۋەرىن كى ئەڤ ناسناڤى وى يە، ھەرچەندە ل دەست پىكا سالىن
خەفتىيان ئى ل عىراقى ئەڤ ھاىتە زانىن، ژ بو پىر رونكرى ل دور ئى
ناسناڤى، ل باژىرى ئىسلادلىڤيا ل ۋەلاتىن ئىكگرى بىن دەسرىكى
پەرتوكەك لىژنەر ئاڤى (دۆزا كوردا ل ھەڤبەرى تركا) ب زمانى ئىنگىلىزى
ۋ ژ بەلاڤكۆكىن لىژنە سەرىدخوفا كوردى لىژنەر ئاڤى مېر سۆرەبىيا بەدەرخان
ھاىتە چاپ و بەلاڤكرن. بابەت و پىزانىن ئى پەرتوكى ھەر ئەر بابەت و
پىزانىن پەرتوكا (القضية الكردية) يە نە ئەوا (كۆمەلا خۆبىرەن)
بەلاڤكرى. بو ئورونە ۋەك ئىنانا ناڤىن گوندىن خرابكرى و سۆتى، ھۆمارا
كوشىيا ل دەمى تركا شەرى وان كرى ل زىستانىن سالا ۱۹۲۶-۱۹۲۷
ئەڤىن ھۆمارا وان گەھىشتى يە مالىن كوردا و ژ وارىن وان دۆر كرىن،
ئەڤ چەندە ڤەرەدو پەرتوكادا ۋەكى ئىكە (۱۷).

ھەروەسا بو پىر پىشتەڤانىن، سەيدانىن نڤىسڤان عەبدولرەقىب
يوسف (۱۸) ۋ سەلاح سەعدوللا ۋ رەشىد ڤندى (۱۹) ژى لىن باۋەرىن نە، بو
پىر خوفاكرنا بابەتى و باۋەرى پىكرى، تۆرەڤانىن زىرەك و خورت سەلاح
سەعدوللا دېرسڤا كاغەزەكا نڤىسەر حىجى جەڤر دا بو پىشتەڤانىا ئى
بوچوونى دىڤىت: حەقى كو كورى مېر سۆرەبىيا بەدەرخانە، دانەك ژ كىتبا
(القضية الكردية) دا من و گۆرت: ئەڤ ژ دانانا بابى منە، بو تە

کوردستان) ل سال ۱۸۹۸ ئی دهرئیکهختی و پشتی هژمارا (۳۱) ئی ژ دهرکهفتنی راهستیای، میر سورهبیا بهدرخانی هژرا دهرئیکهختنا وی کری یه کو درئیتی پی بدت و بو دوو خولا دهرئیکهختی به ژبلی بهلافکرنا کوفارهکا دیترو و چندین نهیسان دهندهک رۆژنامه و کوفارتین دیتروا.

۱- رۆژنامه‌یا کوردستان:

پشتی مشروطیت هاتیه راگهاندن، ئارامی و ئازادیا راهدرین دهلیشه بو هاته خوشکرن و میر سورهبیا بهدرخانی دهست دا کاری خوین رهوشه نیبری و درئیتی دا ب دهرکهفتنا رۆژنامه کوردستان، لدریف گرتنا وی بخود دسهرگوتارا هژمارا ئیکتی یا رۆژنامه‌یا کوردستان یا خولا سین ئهقال قاهیره بهلافکری ل سال ۱۹۱۷ ئی دسهرگوتارا هژمارا (۱) ئی دا دیتریت:

«کنکی مشروطیتی چیبو، حسی مالی بدرخان درکت ژ حسی دیسا ژ قنجیا ولاتی کرمانجارا دیخه بیستی دست ایتهن، نفی یا میر بدرخان ثریا بک ژ استانبولی کوردستان ی دریکهخت، پاشی رۆژا ۳۱ مارت صالی ۳۲۵ کنکی محمود شوکت پاشا باشکر خوه استانبولی کرت جمعیتی اتحاد و ترقی ژ رویی خوه ما سکه بی الیت. کلک ژ مروقین قنج و لاطی و بکیر حبس و نفی ثریا بکی ژی ارلجا عمیره آنها مکهر و الیت حبس نالیقی «بکر اغا بلوکی» جریده بی کوردستان ی ژی دا دا.». (۲۳).

نهیسان پی ی دهست کاری مه فدهگوهستی یه.

نانکرفتی، ل دهستی مشروطیت هاتی، هه می بنه مالا بهدرخانیاں ژ زندانا دهرکهفتن، دیسان بز قهنجیا وهلاتی کوردان دهست ب خه باتن

کرنه فه، نه فیئی میر به درخان سورهبیا به گ ل سته مبولتی رۆژناما کردستان ده رتختست، پاشی شهوکت پاشا ب لهشکه ری خوڤه ب سهر سته مبولتی دا گرت و کومه لا ئیتحداد و تهره فی (تیکگرتن و پیشکه قان) په رده ژ سهر رویی خو راکر و گه له ک کهس کرنه دزیندانا دا و دوبر ئیتختستان، سورهبیا به گ ژی ب که فته په رستین گونه هبار کر و کره دزیندانا (به کر ناغا بلوکی) فه و رۆژنامه یا کوردستان ژی دائیتختست^(۲۴). لئ جسه ئی داخنی یه هه تا نوکه چ هژمارتن ئی رۆژنامه یی نه هاتینه دیتن و تنی ههر نهوه کو میر سورهبیا به درخانی بخو ناماژه پئی کری.

۳- کوشاره ژین:

کوشاره گمانیشت هه یشانه بوو، ب زمانتی کوردی و ترکی ل قاهیره ل سالای ۱۹۱۶ ئی ده رتختستی یه^(۲۵). لدویف گوتنا کوردناسی فه رهنسی (توما بو) ب زمانتی ترکی و هه فتی جاره کتی ده رکه فتی یه^(۲۶). ههر ل دور ده رکه فتنای، هه تا نوکه دان و ستانندن هه نه و ههر ژئیده ره ک ئه فتنی ل سهر نفیسین ب شیشه یه کئی ل دور په یشی نه. جهمال خه زنه دار خویا دکه ت ل دویف بوچوونا نفیسهر (محمد توفیق وردی) کو به رده وامنیا رۆژنامه یا کوردستان یا سته مبولتی بوویه^(۲۷). هه ره سا نفیسهران مالمیسانژ و مه محمودی له وهندی و همه سالح فه رهادی دپه رتوکین خودا پشتنه قانیا بوچوونا محمد توفیق وردی دکهن.

به لئ نفیسهر سلمان عثمان (کونتی رهش) ب هزر و بوچوونا وی تنی رۆژنامه یا کوردستان ل قاهیره ده رتختستی یه و به حسنی چ رۆژنامه و کوشاران نه کسری یه^(۲۸). ئه ف کوشاره ژی وه ک رۆژنامه یا کوردستان یا

ئىككى چ هژمار ئى نەھاتىنە دىتە!!

۳- رۆژنامەيا كوردستان:

هژمارا وى يا ئىككى ل روژا (۱۲) ى ئيلونا سالا ۱۹۱۷ ى و هژمارا يازدى و يا دوماھىي ل روژا (۲۸) ى كانوينا مەزن سالا ۱۹۱۸ ى دەرکەفتى نە، پتريا هژمارىن وى لسەر نقيسى يە (مير مسؤل: ازىزى احمد)، ب زمانى كوردى و تركى دەرکەفتى يە ل چاپخانەيا (ابى الهول) دھاتە چاپكرن. دسەرگوتارا هژمارا (۱) ى دا ھاتىبە كا ژبەر چ رۆژنامەيا (كوردستان) دەرئخستى يە:

«ھەمى دەولەت دېئىژىن سەبەبا شەرى مە ئەوھ كە نەم دھازىن ھەمى خەلق، كچك مەزن ھەقتى مە بىستىن، خوھ تىنى ئىدارە بكن، ھەكە نەم ژ نھوھە دەنگى خو دەرئەرخىن، نەبېئىژىن ھەقتى مە ژى ھەيە، پاشى وى رۆژىدە كە ھەقى لىقى بھەن ژ مەرە تىشەكى نادەن.

بەر لى يەككى نەم ئىرۆ (جەرىدەى كردستان) ى دەرئەرخىن، دا ژ رىئىن كورئىن مىرئى مە مىر بەدرخان ئە بگىزىن، نەم بىستاندنا ھەقا و سەر نازادىا كرمالجا رە تىنە بىن..

بەر لى كىرانى مە ژ ئارىكارىا كرمالجا لى شوغلى مەزئە قووەتا مەيە.

ئەقى جەرىدەىن كردستان ى دئەقسىن..» (۲۹).

ئەنجام:

ھەرچەندە ب دورستى سەرۆبەرى ژيان و بەرھەمىن مىر سورەبىيا بەدرخان بەگى ئەم نزانىن، لى خويبا دبىت كو وەلاتپارىز و خو

گوریکه ره کتی په یفا ره سنا کوردی و دوزا کوردان بوویه کو بو خه لکه کتی دیتر بده ته نیاسین نه خاسمه ژ بزاقین وی یین سیاسی د لیژنه و کومدین کوردی دا. ههروه سا نخبسینا په رتوکا (القضية الكردیه) و وهرگیرانا وی بو سه زمانی فهره نسی باشتین گروقه ل دور قی چهندی.

ل دور ناستی روژنامه ثانییا وی نوکه بدروستی نه م نه شین ب هه لسه نگینین چنکی ژبلی روژنامه یا کوردستان یا قاهیره چ هژمارین دیتر ژ روژنامه یا کوردستان یا سته مبولی و کوفارا ژین ل بهر دهستی مهنین و هتا نوکه نه هاتینه دیتن. لی ژ بزاقا وی خوبایه کو قیایه کاروانی روژنامه ثانییا به درخانیا ب دو ماهیک نه هیت ژ راوهستاندنا (کوردستان) یا دایک و ههردهم بهردهوامی ب دهه که فتنا وی دایه.

ژبده:

- (۱) سلمان عثمان: الامیر جلادت بدرخان - حیاته و فکره/ دمشق - ۱۹۹۲/ ص ۳۰.
- (۲) اسماعیل بادی: سوارچاکن مهیدانا پیتنقیس و چهکی جه لادت به درخان (گوتارا)/ کوفارا: دهنگی مه/ هژمار: ۴ ساله ۱۹۸۹/ بپ ۵۶.
- (۳) جلیلی جلیل: نهضه الاکرد الثقافیه والقومیه.. / نقله عن الروسيه: باقی نازی و آخرون/ رابطه کاوا للثقافه الكردیه/ بیروت - ۱۹۸۶/ ص ۵۸.
- (۴) الامیر جلادت بدرخان/ ژبده ری چوی/ بپ ۲۸.
- (۵) هدر نهو ژبده/ بپ ۲۹.

- (٦) محمرد لهوهندی: مالا بهدرخانیمان-نیف دهولهتهک (گوتار) روژناما:
 روژنامه/هژمار (١) یک شهمب ٢٩/١٢/١٩٩١/بپ ٢٨.
- (٧) الامیر جلادت بدرخان/ژیدهری چووی/بپ ٣١-٣٣.
- (٨) نهضة الکراد الثقافیه.../ص ٦٠.
- (٩) فیصل الدباع/اضواء علی کتاب الجمعیات والمنظمات والاحزاب الکرديه فی
 نصف قرن ١٩٠٨-١٩٥٨/ارپیل-١٩٩٧/ص ٣٧.
- (١٠) د. کمال مظهر: کردستان فی سنوات الحرب العالمیه الاولی/ترجمه: محمد
 الملا عبدالکریم/بغداد-٢-١٩٨٤/ص ٢٠٤.
- (١١) ژیدهری چووی/بپ ٢٠٤.
- (١٢) اضواء علی کتاب الجمعیات..../ژیدهری چووی/بپ ٣٧.
- (١٣) حجی جعفر: بۆ ههر نفیسهفانەکی گولەک/پشکا نیکی-بغداد-١٩٨٦/
 بپ ٥٩.
- * دهه فدیته کیندال شهلا ٢٨/١٠/١٩٩٨ ئی ل نوتیتلا (برج ارپیل) ل ههولیتیری
 نفیسهری نالدار سهلاح سهعدوللای گۆت: دبیت نوکه نهف شانۆگه ریا ل نک
 (که ندال نهزان) بیت یان نهو تشتهکی ژ چاره نفیسهی وی بزانیته.
- (١٤) د. بلهچ شیرکو: القضیه الکرديه- ماضی الکرد وحاضرهم/رابطه کاوا
 للثقافه الکرديه/بیروت-١٩٨٦/ص ١٠٧-١٠٨.
- (١٥) الامیر جلادت بدرخان/ژیدهری چووی/بپ ٣١.
- (١٦) صادق بهاء الدین نامیتدی: جهلادوت بهدرخان (گوتار)/گوتاری کوری
 زانیاری عیراق-دهستهی کورد/بهرگی ههوتهم-١٩٨٠/بپ ٢٥٧.
- (١٧) الامیر جلادت بدرخان/ژیدهری چووی/بپ ٣١.
- (١٨) عبدالرقيب يوسف: دیوانا کرمانجی/النجف-١٩٧١/بپ ٢٩.
- (١٩) رهشید فندی/علی تهره ماخی نیکه مین زمان زان و پهخشان نفیسهی کورده/

بغداد- ۱۹۸۵/بپ ۵۷-۵۸.

(۲۰) حجتی جعفر/بوهره نقیسه فاندکی گولک/ژێدەرێ بەرێ/بپ ۵۸.

(۲۱) ژێدەرێ چووێ/بپ ۵۹.

(۲۲) اضواء علی کتاب المنظمات والجمعيات..../ص ۳۷.

(۲۳) د. کمال فوناد: کوردستان یەکمەین رۆژنامە کوردی/دەورە سێ یەم

۱۹۱۷-۱۹۱۸/سلیمانی-۱۹۹۸/هۆمار (۱)/بپ ۱.

(۲۴) ژێدەرێ چووێ/بپ ۴.

* بەرێز سەلاح سەعدوللای هەر دوێ هەڤدیتنێ تەنکید ل سەر رایا بەرێ کرگوت

چو پێ نەڤیت کر هەر ئەوه.

(۲۵) حەمه سالح فەرهادی: چەند لایەنێکی رۆژنامە نووسیی کوردی/

بەغدا- ۱۹۸۹/بپ ۸۴.

(۲۶) مامیسانزو مەحمود لەوێندی: ل کوردستانا باکوور و ل ترکیێ رۆژنامە گەریا

کوردی ۱۹۰۸-۱۹۹۲/نەنقەرە-۱۹۹۲/بپ ۷۲.

(۲۷) جەمال خەزەدار: رابەری رۆژنامە گەری کوردی/بەغدا- ۱۹۷۳/بپ ۲۰.

(۲۸) الامیر جلادت بەرخان/ژێدەرێ چووێ/بپ ۳.

(۲۹) کوردستان یەکمەین رۆژنامە کوردی/دەورە سێ یەم/ژێدەرێ چووێ/

هۆمار (۱)/بپ ۱.

---

* ئەڤ بابەتە د کۆنار (ئەڤرێن) هۆمار (۱۱) بەهار سال ۱۹۹۸ ی ل بەرێرێن

(۶۵-۷۶) یدا هاتیە بەلاڤکرن.

شماره ۶
محل نشره می
معرض آستان قدس - ۱۰۰ عرطوس ۹۸۰
نشر می شود
تلف آکره می ۱۰۰
آلپی آلمی
۸۰ فرد شو

شماره ۶
چشمه شفا می
معرض آستان قدس - ۱۰۰ عرطوس
چشمه گزی قره دغه
شماره ۱۰۰ شش میثاقی
۸۰ فرد می

پایه روز ابروی ۱۰۰ ریدیکانت فیسبا کرمانه دیه جیت
چر ۱۰۰ کی کرمانه
کرمانه ساهین معافه دوان پیش کوچه امینکار ایله رک دفره میدیر

۱۵ ذی القعدة ۱۳۳۵

اینگار کی بی می نه ژانکیجا کرمانه شغل
علیونه قوراشه
شرح جریه جی گوسالی دانیبن

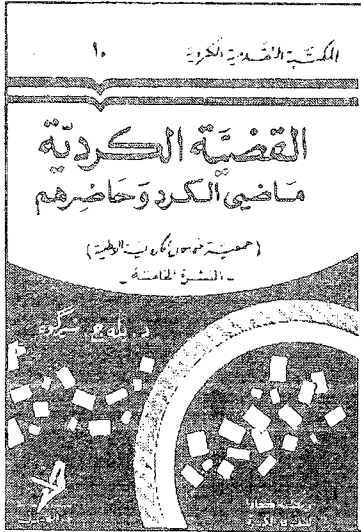
علم مرکزی و وزارت لاوله
کلی شرطه چو بی شغل مستحقین
که ایدی دوز می ورش کاشی خلاص می به بلا خنده
دو روزی راسق می حالت . کجه راضی حال کوبی
که نشیا ولاطیه لایه ام خر صتی کمن جیوب
دولی شلیک برده دانیس کجه . زنده شرت می
خلف کوبی که نشیا ولایه لایه ام جیوب
ش مرکز می که بیجی می برای ۵۰ ولاطیه
که هم صر مرکز ۳۰ قیواب نشی . حقین دی قون
ژانده بلا ولاطیه حکم مرکز ۲۰ می نموده وزارت
اداره می لایه .
می انقیده شری ۳۷ خانیق بیود معنی یس
فرصت دست آیت می خلی علویله و خلی
مکول و دست و کجه میسی . می نه صفا می
شنداد بیب ولاطی دارا
صتی کوبی که کدی که کم کوب خرابیا
می نه ده می حود قد کت . ۵۰۰ مستحق می خلی
ولاطی ظهور ملک یکت . میا حکرت می
جهت می خلیه لستی که می که مستحق
شری کرمانه . میوس و لفرده وزارتین
دادیه و لاطی می زلی فرانس و کورده کچ
سبب و نجه شری بافتان ذل شهیده مان رفعا ک
می ۱۰۰ ام مستحق بیج میته نهاد ورق والا
طیبه می بی خراب دینج بیدار می حال و
ظهور تزه کلین . سه ام لکر می حال بودا
انکلیزه . آلمی ، امرایان ، اوسرول و بایکله
آلمی بی بونه راسل ده انا موسرول و قلی امراسی
امثالانی ، پار دوتسا ، همل و لاطیه می عدام
مرکز می ، عاریت توره می وزیرین و بیسی
مرکز می و مطبوعه می دشمن ولاطیه می جنبه کچ
می قیاس می سره ام ام . مستحقین که
مرکز می نه قجه می . دولویه که کجه مستحق
نیکیله ده . می ولایه . می که مستحقین

اوسرول و اوله می جرده می کرمانه می
دوره . کتکی سلفان مرد می مال می بدخان
جسی که کس به عالی جرده می دولونه کتکی
شروطین بیسو علی مالی بیستان درکت میسی
دیزا قیابل اولان کرمانا رده بیتنی دست
آچی . می ای بی بدخان تراز می ژانستبول
کرمانه می جرده . ایسی روزی ۳۱۱ ساری
سال ۳۵۵ گتکی عاود شوکت باشا بلشک شوه
انستبول گوت جسی املاء ورق ذیول شوه
ماتکی می آیت ، اناک زور می شج ولاطی
ونکر جیدی دانی تراز می برای میه ایبا
مکت و آیت جسی بلشی ، یکر انا لوی و مرده
می کرمانه می می ژوی دوا . زلی دوری کرمانا
کاک خرابی بیجه شری عاود ورق لایه فیول
مکتون نشکی خراب سیکلی ژ دولای خبار
کوت می خلی ولاطی میا دست نش کجه
دعرا میا صدیق مع نکل . شری ایلیا ، ایلی
می شری بافتن جیور . ایلی بند شوی شری
مستحق ام تده دیرک . می نه لمدام کی ام ولاطی
حود و حکومت که راست ولج بییگن می
زبوله دوری شری می کوت که چوه دمه
ام و دولای حود ده نکل عاود . دادام اف
نیاروره زاده . نه دنگیله فرجیت ابرام
صدیق می شری بزبان دیت خلاص می ام
هج زان که که ک . کادیت سکی خیره مستحیت
لاوند شوه عرا بیکت . خراب بیکت که می حق
ر لایه . می ابروم دنگیله دولی .
می دولا دور می میا شری کور ۱۰۰ می
کام . خرابین می خلی ، کیت مطلق می حه
بستیلدی . حود می لایه یکن . که ام ز تهره
دنگیله دوره بییگن . می لایه حود می می
قیبانی دور زده که حق می می بل زمره نشکی
تاری .
می به که ام ابرو خیره کرمانه می او

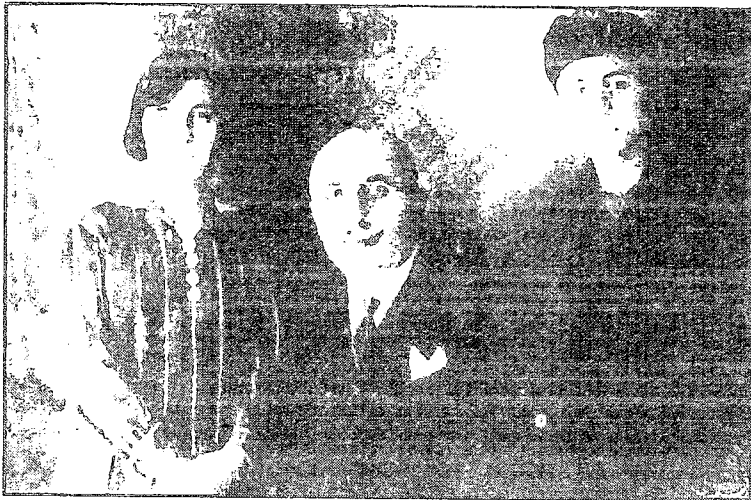
آلی باکرمانی

پایه دوز
ابر دوشینه

کسی سلطان علم عرب لقی ملاطی سلطنت
خورد پک کجه میا کرمانا زینج یکتی
خوری دوشین و زیبان دانی جیون طلیه می
سلطان ارامت کون . می بی بی شرت کورت که
مرا کرمانه از ولاطی شوکارا بیری شکی
می کت شری بیتم صیوی شغل خوه بی .
آز می بی حید می بیست شری شفا شوه می
زه در کی بیست . امالی . شفا زنده می
ولاطی کرمانه صت فیس می کون . ولاطی
توکام ولاطین شوه می و ولاطی می زلی
خراکین . زرمالی میا کرمانه ولاطی کرمانه
می شغل کون حود بیدی بیدی می خرابین
تکا اهر صفا می برای یون زاده می می استبول
ویکی سکی جانده و لارند اچ بران ژ ولاطیه
بییگن . می دوسد حال لا لاطی می زلی
راسق می خراب می . یاد نام میا دینج بیس
زبان ولاطی کین داجا حه ده کشا صادی
آلیا میا بیده می ولاطی شکی شری شری
مات . مراک ، اناک ، که کورتا میا زور ایلی
استبول می . حال دینج زلی حکومت امثالان
روزه بییت که نشیا ولایه . هجد بییت
اوس روزی دوره زانک نشکی هجد میا کت
کوبی که مالام حکوم میا شو . خرا دکت
۱۰۰۰ می دوری دوری خرابین و زرمالی ۱۳۳۵
۱۳۳۵ ولاطیا ولاطی خرابین شغل کور .
میا قیابل کرمانه . بیله جیت می جیور راست
ولج هرده بیست صالی ۱۳۳۵ قوری می به
مطلق جییا صفا دست نان قوری هر دو

مير به درخان نهمين عالی

سوردهيبا به درخان دگهل زاركيتن خو

رؤنمایا سیر

بهره‌های دایمی بی‌شماره و بی‌شماره

بنه مالا به درخانیان، بنه مالا ئیکانه یه د دیروکا کوردان دا کو دیبا ئین
ژئیک جودادا خزمه ته کا مه زن و بهرچا ف بۆ ملله تی خو ئه نجام دایی، چ
ژلایئ دانانا کۆمه لّه و ریک خراو ئین سیاسی و رهوشه نبیری شه، چ ژلایئ
شه کرنا خواندنگه هان و پوئته دان ب خواندنئ، یان ژئ د بیبا ئی
روژنامه ئانیا کوردیدا کوی ئین به راهی ئی بوینه دنا ف ملله تی کورد دا ئه ف
بزا شه ئه نجام داین و ئیکه مین روژنامه یا کوردی ل روژا ۲۲ نیسانا سالا
۱۸۹۸ی ده ر ئیخستی. هه ر ل دو یف شو یا خزمه تکرنا روژنامه ئانیا
کوردی، کو ئه ف بنه ماله بی ئی ده ر ئیخستنا روژنامه و کۆقاران، نه شیاینه
بژین و ئیک ل دو یف ئیک ئی ده ر ئیخستی نه. د. کامیران عالی به درخان
ئه و ئیک بو یه ژ شه هسوار ئین ئی بنه مالی و چه ندین روژنامه و کۆقار
ده ر ئیخستی نه و بابه ت د هنده ک ئین دیتردا به لاف کرینه. ژبلی وی ب
تنئ ژئ کۆقارا (روژا نوو) و روژنامه یا (ستیر) ل به یرو تی چاپ کرن و
به لافه دکرن.

دقی گۆتاری دا دی بیته ئفه دانه ک ئی ل نا ف به ریه ر ئین هژمار ئین روژنامه یا
(ستیر) دا که ین بۆ خوانده قان و چه زژئیکه ر ئین روژنامه ئانیا کوردی ده ینه
نیاسین. لی به ری به جینه دنا ف بابه تیدا، ب فه ر دیبیین کور تیه ک ئی ل دور
وان روژنامه و کۆقار ئین کوردی بی ئین ب نا ئی (ستیر) یان ژئ (ئه ستیره)
ده رکه ف ئین ب ده ینه نیاسین.

(ستیر) و (نهستیره) د رۆژنامه هانیا کوردیدا:

ههکه رۆپهلین دیرۆکا رۆژنامه هانیا کوردی ههدهین، دئ بینین کۆقاران کهلهک جاران و ژگهلهک جهان ب ئیک ناف ده رکهفتی نه، یان نهو په یشا بوویه ناف، ل دویف زاری ده ههرا لی ده رکهفتی، جهی خو کره. باشترین نمونه ژی، نهفا نوکه نهه ل سهر دبه یقین کو (ستیر) و (نهستیره) هه ر ئیک راقه و مانایه و ل دویف زاری وی جهی لی ده رکهفتی یان نهو که سین ب ده ریخستنا وی رابوین نهو ناف ژیرا هه لبرارتی یه، نهفا ل خواری ب کورتی نهو رۆژنامه و کۆقارتین ب فی ناخی ده رکهفتین.

۱- ستیر/۱۹۴۳:

دنا ههرا سالین ۱۹۴۳ ئی ههتا سال ۱۹۴۵ ئیدا وهک رۆژنامه ژلایین میر و زانا د. کامیران عالی به درخان هه ل به یروتنی هاته وه شاندن و ب تنی ۳ سئ هژمار ژئ ده رکهفتن.

دئی گۆتاری دا دئ ل سهر ناخقین.

۲- نهستیره/۱۹۷۲-۱۹۷۴:

ئیکه مین کۆقارا زارۆکان بوویه ل کوردستانا باشووردا ده رکهفتی و هه یقانه بوویه ل باژیری سلیمانینی دهاته چاپکرن و وه شاندن و نهو ب خو پاشکۆیا گۆقارا (رۆژی کوردستان) بوو. سه رنقیسه ری وی (سالح یوسقی) بوو، هژمارا ئیکتی ل گولانا سال ۱۹۷۲ ئی و هژماره یا دووی ل نیلونا سال ۱۹۷۲ ئی و هژمارا سین ژئ ل شویاتا سال ۱۹۷۴ ئی ده رکهفتی یه^(۱).

۳- نه‌ستیره/ ۱۹۷۵:

هژمارا ئیککی ل گولانا سالا ۱۹۷۵ ئی هاته به‌لا فکرن کورژ کارگتیریا
روشنبیریا گشتی یا کوردی دهرده‌کفت و سه‌روکی نقیسینی ئیحسان
فوناد و سکریتیری نقیسینی جه‌مال خه‌زنه‌دار بوینه، پشتی سه‌روبه‌ری
ناشتیی ل سالا ۱۹۷۵ ئی تیک چوویی، فان ماموستایان قیاینه وی
قالانی یا کهفتی یه روژنامه‌قانییا کوردی، پر ب کهن و جاره‌کا دی
به‌لا فکره‌قه، لی دریزی نه‌دا هژمارتین به‌ری و ژ هژمارا ئیک ده‌ست
پیتکه‌قه، لدویف دال هدیقا خزیرانا وی سالی ۱۹۷۵ ئی، هژمارا دووی
ژی هاته چاپکرن، به‌لی هاته قه‌ده‌غه‌کرن و به‌لاف نه‌بوو. (۲).

۴- ستیر/ ۱۹۸۳-۱۹۹۳:

کوژاره‌کا ره‌وشه‌نبیری وه‌رزی یا ناریک (بی ی ده‌م) بوویه، هژمارا
ئیککی ل سالا ۱۹۸۳ ئی ل نه‌وروپا ب ئه‌لف و بیتیا لاتینی (کرمانجی)
ده‌رکه‌فتی یه و هه‌تا سالا ۱۹۹۳ ئی پترژ (۱۰) هژمارا ژئ ده‌رکه‌فتن (۳).

۵- ستیر/ ۱۹۸۳-۱۹۹۷:

کوژاره‌کا نه‌ده‌بی و ره‌وشه‌نبیری بوویه، هژمارا ئیککی ل نوروزا سالا
۱۹۸۳ ئی ل سوریا هاتیه چاپکرن و ل سه‌ر کاغه‌زا ئاسایی ب قه‌بارئ
(۲۰×۳۲) سم و هه‌ر هژماره‌ک ب (۲۰-۶۰) به‌ریه‌ران بوو و نیزیکی
(۲۴) هژماران ژئ ده‌رکه‌فتن و سالا ۱۹۹۷ ب ئیکجاری ژ وه‌شاندنی
راوه‌ستییا (۴) نه‌و ژئ پشتی دگه‌ل کوژارا (بهار) بوینه ئیک (۵).

۶- نه‌ستیره/ ۱۹۸۳:

کوژاره‌کا زاروکان بوو، ل چیای (ده‌قه‌رتین ئازادکری ل به‌ری

سەرهلدانى) ل رۆژا ۱/۲/۱۹۸۳ ئىكەمىن ھژمارا وى دەركەفت بوو
ب قەبارى بەرپەرتىن پەرتوكان و تىنى بوئە ھژمار(۶).

۷- سىتېر/ ۱۹۸۵:

كۆقارەكا ئەدەبى-رەوشەنبىرى بوو، ب تىپىن لاتىنى ل دىمەشقى ل
سالا ۱۹۸۵ ئى يەكەم ھژمارا وى دەركەفت(۷).

۸- ئەستېرەي كوردستان/۱۹۸۹:

كۆقارەكا كوردى-عەرەبى بوو، ئىكە تىبا نىشتمانى كوردستان ل
ئەمرىكا سالا ۱۹۸۹ ئى دەردئىخست(۸).

۹- ئەستېرە/۱۹۹۲:

كۆقارەكا زارۆكان بوو، ھەيىقى جارەكى ل باژىرى سلىمانىي
دەردكەفت، ھژمارا ئىكى ل سالا ۱۹۹۲ ئى ھاتە وەشاندىن، ب قەبارى
مەزن و (۱۶) بەرپەرى بوو و ژلاينى عدلى كەمال و ب ھارىكاريا
شەبوؤ عەبدوللا و خوشنقىس ئەزمر سالىح دەتە بەرھەفكرن و
چاپكرن(۹).

۱۰- ئەستېرە/۱۹۹۲:

وەك كۆقار ل سالا ۱۹۹۲ ئى ھەتا سالا ۱۹۹۳ ئى ل ھەوليرى دوو
ھژمار ئى ھاتە بەلافكرن(۱۰).

۱۱- ئەستېرە/۱۹۹۳:

كۆقارەكا ئەدەبى-رەوشەنبىرى بوو، ھژمارا وى يا ئىكى ل دەستىپىكا
سالا ۱۹۹۳ ئى ل ھەوليرى ژلاينى لىژنا زانكۆيا ئىكە تىبا قوتابى و لاوتىن
دىموكراتا كوردستانى دەركەفت ب قەبارەبى ناغجى و ھژمارا ئىكى ب

(۲۰) بهر پهران بوو (۱۱).

۱۲ - ستیر / ۱۹۹۳:

هر ل سورین جاره کا دی کوفاره ک ژ کوفارا (بهار) جودا بوو و نهف
ناقه بو خو هه لېژارت، پشتی ساوه بیه کی جاره کا دی دگهل کوفارا (پرس)
بوئه نیک (۱۲).

۱۳ - نه ستیره / ۱۹۹۶:

کوفاره کا ره وشه نیبری یا گشتی بوویه، ل بازیری سنه ل کوردستانا
ئیرانی بدلاف دبوو، سهرنقیسه ری وی نه حمه د موفتی زاده بوویه، پاشی
سهرکه فتنا شوره شا ئیرانی ده ست ب به لاقکرننا وی هاتبوو کرن و چند
هژماره ک ژی ده رکه فت بوون (۱۳).

دانه نیاسینا روژنامه یا ستیر:

روژنامه یا (ستیر = Stêr) نهو روژنامه یه کو د. کامیران عالی
به درخان ل به پروتی ددا چاپکرن و به لاقکرن.

هژمارا وی یا نیکنی ل روژا ۶ کانونا نیکنی ژ سال ۱۹۴۳ ای دا
ده رکه فتی یه (۱۴) هژمارا دووی پشتی دوو مهان ل ۲۸ ی شوباتا سال
۱۹۴۴ ای ده رکه فت و پشتی سال و نیقا ژ راهه ستیان، ژنوی هژمارا
سیی ل روژا ۲۲ ی چریا دووی ل سال ۱۹۴۵ ای ده رکه فتی یه (۱۵).
هه رچه نده نه گهرین ده رکه فتنا هه ردوو هژماران و گیروبوونا وان ناشکرا
نه کربنه.

ده رکه فتنا وی نه ل دویف ده مه کی ده ستینیشانگری بوویه، ژ بهر هندئ

- ژان دارک (۲)

- (۴) وینه

بپ (۳)

- گوند - بازار.

- ئاقاھی و بەرگەھین فرەنسی.

- ژان راسین، شاعر و ستران.

- کۆقار و رۆژنامەیین کورد.

- دەنگی سەر بەستی.

- (۴) وینه.

بپ (۴)

- خەباتە کە زۆر بی بیهنستاندن.

- تورا ئەیفەل (ئیشل).

- فەلسەفە - فەیلەسوف.

- دەستخەتین چەلەنگ.

- کالوو کالکیتن دەبەن.

- (۵) وینه.

هژمارا (۲)

بپ (۱)

- قەول.

- دو خورت (کوردی عیراقی ب وینه).

- جیهان، جیهانا ملەتین ئازا.

- دهرابن (شه‌ناما شه‌هیدان).

- جان و چله‌نگیا مه‌لنیتن هیژا، وه‌لاته.

- خوه‌نده‌فان،

- (۳) وینه.

بپ (۲ و ۳)

بابه‌تین هه‌ردوو به‌ریه‌ران پیکفه د‌گرتداینه:

- خه‌بات، جانفدا کارینه، مه‌زن، به‌ایج نازاهی و سه‌ریه‌ستییا

ملله‌تانه. (ل هه‌ردوو به‌ریه‌ران هاتیه نقیساندن).

- بالا‌فرقانیین هه‌قلبه‌ندان ب‌پیرانی ب‌هاوا که‌تنه و به‌ریج خوه‌دانه

نه‌یاران).

- توین به‌ر بالا‌فری.

- روچی و توژ به‌گ.

- (۷) وینه.

بپ (۴)

- مینا پلنگه‌که هارو دژوار ژبونا نازاهی و سه‌ریه‌ستییا نه‌رد و ناخا

کال و کالکان خوه‌پیک نانیسه، دلخسواز و نارمانجا وی د‌نه‌رده‌کی

سه‌ریه‌ست ده، ملله‌ته‌کی نازا و سه‌ریه‌سته.

- جه‌نگ دویم دکه - ب‌ناواکی خویندار.

- مه‌ته‌لوک.

- (۲) وینه.

هژمار (۳):

بپ (۱)

- مانه ولۆیه؟

- ناگرۆ لۆکس.

- ب سەر خوہبوونا کوردستانی.

- پەیماننا کوردی.

- (۵) وێنە.

بپ (۲ و ۳)

بابەتین قان ھەردوو بەرپەران ژێ پینکفە د گرتداینە:

- چیرۆکا کوردی: بووم و رۆژی.

- رادیۆ (بەرنامین پیل و شەپۆلین رادیویتن کوردی دوی سالی دا

نقیسینە).

- بەرف باریاہ.

- سترانا کوردی: (یادی رەبەنێ).

- وێنە (ناڤ و نیشانێ گوشە یە و تنی دقێ ھژماری دا ھاتیہ

بەلاشکرن).

- (۷) وێنە.

بپ (۴)

- سترانا کوردی: (دیرسم).

- ژبونا راحەتیا رەیتن جیھانی ئین بەحری.

- کتیبین داوین ئین کو قالا پرسا کوردستانی دکن.

- (۵) وێنە.

ئورپۇن ئالەميا رۇژنامەيا ستىر:

چەوان ئەف ھەرسى ھىمارە يىن رۇژنامەيا (ستىر) ب دەست مە
كەفتن، دانەيىن وى يىن چاپا ئىكى نە، يان ژى سەرو ژنوى ئورپۇن ئال
كرىنە و داينە چاپكرن.

ھەرسى ھىمارىن وى ژ لايى ماموستا (حازم قىلىچ) فە ھاتىنە
ئامادەكرن و ژنوو داينە چاپكرن كوژ وەشانخانا (خانى و باتەيى) ل بن
ھىمار (۴) رىزا لىكۆلىنا ھىمارا (۲) ل چلەيا سالا ۱۹۹۲ ئى ل
دانىمارك ھاتىە چاپكرن (۱۷).

دقى وەشانى دا، لىسەراھىيى د بەرپەرىن (۱-۵) پىدا سى وىنەيىن د.
كامىران بەدرخان و ھەقشېنا وى كو د وىنەكىدا دگەل ئىك دانە
بەلاڧكرىنە.

ل بەرپەرى (۷) ئى ل ژىر ناڧى (كوڧار و رۇژنامە-بەرھەمىن پروومەت
يىن برايىن بەدرخان (مىر جەلادەت و مىر كامىران) لوگۆيىن وان رۇژنامە
و كوڧاران (ھاوار، رۇناھى، رۇژا نوو، ستىر) بەلاڧكرىنە.

ل بەرپەرى ھەشتى، ناڧى (ستىر) و چەند پىزانىنەك ل سەر
نقىسىنە، پاشى ناڧى پەرتوكى و وەشانخانى و پىزانىن پىدقى، ل
لايەكى دىتر پەيقەك ژلايى وەشانخانى فە ھاتىە نقىسېن و تىدا ھاتى يە
كو (حازم قىلىچ) رۇژنامەيا ستىر ژبو چاپا نوو بەرھەڧكرى يە.

بەرھەسا چەند رونكرن داينە سەر چاپا نوويا (ستىر) ئى، ژبلى
ئورپۇن ئالەميا وى چ تىتى دىتر د گەلدا ھە يە. ل بەرپەرى (۹) ئى ل بن ناڧ و
نىشانى (ستىر، رۇژنامەيا مىر د. كامىران عالی بەدرخان) ژ نقىسىنا

حازم قیلیچ تیتدا ل دور ژبان و هه فکارینا ههردوو برا (جه لادهت و کامیران) نفیسی یه، ههروهسا ل دور ژبانا میرد. کامیران ب دریتی و هک پورتیت دایه نیاسین و بهرهمین وی یین نفیسی ریزکرینه.

ههروهسا دناف گوتاری دا، سهر گوتارا هژمارا سب ب ناچی (مانه ولویه؟) جارهکا دی نفیسی یه شه.

ل بهرپه ری (۱۸) تیدا گوتارهکا دیتره هیه ژ نفیسینا (ئاهوران جوهرن) کو نفیسه ر و روژنامه فانه کی جوی یه، ل دور کامیران بهدرخان گوتارهک نفیسی یه و پشتی هاتیه وهرگتیران به لاقکری یه ل ژتیر ناچی (ئهنته لله - بهدرخان) کو پشتی مرنا وی ب زمانتی نینگلیزی د کوفاره کی دا ل نیسرائیلی هاتیه وه شانندن، دچی گوتار تیدا ل دور خه باتا بنه مالا بهدرخانیا د بیافی روژنامه فانیا کوردی دا په یقی یه.

ل داویتی ژی (بپ ۲۱) گوتارهکا رهشید کورد) ل سهر روژنامه یا ستیر د کوفارا (روژا نوو) دا هژمار ۴۰ یا سالا دووی ل روژا دوشه مبی، ۶ ی نادارا (۱۹۹۴) ی دا به لاق بووی، جارهکا دی به لاقکری یه شه، پشتی فان بابه تان، ژ نوی ئورپوژنالا ههرسی هژمارین روژنامه یا ستیر تیدا هاتینه.

نفیسه فانیین (ستیر) ی:

نفیسه فانیین پشکداری د نفیسینا بابهت و گوتاران دا کرین دناف بهرپه رین روژنامه یی ده گه لک دکیمین، ب باوه ریا من ههمی ژ نفیسین و بهر هه فکارنا خودانی وی (د. کامیران بهدرخان) ب خو بوینه، هه رچه نده

ناقى خول سەرچ بابەتان نەنقىسى يە، ژېلى دور پارچە ھۆزائىن
ھۆزائىن ئاقدار (جەگەر خوين) ى^(۱۸)، يان چىرۆكا (رۆقى و تۆزىدگ)
كوژ لايى (سليمان مەكسى) ۋە ھاتىيە نامادەكرن^(۱۹) بىستىرانا (يادى
رەبەنى) ژ بازارى عاموودى ل سورىي ژ لايى ئىكى ۋە ھاتىيە فرتكرن^(۲۰).

پەيۋا دوماھىي:

رۆژنامەيا (ستىر) پىشتى ھاتىيە راوہستاندن ژ وەشانى، دىبىتە
بەرھەمى دوماھىي (وہك رۆژنامە - چونكى پىشتى وى كوڤارا رۆژا نوو
ھىشتا يا بەردەوام بوو) يىن بىنەمالا بەدرخانىان، ئەقەزى دىبىتە قەريژا
دوماھىي يا وى بىنەمالا پر خەبات و قورىانى دان بو دىرۆكا مىللەتى خو
تۆماركرى ژ بو پىشقىبىرنا رەوشەنبىريا گىشتى و رۆژنامەفانىا كوردى^(۲۱).
بەلى جەھى دلخوشىي ل فان سالىن داويى ھەر ل دىمەشقى و بەيروتى،
ھۆمارەكا زۆرا رەوشەنبىران پەيدا بوينە و خول بەرھەمىن ئى بىنەمالى
كرىنە خودان و شىايىنە ھۆمارەكا دى يا كوڤار و رۆژنامەيان بەلاڤ ب كەن
و جازەكا دى وى بزاقى خورت ب كەنەڤە و بەردەوامىي ب دەنە كاروانى
ھاوار و رۆناھى و يىن دىتر^(۲۲).

ژێدهر و شهروۆز:

- ١- ئەحمەد سەید عدلی بە تەزجی: ئەستێرە - یەکەم گۆڤاری منلان لە کوردستانی باشووردا، وەزارەتی رەوشەنبیری (ژ: ٣٩) چاپخانەی رۆشنبیری/هەولێر-١٩٩٨، ل. ٦-٧
- ٢- ژێدهری بەری/ ل ٧.
- ٣- کۆڤارا: سەنتەری بڕایەتی/ ژ: ٥ / رۆژا ٢٢ نیسان ١٩٩٨/ گۆتاری: د. فەرهاد پیریال/ ل ١٤٥.
- ٤- عبدالقادر بدرالدین: موجز عن مسيره الصحافه الكوردیه فی الجزء الغربی سوریا/ منشورات رابطە کاوه/ ارپیل-٢٠٠٠ ص ٦٦. یان کۆڤارا دھوک/ ژ: ٣/ نیسانا ١٩٩٨/ ل ١٠٩. هەر ئەو گۆتارە، ئەف ئقیسەرە ل وی باوەریی یە کوسالا ١٩٩٤ی ژ وەشانێ راوەستیا یە.
- ٥- کۆڤارا: رامان / ژ-٢٣/ ٥ی ئایاری ١٩٩٨ / گۆتاری: کونێ رەش/ ل ١١٦.
- ٦- کۆڤارا: رامان/ ژ ٩ / رۆژا ٥/٣/١٩٩٧ / گۆتاری: دارا محەمەد عدلی/ ل ١٩.
- ٧- اسماعیل تەنیا: بيبليوگرافياي رۆژنامەگەری کوردی/ ١٩٧٥-١٩٩٣/ هەولێر - ١٩٩٨/ ل ٢٢.
- ٨- کۆڤارا: سەنتەری بڕایەتی/ ژێدهری بەری/ ل ١٥١.
- ٩- عەبدوللا زەنگەنە: رۆژنامەنووسی کوردی لە کوردستانی دوای

راپەرىن، وەزارەتى رۆشنىبىرى / ھەولتېر-۱۹۹۸ / ل ۷۱.

۱۰- ژىدەرى چووبى / ل ۳۴۳.

۱۱- اسماعىل تەنيا: ژىدەرى / ل ۶۶.

۱۲- كوقارا: رومان / ژ: ۲۳ / ژىدەرى بەرى / ل ۱۱۶.

۱۳- وريا جاف: كاروانى رۆژنامەگەرى كوردى / كىتەبى

گولان/ھەولتېر-۱۹۹۸/ل۹۶.

۱۴- پەرتوكا نقىسەر (وريا جاف) دا ھاتى يە كو ھۇمارا وئى يا ئىتكى

ل رۆژا ۱۹۴۳/۱/۶ ئى ل دېھشتى دەركەفتى يە و كوقارەكا وئەبى

يا ھەفتانە بوويە، ئەقەزى ژ راستىيى دويرە نە ل وى دەمى و نە ل وى

جھى دەركەفتى يە و نەزى كوقار يا وئەبى و ھەفتانە بوويە.

۱۵- نقىسەر فەيسەل دەباغ د كوقارا (گولان العربى) دا ھۇمار (۱۱)

نيسان ۱۹۹۷ ئىدا نقىسى يە كوژ لايىق لېژنا پەيوەندىتتىن گشتى ل

باليوزخانا بەرىتانيا ب بەغدا دەركەفت) = (كانت تصدر عن لجنة

العلاقات العامة فى السفارة البريطانية ببغداد/ھامش). ئەقەزى

گەلەك ژ راستىيى دويرە!!

۱۶- ژبو پىتر پىترانىنان ل سەر رۆژنامەيىن بەرىتخو بدە: ھازم قىلىچ:

ستىر: مىر د. كامىران عالی بەدرخان / نامادەكارى چاپا نوو / چاپا

وھشانخانا خانى و باتەبى / دانىمارك-۱۹۹۲.

۱۷- دانەيەكا وئى ل نك سەيدا ديار محەمد سەعيد دوسكى جھتى

سوپاسىيى يە دايەف مە و مە دانەيەك ل بەر كويى كرىە و ئەف

گوتارە ژى بەرھەمى وئى خزمەتتى يە.

- ١٨- رۆژنامه‌یا ستیڕ: ژ. ٢ سال- ٢ بپ / ١ هوزانا: ده رابن (شه‌هنا‌ما شه‌هیدان) و ستیڕ: ژ. ٣ / ٣ سال / ٣ هوزانا: ناگرێ لۆكس / ل. ١.
- ١٩- رۆژنامه‌یا ستیڕ / ژ. ٢ / ٢ سال / ٢ چیرۆكا (رۆقی و توزه‌گ) ل. ٢.
- ٢٠- رۆژنامه‌یا ستیڕ / ژ. ٣ / ٣ سال / ٣ بپ.
- ٢١- عبدالقادر بدرالدین: موجز عن مسیره الصحافه الكوردیه فی الجزء الغربی سوریا / اربیل- ٢٠٠٠ / ص ٦١.
- ٢٢- مسه‌ده‌ق توفی: چەند بەرپەرەك ژ دیرۆكا رۆژنامه‌شانیا كوردی / دهوك- ١٩٩٩ / ل. ١٣.

تیبینی:

- هه‌روه‌سا ژ بۆ لێزقرین و پشت راستبونێ ژ گه‌له‌ك هژمار و دیرۆكان، مفا ژ فان ژێده‌ران هاتیه‌ وه‌رگرتن:
- ١- د. كه‌مال مه‌زه‌هه‌ر: تیگه‌یشتنی راستی و شوینی له‌ رۆژنامه‌نووسی كوردیدا / به‌غدا- ١٩٧٨.
- ٢- جه‌مال خه‌زنه‌دار / رابه‌ری رۆژنامه‌گه‌ری كوردی / به‌غدا- ١٩٧٧.
- ٣- كۆقارا دهوك / ژ. ٣ / نیسان ١٩٩٨.
- ٤- كۆقارا دهوك / ژ. ٤ / ته‌باخا ١٩٩٨.
- ٥- كۆقارا گولان العری / ژ. ١٢ / ٢٥ ئایارا ١٩٩٧.

سه‌رنج:

۱- ده‌ستخوشی له کاک ئیسماعیل بادی و هه‌موو نووسه‌رتیکی دیکه ده‌که‌ین که باسیکی وا ده‌نووسنه‌وه، هه‌موو لایه‌کی دیکه‌ی به‌سه‌ر بکه‌نه‌وه.

۲- ئەو بلاوکراوه‌ی (ستیر)ه زۆر له نووسه‌رانه‌ی له باره‌یه‌وه نووسیبویه به کۆقاریان داناوه، به‌لام له رستیدا رۆژنامه بووه و کاک ئیسماعیل-یش هه‌ر وای خۆتندوته‌وه به‌لام ده‌بێ خۆتینه‌ران و توێژه‌ران ئەوه‌ش یزانن که ئەم بلاوکراوه‌یه پاشکۆیان عه‌لاوه‌ی (رۆژا نوو) بووه، که هه‌ر در کامه‌ران ماوه‌یه‌ک به‌یه‌که‌وه به‌کوردی و فه‌ره‌نسی ده‌ری کردووه دواتریش ژماره‌یه‌کی به‌کوردی و دواتری به‌ فه‌ره‌نسی ده‌رکردووه. له ریکلامیکی کۆقاره‌کانی جه‌لادت به‌درخان دا فه‌ره‌نسیه‌که‌ی به‌ رۆژنامه‌یه‌کی سه‌ره‌خۆ ناساندووه.

۳- زۆر له نووسه‌ران (رۆژا نوو) یان به‌ کۆقار داناوه وا دیاره ئەو بو‌ چونه به‌سه‌ر کاک ئیسماعیل - یش دا تێپه‌ریوه بۆیه لێره‌دا ئەویش به‌ کۆقاری داناوه به‌ دلنیا‌یه‌وه بو‌ هه‌موو لایه‌کی ده‌نووسین ئەمیش رۆژنامه بووه نه‌ک کۆقار، له ژماره‌کانی داهاتوی (رۆژنامه‌قانی) باسیک لهم باره‌وه بلاوده‌که‌ینه‌وه.

۴- هه‌بوو پێشتر ئەو (ستیر)ه‌ی به‌درخانیا‌نی به‌ یه‌که‌مین بلاوکراوه‌ی زاڕۆکان داناوه، گوايه (ئه‌ستیره‌)ی پاشکۆی کۆقاری (رۆژی کوردستان) به‌ناوی ئەو کراوه‌ته‌وه دوا‌ی سیمیناری (۱۰۲) ساله‌ی

روژنامه قانونوسی کوردی له ژماره (۲۷۶) ی ههفته نامه ی (گولان) له ژئیر ناویشانی (با له ژئیر دروشمی مالیاتا بهدرخانیا و هلات بهری ههر تشتی) کاک عهبدو لالا زهنگه نه بابه تیتکی له م باره وه نووسیوه و کردووه تیبیه دیاری بی سهیدا عهبدو لکه ریم فندی).

۵- (ئهستییره) ی زنجیره (۱۳) ئه م باسه سالی ۱۹۹۶ ئ له تهک دانراوه و ناماژهی بو کاروانی روژنامه گه ری - وریا جاف کردووه، بهداخه وه ئه م کتیبه مان له بهر دهست نه بوو. بهلام کاک ئیسماعیل ته نیا له باره یه وه نووسیوه:

کوژاریکی روژنبری مانگانه بوو ئه حمه دی مفتی زاده له شاری سنه ده ری ده کسرد ژماره پینجی له روژی شه مه ریکه وتی ۱۹۷۹/۲/۱ ده رچوووه.

(روژنامه فانی)

---

* ئه ف باهته د کوژارا (روژنامه فانی) ژماره (۵) سالا دووی ۲۰۰۱ ل بهریه رین (۱۲۸-۱۳۸) یدا هاتبوونه به لاکرن و ئه ف سه رنجین ل خواری ژلاین کوژاری له هاتینه نفیسین.

۲/۱
۱۹۸۳

شماره
۱۰

کتابخانه

کتابخانه مندا لانه نمائنگ جارینگ دوره چیت

پہیمانہ . . . ہم تہقدا بیژین: ٹامین . . . !!*

لجەم مە ھەمیان، روھن و ناشکرایە! کو روژنامەو گوڤار ب رەنگەکی
گشتی خودیکە که مرۆڤ ھەمی تیش و ژان و رویدانین دناڤ جفاکی دا
ب ساناهی تیدا دینیت، چ ئەو وینە و میناک و بابەتین دوی خودیکی
دا ب راستگویی بینه وەرگرتن و نقیسین، یان بەروفاژی و دچارچوڤەکی
دی بی ژ راستیی دیردا، وەلی مرۆڤی زانا و ژیر، ب ھەر رەنگەکی
ھەبت وینە و ھزر و بوچونین دروست ژێ وەردگرت.

د روژنامەفانییا کوردی دا، ئەڤ چەندە وەکی روژا نیقرو یا خویابە و
روژ بو روژی یا پیشفە دچیت و روژنامەفانین چەلەنگ و راستگوا ژیرا
پەیدا دبن.

ددیروکا روژنامەفانییا کوردی دا، گەلەک روژنامە و گوڤار ب بەک
ناڤ دەرکەفتی نە، یان ناڤی وئ پەیشەکا لیکدایە، چ پیشگر دگەلدا بت
یان پاشگر، مینا پەبشین (راست، دەنگ، خەبات، رێ، کوردستان) و
گەلەکیت دی.

هفته‌نامه‌یا «پهیمان»، نه نافه‌کئی نه‌نیاس و حنیره‌نده، نه‌گه‌ر
گه‌ریانه‌کئی لئاڤ نه‌رشیفنا روژنامه‌فانیسیا کوردی بکه‌ین، خو‌یا دبت‌کو
روژنامه‌یه‌ک ل باکو‌ری کوردستانی، ل باژتیری (نامه‌دئی) دیاربه‌کر ژ لایین
لایه‌نگرتین (کۆمه‌لا اتحاد و ترقی) هه‌ر بقی ناڤی «پهیمان» هاتیه
وه‌شاندن.

هژمارا وی یا ئیکئی ل روژا (۵) پینجی خزیرانا ساللا ۱۹۰۹ی
ده‌رکه‌فتی یه، کو روژنامه‌یه‌کا (هزری یا سه‌ریه‌خویا ئوسمانی بویه،
هه‌فتیی جار ه‌کئی ل روژتین دوشه‌مه‌بی به‌لاڤ دبوو. خودانی ئمتیاز و
کارگیری و به‌رپرسیاری وی (میری کاتب زاده شوکری) بویه و
سه‌رنقیسه‌ر ژ (ک. باقی) یه و ل باژتیری دیاربه‌کر ل چاپخانه
(ویلایه‌تی دیاربه‌کر) ده‌اته چاپ‌کرن.

بو جارا ئیکئی ب زمانئ کوردی نقیسه‌نه‌ک تیدا هاتیه به‌لاڤ‌کرن، د
هژمارا (۱۲) دوازده‌ی دا بویه ژ لایین (زیا گو‌یک ئالپ) ب زمانئ ترکی
و کوردی وه‌ک په‌یقه‌ک بناڤی (سوره‌تا نوطق) کو دبه‌ره‌تدا یا هیژا
مه‌زه‌ر نه‌فندی یوزیاشی یه، پشتی لی خوشبو‌نا گشتی، ل به‌رامبه‌ری
(۷۹) که‌ستین نازاد‌کری ژ زیندانی، مه‌زه‌ر نه‌فندی بوئی بیهره‌اتنی، ل
هه‌ڤبه‌ری ریشه‌به‌ریا جه‌ندرمتین دیاربه‌کرئی ئی په‌یقئ کو دگوتئ (خوتبه)
دخونیت و هه‌ر ده‌مل ده‌ست (میری کاتب زاده شوکری) دکه‌ته کوردی.

خوتبه یا وی بقان په یقین جوان دهست پی دکته:

«گهلی کورمانجا، گهلی برا..»

نیرو هون دزانن چ روژه، نیرو روژا عه فو یا پادشاهه... روژا نه وها
نه هاتی به دیتن، قه درئ وی روژئی بزائن».

بقان په یقا قیدا دچیت و ژ وان گرتی بیتن بهرداین خویا دکته کانئ ژ
چرا هاتبوونه زبندان کرن، هرچهنده دپه یقا خودا په سن و سالوخین
پادشاهی نوسمانی دکته.

بهلی یا بی بار نینه ژ په یقین پر ب نرخ و شیرت، پاشی دبیثیت:

«لازمه هون بزائن چرا هون چه بس بوونه. ژوهر ا بدم فهم کرن، بهلی،
ئاغاتی بی خوارن نابه، خوارن ژی بی ترساندن و بی کوشان نابه،
مه شرو تیبیه تئاغاتی به تال کر، به گیتی هلانی، ژ فر پتفه میر و گزیر
به کن، ئاغاتی تونه.. عه شیره تی تونه، خیر خیر عه شیره تی هه به، فه قه ت
ژوهک به ری یه، نها هر ملله ت عه شیره ته کن».

تشته هک خوبایه لهر جهی کورد لی بن، چه ژ دادی و راستی
دکن، چه ژ نیکیوونی و نیکیگرتنی دکن، گه لک کیتفخوهش دبن ده می
دبیتن رتبه رتین وان بقان ساخله ت و رهوشتانه و خدبات و بزاقا وان هر
ژبو وی چهندی یه. چاره کا دی ل گرتیتن بهردای دکته گازی:

«گهلی پسماما، گهلی برا..»

عهر د ژ بوره نجه برانه، په ز و ره ز ژ بو گوندی یانه، ژ نیرو پتفه هه می
ره نجه بری بکن، جوت بکن، ژ هه ف بگهرن، بوغز و عه داوه ت مه کن، کار

و عهده‌لی خود بکن...».

نه‌فه د سال ۱۹۰۹ ای داخواز هاتیه کرن ههمی ره‌نجیه‌ریی نانکو چاندنی و نا‌فاکرتی بکن، ژنیک و دو بگه‌ریین و کین و نه‌قیانی ژدلی خو‌پاقتین و ب‌کاری خورابن... وه‌لی مخابن، پشتی (۸۵) سال، ژ نوی نم ژ (هه‌ف نه‌گه‌ریین) و (بوغز و عه‌داوه‌تی) بکه‌ین، ب (کار و عه‌مه‌لی خود) نه‌رابین وه‌ک پیدقی لسهر مه ژبوژیانه‌کا ب سهر‌فهرار و نازادی تر.

پاشی لسهر خواندنی و زانینی دپه‌ی‌یت:

«ل ههر گونده‌کی مه‌دره‌سه، مه‌کته‌ب لازمه: مرۆقی زانا خورته، مرۆقی نه‌زانا قه‌لسه، که‌سی خوه‌ندایه زانایه، خوه‌ناکه‌ موسته‌حه‌قی حبس و زبندانا...».

ل دو‌ماهی دپه‌ی‌یت:

«گه‌لی هه‌فالا، ته‌فدا گوه‌داری بکن...».

نیرو پادشاه مه‌رحه‌مه‌ت کر، هوون عه‌فو کرن، لاکن هوون غافل نه‌بن، ژ بی‌ر نه‌کن کوژ نیرو پی‌قه عه‌فو تونه، حکومت عادل بوویه ژقی پی‌قه زولم ل فه‌قیرا نابه، برا پادشاهی مه‌ساخ به، برا ملله‌تی مه‌دائیم به، برا حوریبه‌تا مه‌نه‌به‌دی به، برا مه‌شروتیبه‌تا مه‌بی زه‌وال به، ببرا جه‌مه‌یه‌تا (اتحاد و ترقی) قه‌واتا ملله‌تی مه‌به، ههر زه‌مان قایم به، نامین».

نهم ژ دپه‌ی‌ین: گه‌لی هه‌فالا..».

هوون ته‌فدا گوه‌داری بکن، نیرو نهم گه‌ه‌ششتینه مافی خود، دقتی

نهم غافل نهبن، ژبیر نهکن کو ههله بجه، سه رهلدان، رهشا تهفایی، ل
پیش چاشی مهیه، ژئیرو پیشه عهفو تونه، نابه زولم ل فهقییرا به، بلا
ملله تی مه هر ده مه به، بلا نازادی یا مه بهردهوام به، بلا په رله مانی
مه نازاد به، ههلبزار تی ملله تی به، نه ههلبزار تی پارتا به، دا بیت
پشته فانی ملله تی و نهم هه می پیکقه بیترین...

نامین ۱۱

د ههفتینامه یا (پهیمان) ههمار (۱) روژا ۱۱/۷/۱۹۹۴ ئی ل به ره پوری (۴) هاتیه
به لاکرن.

په پيشا ژين

دناقبه را پوژنامه و كوڅارين كوردي دا*

شورای ملی
AYLIK SIYASI DERGI

قه کولین و ل دویشچوون و قه ژاندنا رۆژنامه و کۆفارتین که قن بێن
 کوردی، کاره کۆ زۆری پێدقی یه ل سه ر هلی هه ر ره وشه نبیره کۆ کورد،
 نه خاسه بێن ئه رۆژنامه و کۆفارت ل نک هه بێن، چنکی هه بوونا وان بو
 نه دبپ و ره وشه نبیره کورد بێن گه نچ یا ب چه تن و ده گمه نه، هه ردوی
 ده می دا پێدقی یه ل سه ر سه روبه ری رۆژنامه قانیا کوردی د ناگه هه دارین.
 هه ره و سه به ره شه کورن و چاپکرنا رابه ره کۆ ته قاف ل دور رۆژنامه قانیا
 کوردی و هه ر چ به لاشوک و رۆژنامه و کۆفارتین ده رکه قتین هه می تیدا
 بێنه نقیسین چ ل دویش ده شه رو پارچین کوردستانی و ده رقه ی
 کوردستانی، چ ب زمانێ کوردی و چ ب زمانین دیترو و تیکه هه ل بن و
 هه ر ناقه ره و کتا وان ل دور کوردان بیه ت، دیسان سه رکیش و رابه رین
 رۆژنامه قانیا کوردی، فه ره ل سه ر ژیان و کاودانی تیدا ژیا بێن و چه وانیا
 کار کرنا وان درۆژین سه خت و دژواردا و نه بوونا کارمه ندین بسپۆر دوی
 واری دا، بیه نه نقیسین و پتر بو خوانده قانان بیه نه نیاسین، قن چه ندی ژێ
 بزاقه که مه زن پێ دقیت و هه ر چ نه بیه ت لایه کۆ وه ک (وه زا ره تا
 ره وشه نبیره ل هه ریمه کوردستانی) پێ رابه بیه ت دانانا لیه نه که بسپۆر
 ژبو کۆمکرنا پێزانیمان ل دور هه ر چاپه مه نیه ک و که سه تین تیدا کارکری،
 هه رچه نه ده که بزاقین کیم و جوردا جوردا ژقی رهنگی هاتینه کرن، به لی
 ده که سی نه و ژ کیمی و شاشیا دبه بار نیان و خو ب ده مه کۆ دیار کری
 قه گر تدا به .

ژ رابەر و بیبلیوگرافی ییتن هاتینه بهرهدشکون و چاپکرن چ پەرتۆک چ

گوتار:

- ۱- جەمال خەزەندار: رابەری رۆژنامەگەری کوردی / بەغدا - ۱۹۷۳ئ.
  - ۲- د. کەمال مەزھەر ئەحمەد: (تێگەیشتنی راستی) و شوێنی لەرۆژنامەنووسی کوردی دا / بەغدا - ۱۹۷۸ئ، پاشکۆیەک د گەل پەرتۆکی ل دور رۆژنامە و کۆتاران بە لاقیرییه.
  - ۳- مالمیسانژ و مەحمودئ لەوهندی: ل کوردستانا باکوور ل ترکیی - رۆژنامە گەریا کوردی (۱۹۰۸ - ۱۹۹۲) ئەستەمبول - ۱۹۹۲ئ.
  - ۴- رۆژین زەلال: زمانئ کوردی و رۆژنامە و کۆتارین کوردی (۱۸۹۸ - ۱۹۹۳)، (گوتار) / کۆتارا: نووبهار / هژمارین: (۲۰) و (۲۱) و (۲۲) گولان و خزیران و تیرمەه سالا ۱۹۹۴ئ.
  - ۵- نقیسەر فەیسەل دەباغ پاشکۆیا پەرتۆکا {تێگەیشتنی راستی} (... وەرگێتیا به سەر زمانئ عەرەبی و چەندین وێتین رۆژنامەو کۆتار و خودانئین وان د گەلدا بە لاقیرییه ژبلی چەند تیبینی و رونکرن ل سەر داینه خویا کرن و دکۆتارا (گولان العریی) دا هژمار (۱۱) و (۱۲) ییتن سالا ۱۹۹۷ئ دا بە لاقیرییه.
- هەر وهسا چەندین پەرتۆکی دیتەر، مشه رۆژنامە و کۆتار داینه نیاسین، لی نه وهک رابەر، چ پەرتۆک بن، یان ژئ گوتار:
- ۱- عەبدوڵجەبار محەمەد جەبارئ: مێژووی رۆژنامەگەری کوردی / سلێمانی - ۱۹۷۰ئ - ۲- حەمە صالح فەرهادئ: چەند لایەنیکی رۆژنامەنووسی کوردی / بەغدا - ۱۹۸۸ئ.

ژوان په یقین مه خویا کرین و چهن دین رۆژنامه و کوفار پت دهرکه فستینه چ ب تنی یان ژی زنده تر، نانکو وهک مه گوتی چ پیتشگرهک یان ژی پاشگرهک یان د گهل په یقه کا دیتر، ههروه سا پشتی خویاکرنا ناقتین وان رۆژنامه و کوفاران و جه و سال و خودانئ وی، دئ هه ر ئیکت کورتیه کئ ل سهر په یشین و پاشی ل دویف دا دئ کورتیه کی ژژینا خودانیتن وان ناشکراکه یین:

ه	رۆژنامه	کوفار	جهت لئ دهرکهفتی	سال	خودانئ وی
۱		ژین	قاهیره	۱۹۱۶	سورهیا بهدرخان
۲	ژین		سته مبول	۱۹۱۸	مه مدوح سه لیم
۳		ژین	سته مبول	۱۹۱۸	ههمزه موکسی
۴	ژیانوه		سلیمانی	۱۹۲۴	حکومه تا نینگلیزی
۵	ژیان		سلیمانی	۱۹۲۶	حسین نازم
۶	ژین		سلیمانی	۱۹۳۹	پیره میترد
۷		ژیان	هه ولتیر	۱۹۶۰	ی.گ.ق.ع
۸	ژین		سلیمانی	۱۹۷۰	کاکه ی فده لاج
۹		ژینانوو	وان	۱۹۷۹	محهمه د نیجه
۱۰		چروسکاژیان	دیاریه کر	۱۹۸۴	سه لیم چوروک
۱۱		ژین	دهوک	۱۹۹۳	ی.نا.ک
۱۲		قه ژین	دهوک	۱۹۹۵	حه مدی عبدوله جید السلفی

ئەگەر نېرىنەكى ل خىستەين ل سەرى ب كەين، خويا دىيت كو (۵)
 پىنچ رۆژنامە و (۷) ھەفت كۆقار دەرکەفتى نە، ھەرچەندە ژ رۆژنامەيان
 ھندەك ب ناقتى (ژيانەوہ) يان (ژيان) او كۆقارەك ب ناقتى (ژيان) ھەيە،
 لى كۆكا پەيقتى ھەر (ژين) و چ ژبھايى وى ژلايى رامانى قە ناگھوريت.

دانه نياسينا رۆژنامەيان:

ا- ژين:

رۆژنامەيەكا ھەفتيانە بوويە، ل بارژيرى ستەمبولى سالا ۱۹۱۸ئى ب
 قەبارى مەزن ب زمانى تركى و ب دوو بەريەران دەرکەفتى يە.

ل سەر نيشسى يە (سياسى و علمى يە، يەكيتى و ماقتى نەتوھىي
 يتن كوردان د پاريزە)، ژھژمارا (۲۰) ويقتە، (مەمدوح سەليم بەگ)
 بەريسيارى وى بوويە، ھژمارا وى يا (۳۶) ل رۆژا (۲۱) خزيرانا
 سالا ۱۹۲۰ئى دەرکەفتى يە.

ل دويف گوتنا ژنار سلتويى (ئىحسان نورى پاشا) د پەرتوكا (دۆزا
 كوردستان) داخويا دكەت كو رۆژنامەك رۆژانە بوويە و ژلايى گرۆپا
 (تەشكىلاتا اجتماعى) قە ھاتبە دەرئىخيستان (۹ - بپ ۹۰). ل دور
 دەرکەفتنا وى (جەمال خەزەدار) خوياد كەت كو سالا (۱۹۱۹)ئى
 دەرکەفتى يە (۲ - ۴۲).

ك- ژيانەوہ:

ھژمارا وى يا ئىكى ل رۆژا (۱۸) تەباخا سالا ۱۹۲۴ئى ل بارژيرى
 سلتيمانىي ژلايى حكومەتا داگيركەرا بەريتانى (ئىنكليزى) قە ب

قہارئی (۳۲ × ۲۰ سم) ہاتھ وہ شانندن ژ بو بکارئینانا سیاستا خول
دہقہرئی.

ل سہر روژنامہ یی ہاتھہ نقیسین کو (نہم غہزہ تہ یہ، غہزہ تہ یہ کی
حکومتی یہ، ہفتہ ی جاریک دہر دہ چئی)، پاشی ژ ہژمارا (۱۹) ی ویتھہ
کول روژا (۲) ی گولانا سالا ۱۹۲۵ ی دہر کفتی یہ، نقیسی یہ:
(غہزہ تہ یہ کی سیاسی، نہ دہ بی، نجتماعی یہ، ہفتہ ی دوو جار
دہر دہ چئی).

ہژمارا (۵۶) کویا دو ماہی یہ ل روژا (۱۴) ی کانونیا مہزن سالا
۱۹۲۶ ی دہر کفتی یہ و پاشی ل شوینا وی روژناما (ژیان) دہر کفت.
نقیسہر (زاہدہ ابراہیم / ۲۲ - بپ ۸۷) دبیتیت: پشتی دہمہ کی
کورت ژ دہر کفتنی راوہستیا، ہہر و ہسا (فائق بطی / ۲۳ - بپ ۷۰)
دبیتیت بو ساوہ یی ہہ یقہ کی بتنی دہر کفت، نہف ہہر دوو بوچوونہ د
چہوتن و چ راستی ژبو نینہ، چنکی نیتزیککی (۱۸) ہہ یقہا بہر دہ وام
دہر کفتی یہ و (۵۶) ہژمار ژی دہر کفتی نہ.

۳- ژیان:

تیکہ مین ہژمارا وی ل روژا ۲۱ کانونیا مہزن سالا ۱۹۲۶ ی ل
بازتیرئ سلیمانئی ژ لایق بازتیرفانئی قہ دہر کفت ب سہر و کایہ تیا
(حسین نازم) و بسہر پہرشتیا ہوزانقانی ناقدار (پیرہ میترد) ی.
پشتی (ح. نازم) و ہغہر کری ل سالا ۱۹۳۲ ی، (پیرہ میترد) دبیتہ
سہر و کئی ب ریتھہ برنا وی، پاشی ل سالا ۱۹۳۴ چاپخانا بازتیرفانئی ب
کری دگریت کو روژنامہ ل وپیری چاپ دبوو، چنکی پشتی و ہغہر کرنا (ح).

نازم) هند دهليشه نه داين كول ويڙي به رهه شڪهت و چاپ بڪهت، له ورا مافتي وي روظنامي ڦه دگوهيڙته سدرناڻي خو.

ل سدر روظنامي نشيسي به (غزه ته يه ڪي سياسي، نه دهبي، اجتماعيه، ههفته ي جاريڪ ده رده چن به چوار لاپرهه) ههروه سساب قهباري (۲۰ × ۳۲ سم) دهاته چاپڪرن و هژمارا وي يا (۵۵۳) وي يا دوماهيي ل روظا (۱۰) گولانا سالا ۱۹۳۸ وي ده ركهفتييه (۴ - بپ (۲۲۱).

روژناما (ژيان) روژنامه ڪا سدر كهفتي بوويه و مهزنترين نشيسهر و نه ديپين سليمانبي ل وي ده مي تيدا دنقيسي، ههروه ڪ بهري نوڪه مه دا به خوباڪرن سالا ۱۹۳۷ وي سهروه وي (پيره ميڙد) ي د گهل ڪار به ده ستن باڙيڙ فانيا سليمانبي ٽيڪ دچيت و چاپخاني ڙي دستين، به لي ده ست ڙ به لافڪرنا روژنامه ي به رندهت و خانيي خو دڪه ته (رههينه) يا دائيرا ئيتيما و چاپخانه ڪي ڙ به غدا دڪريت و ئيمتيازا روژنامه ڪا نوي ب ناڻي (ڙين) وهردگريت (۷ - بپ (۷۰).

۲- ژين:

هژمارا وي يا ئيڪي ڪو ديپته هژمارا (۵۵۴) وي و ته ڦاڪهڪرا هژمارا دوماهيي يا روژنامه يا (ژيان)، ل روژا (۲۶) ي ڪانونا مهزن ياسالا ۱۹۳۹ وي ب قهباري (۳۴ × ۳۰ سم) هه رڙلاي (پيره ميڙد) وي هوزان شان و روژنامه نفيس ڦه ل سليمانبي ده ركهفت. به لي د درٿيا ده ركهفتني دا گهلهڪ جارن قهباري وي دهاته گهوپين.

پشتني وهغه رڪرنا (پيره ميڙد) ل روژا (۱۹) ي خزيрана سالا

۱۹۵۰ئى بۇ دەمەكى راۋەستىيا و پىشتى وى، ئىمتىياز وئى دا كچا وى (رەخمەخان)ئى دايكا مامۇستا (فائق ھوشيار) و (ئەخمەد زىنگ).

(جەمىل سائىپ)ئى نقيسەر ئى دەست ب بەلاڧكرنا وئى سەرۋۆنۋى كرى يە و ل دويڧ دا چەند نقيسەر ئىن دېتر پى رابويىنە وەك (نورى ئەمىن مەحمۇد) و (گۆزان) و (ئەخمەد زىنگ) (۱۷ - بپ ۷۱ - ۷۲).

ھژمارا وئى يا دوماھىيى ل رۆژا (۸)ى شوياتا سالا ۱۹۶۳ئى دەر كەفتى يە، لى (فائق بىطى) دېتېر ئىت كول سالا ۱۹۵۹ئى ھژمارا دوماھىيى دەر كەفتى يە (۲۳ - بپ ۲۲۸ - ۲۲۹)، ھەر ل دويڧ دا (فائق بىطى) دېتېر ئىت: ل دويڧ ماددى (۴۱) ژ مەرسومى چا پەمەنيا ل رۆژا ۱۳ى كانوينا بچوبىك سالا ۱۹۵۴ئى مافى چا پكرنى ئى ھاتە ستاندىن، بەلى بىتى كو ئەگەر ان دەست نىشان بكت (۲۳ - بپ ۲۲۹)، ھەر ل دور دان و ئى ستاندىنا مافى ئىمتىيازى (زاھدە ابراھىم) دېتېر ئىت: ل رۆژا ۱۹/۱۲/۱۹۵۴ئى ئىمتىياز دايى و ل رۆژا ۱۷/۱۲/۱۹۵۴ئى ژ ستاندىئە، ئەفە ئى چەوتى يەكا مەزنى، چىكى چەوان بەرى بەھنى ب (دو) رۆژان ئى ستاندى يە ئە (۱۱) (۲۲ - بپ ۸۷). ھەر چەندە دىبىت چەوتىا چا پى تىدا ھەبىت.

چا پخانە يا (پىرەمىردى) نو كە يا ل ئەنتىكخانە يا ئەنتوگرافىا با ئىرى سلىمانىيى ل شە قامى نالى يا پاراستى يە و د سالىن ھەشتى ياندا ل بەر بوون جەھكى تايبەت بو ھەمى شوئىنە وار و جھ ما بىن (پىرەمىردى) ھەر ل و ئىرى دروست بكن (۱۷ - بپ ۱۲۳).

۵- وین:

تیکه‌مین هژمارا وی ل روژا پیتنج شه‌مبی ریکه‌فتی (۱۰) ئ کانونیا
بچویک سالا ۱۹۷۰ ئی ژ لایین شاعر و روژنامه‌نقیس (کاکه‌ی فلاح =
حه‌مه ته‌مین قادر) فه له باژیری سلیمانیتی ده‌رکه‌فتی به، کوئه و بخو
خودانی ئمتیازی بوویه سه‌رنقیسه‌ری وی ژ (عه‌بدولقادر به‌رنجی) بوو
به (۷ - بپ ۵۰).

ئه‌ف روژنامه‌یه ب قه‌باری (۴۲ × ۲۸ سم) ده‌ر دکه‌فت و ج
جوداهیه‌کا وه‌سان دگه‌ل روژناما (ژین) یا (پیره‌میردی) نه‌بوویه و ب
دیتنا (د. که‌مال مه‌زه‌ر ته‌حمه‌د) به‌رده‌وامیا (ژین) یا (پیره‌میردی)
بوویه، به‌لئ ل دور ده‌رکه‌فتنا وی نقیسه‌ر (فه‌یسه‌ل ده‌باغ) دبیریت:
هژمارا وی یا تیکتی ل روژا (۲۳) ی گولانا سالا ۱۹۶۹ ده‌رکه‌فتی به
(۲۶ - بپ ۶۲).

۶- ریانس نوین:

روژنامه‌یه‌که ژ لایین وه‌زاره‌تا ره‌وشه‌نبیری فه لهن هژمارا ۱۰۴ سالا
۱۹۹۶ ده‌ستورناما به‌لافکرناوی دایه، خودانی ئمتیازی (شه‌وقی حسین
نیبراهیم) و سه‌رنقیسه‌ر ژنی (نیاز حه‌سه‌ن خدر) ه، (۲۹/ه: ۸۶۹).

دانه نیاسینا کوفاران:

۱- وین:

کوفاره‌کا نیف هه‌یقانه بوو، ب زمانتی کوردی و ترکی ژ لایین ناقداری
به‌مالا به‌درخانیا (سوره‌ییا به‌درخان) فه ل قاهیره هژمارا وی یا ل سالا
۱۹۱۶ ئی ده‌رکه‌فت بوو (۷ - بپ ۸۴) به‌لئ ل دیوق پیتزانینین (توما

بوایی فەرهنسی ب زمانئ ترکی و ههفتی جارەکی دەرکەفتی یه .
 ههتا نوکه دان و ستاندن ل سەر دەرکەفتنا وئ هه نه و هه رنقیسه رهک
 بوچوونه کئ دده ته خویا کرن، (جهمال خهزنه دار) ئ رۆژنامه شان خویا دکدت
 ل دویف بوچوونا (محهمه توفیق وردی) کو بهرده و امیسا رۆژناما
 (کوردستان) بوویه (۲ - بپ ۶۰)، ههروهسا نقیسه ران (مالیسانژ) و
 (مهحموودئ له وهندی) و (حهمه صالح فهراهادی) د بهرتوکیتن خودا
 پشته قانیا رایا (جهمال خهزنه دار) ی دکهن.

بهلی نقیسه ر (سهلمان عوسمان = کونئ رهش) د بهرتوکا خودا
 (جهلادت بهدرخان) ب زمانئ عه ره بی دبیتت: (سوره بیبا بهدرخان) ل
 سالا ۱۹۰۸ ئ رۆژناما (کوردستان) ل باژیری سته مبولئ دهرتخت و
 پاشی ل سالیئ (۱۹۱۶ - ۱۹۱۷) ئ ل قاهیره بهرده و امی پی دا (۲۵ -
 بپ ۳۰).

آ- ژین:

هژمارا وی یا نیکی ل رۆژا (۷) ی چریا دووی یا سالا ۱۹۱۸ ئ ل
 پاژیری سته مبولئ ب زمانئ کوردی و ترکی دەرکەفتی یه، ئەف کۆقاره
 ئۆرگانا نه ره سمی یا کۆمه لا پیشکه تنا کوردستانئ بوویه، ته نی (۲۵)
 هژمار ژئ دەرکەفتی نه و یا دوماهیئ ل رۆژا ۲/۱۰/۱۹۱۹ ئ دەرکەفتی
 یه (۸ - بپ ۵)، ژهژمارا (۱) ههتا هژماره (۴) ل سەر نقیسی یه
 رۆژناما ههفته یی یه، پاشی ژهژمار (۵) ئ شه ل سەر نقیسی یه
 (کۆقاره کا ترکی کوردی یه، بهحسئ تشتین دینی، جفاکی و ئابووری
 دکه).

نارمانج ژ به لافکرنا وی نهو بوویه کو پیزانینان ل بهر ژبانا کوردان
یا دیروکی، حه قین وی بین نه ته وه بی، سه روبه ری وی بی جفاکی بده نه
خوبیا کرن (۹ - پ ۶۵).

به رپرستی وی (همزه به کنی موکسی) بوویه، هه تا هژمارا (۲۰) ی،
پاشی هه تا هژمارا دو ماهی بی (مهمدرووح سه لیم بهگ) بوویه به رپرستی
وی، ژ (۲۵) هژمارین (ژین) ی، (۲۲) هژمار ژ ی ب (۱۶) به ربه ران
دهرکه فتینه، هژمارین (۱۵) و (۱۶) و (۲۵) ب بیست و چوار
به ربه رانن (۸ - پ ۵).

ههروه سال دور به رده و امیا دهرکه فتناوی، نقیسه ر (د. به ردخان
سندی) خوبیا دکه ت کو پشتی هینگی بوویه رۆژنامه یه کا سیاسی (۲۸ -
پ ۶).

نهف کۆفاره و رۆژناما (ژین) یا کو هه ر ل سته مبولی دهرکه فتی پتر
پیتدقی ل دو یف چوونی نهو دبیت هه ردو هه ر نیک بن (!!!).

سه ژبان:

کۆفاره کا قوتابیان بوویه ژلای بی نیکه تیا گشتی یا قوتابی بین
عیراقی / لقی هه ولیر شه دهرکه فت، هژمارا وی یا نیک ل هه یفا چریا
دووی سال ۱۹۶۰ ی چاپ بوویه، هژمارا دووی و یا دو ماهی بی ل سال
۱۹۶۱ ی دهرکه فتی به (۷ - پ ۹۳) نقیسه ر (رۆژین زه لال) دکوتاره کنی
دال ژیر ناشی (زمانی کوردی و رۆژنامه هه کۆفارین
کوردی ۱۸۹۸ - ۱۹۹۳ ی خوبیا دکه ت کو ژلای بی نیکه تیا ماموستایین
هه ولیری شه دهرکه فتی به، سالنامه بوویه و هه ر سالی جاره کنی دهرکه فتی

یہ (۱۳-۵: ۲۱)۔

۴- رینا نوو:

ہژمارا وئی یا نیکنی ل چریا نیکنی سالو ۱۹۷۹ ای ب زمانئی ترکی ل باژیری (وان ای) ل کوردستانا باکوور دەرکەفتی یه، هەر (۵) پینج هژمارین بهراهیئ ل سەر نفیسی یه (کوڤاره کا سیاسی یا مه هانه یه)، خودانی وئی (محهمه د نیجه) بوویه و بهرپرسیاری وی (نویوب کهمال ناسنر) ه. ژ هژمارا (۶) شهشی و یا دوماهیئ بوویه نۆرگانا تهوریك یا کومیتا مه رکهزی یا (PPKK) پارتیا پیشه نگیئ کرتکارین کوردستانی، خودانی وئی بو ده مه کی ل وانی سه روکئی پشکا (DDKD) ئی کومه لا که لتووری یا شورشکه ر- ده موکراتیک بوو، ژ فئی چه ندی (م. نیجه) ل روژا (۱۹) کانوینا مه زن سالو ۱۹۸۰ ای دهیته گرتن و (۱۲) هه یفا زیندان دبیت (۹-۲۶۷-۲۶۸)۔

۵- چروۆسکا ژیان:

د سالو ۱۹۸۴ ای دال زیندانا دیار به کری ژلایئ (م. سلیم چوړوک کایا) و هه فالین وی شه، چه ند هژمار ژئ دهریخستینه و ل دور گوڤاری (م. س. چوړوک کایا) دبیتیت: «مه ب ریک و پیتی (۳) سی کوڤار دهر د خستان کویه ک ژوان ب کوردی بوو، نهو کوڤار ژئ نه شه بوون: (هاوار، چانده یا بهر خوه دان و چروۆسکا ژیان)» (۹-بپ ۳۲۵)۔

۶- ژین:

هژمارا وئی یا (۰) صفر ویا دوماهیئ ب زمانئی کوردی و عه ره بی ل نادارا سالو ۱۹۹۳ ای ژلایئ نیکه تیا نافر هتین کوردستانی، تایی دهوکن

ڦه ڊهرکهفتی یه، کوفاره کا رهوشه نښیری بوویه و چه نډین با به تین نه ډه بی
تیدا هاتینه به لاکرن و ب قه باری نافتجی بوویه.

۷- قه ڦین:

نیکه مین هژمارا وی ل پاییزا سالا ۱۹۹۵ ځ ب زمانی کوردی و
عه ره بی ڊهرکهفتی یه وی ل سهر به رگی وی نڦیسی به (کوفاره کا گشتی یه،
وهزی یه، پویته ډده ته ڦه کولیتین نایینی و کولتوری و رهوشه نښیری یا
ته ڦایی). ژ قه باری نافتجی یه (۱۶×۲۴سم)، ب (۱۹۰) به به ران
پتک هاتی یه، سهر نڦیسه ری وی (حه مدی عه بدوله جید سه له فی) یه و
سکرتیری نڦیسینی (ته حسین نڦیراهیم ډوسکی) یه، پاشی ژ هژمارا (۵)
پینجی و ڦه سهر نڦیسه ری وی بویه خودانی نیتیمتازی و سکرتیری وی
ژی بوویه سهر نڦیسه کار و هه تا نوکه (۹) هژمار ژی ڊهرکهفتی نه.

هه ژی گوتنی یه کو نه ڦ کوفاره ب پشته قانیا به ریز (نیتچیرقان
بارزانی) دهیته چاپکرن و نه ڦ چنده ژی ژلای کوفاری ب خوشه
دهژمارا (۸) ځ دا هاتیبه خویا کرن.

دانه نیاسینا که سان:

ډڦی په ره گرافتی، ډی ب کورتی ل سهر ژیا نا هنده ک ژوان که سین نه ڦ
روژنامه و کوفاره ډه ریخستین، یان ژی کاری سهره کی وان تیدا کری کو
نه مه ره چه نه و خودانی وی بیت، ډی ډهینه خویا کرن، هه ره چنده کورته ژیا
هه میان ډه دست مه نه که فت و نه ڦین ډه دست مه ژی که فتین ډی ب کورتی
نڦیسین، چنکی ب هزارمه که له ک ژوان ته نهی گوه لیونا نافتی وان، کارو
بزاف و خه باتا وان دهیته به رچاف و ژ وی چه نډی نیاس ترن کو

قهله مه که و هک بی مه وان بده ته نیاسین.

۱- سورهیا به درخان:

کوری مه زنی ئەمین عالی به درخانه، برایی میر (جه لادته و کامیران و... ۰۰۰) بیین دیتر سالا ۱۸۸۳ی ل باژیری سته مبولتی ژ دایک بوویه، ب چەندین ناڤا دنقیسی، بیین هاتینه زانین (نه حمە نازیزی، د. بلەچ شیرکۆ)، سالا ۱۹۲۰ی ل قاهیره (کۆمەلا سەربەخۆیا کورد) ب هاریکاریا قوتابی بیین کورد ئەڤین ل زانکۆیا (الزهر) د خواند دامەزراندی یه.

سورهیا به درخان دەرچوویی حقوقی یه، د خەباتا خودا بوویه ئەندامی (کۆمەلا خۆبیوون)، چەندین زمانین جیهانی دزانین، بارا پتر پوسته دایه دۆزا کوردان، ل فیلا دلیفیا پەرتوکا خو (دۆزا کوردی ل هەڤبەری ترکان) ب زمانی ئینگلیزی چاپکر، ئەڤ پەرتوکە هەر پەرتوکا (دۆزا کوردی، رابووردویی کوردان و پاشەرۆژا وان) یه ب ناڤی (د. بلەچ شیرکۆ) ل سالا ۱۹۳۰ قاهیره بەلافکری، ل دو ماهین چەندین هیڤی و ئومید د دلێ ویدا ل دور دۆزا کوردان چرمسین و ل سالا ۱۹۳۸ی ل پاریس دلێ وی ژ لیدانی راوهستیا.

ب درژی ل دور ژیان و بزاقا وی بەرتخو بده بابەتێ (میر سورهیا به درخان...).

۲- مەمدوح سەلیم بەگ:

ئیک بوویه ژ سیاسی و خەباتکەرین کورد، دانا چەندین ریکخراوتین سیاسی دا پشکدار بوویه، ژ بلی زمانی کوردی و ترکی،

فهردهنسی به کما باش دزانی، ههروهسا ژ رابه‌ر و پینشه‌وایین
رۆژنامه‌نقیسین کورد دهیتته هژمارتن.

ههروهسا ئیک بوویه ژ ئەندامین کارگیرین کۆری زانیاری کورد و
به‌رنیاسین سه‌ره‌لدانین نه‌توه‌یی کورد دمیژوویی دا، د شوره‌شا شیخ
سه‌عیدی پیران دا (۱۹۲۵) ئی پشکار بوویه، ژ دامه‌زینه‌رتین
کۆمه‌لا (خۆبیوون) بوویه، د ژین (۸۰) سالیی و پیه‌لدا ل سالا ۱۹۷۶ ئی
ل شامی چوویه به‌ردلۆفانیا خودی و په‌رتوک‌خانه‌کا مه‌زن ل پاش خو
هتلا بوو.

۳- هه‌روه‌ به‌گن هه‌وکس:

ئیک بوویه ژ رابه‌ر و سه‌رکیشین رۆژنامه‌فانیا کوردی ل ترکیا، د
کومه‌لا (هیشی) دا خه‌بات کری یه‌و ئیک بوویه ژ دامه‌زینه‌ر و
به‌رپرسیارتین (کۆمه‌لا پیشکه‌تا کوردستان) ئی، به‌رپرسیاریا (۲۰)
هژمارین کۆفارا (ژین) ئی کری یه، که‌سه‌کی ره‌وشه‌نبیرو هوزاتشان بوو، ل
سته‌مبولی خواندی یه، سالا ۱۹۲۴ ئی ل می‌ردینی هاتییه‌ گرتن.

پاشی دهیتته به‌ردان و جاره‌کا دی ل سالا ۱۹۲۵ ئی دهیتته‌ گرتن
قه‌و (۱۰) سالان دمیینه‌ دزندانێ قه، ل دویف گوتنا (د. نوره‌دین زازا)
ژ به‌رکو پیشگوتنا (مه‌م و زین) خانی نقیسی بوو له‌ورا هاتموو گرتن،
هه‌روه‌سا ل دویف هنده‌ک ژیده‌ران، ژ (۱۰) سالا کیم تر مایه‌ دزندانێ
قه‌و سالا ۱۹۳۰ ئی ژ ترکیا ده‌رکه‌فتی یه، چوویه مسر و لوبنانی و پاشی
ل سوریا بنه‌جه‌ بوویه، ل ویری خواندنگه‌هه‌ک ل (عه‌ین دیوه‌ری) قه‌ه‌کری
یه، به‌لی ل ددمت پیکا سالا ۱۹۳۱ ئی حکومه‌تا فهرده‌نسی دویریختستی

یه و بری یه شامی (دیمه شق)، پاشی زفراندی یه (حسه که).
 هر ل سورین بوویه نندامی (خویسون) و د گهل جه لاددت به درخان
 نلف بایه ک ب لاتینی به ره فکر، هر و هسا بوویه رتفه به ری خواندنگه ها
 (هه سیچن) هه تال ویری و هغه رگری و ل رۆژئا قایا گوندی (تریه سپی) یی
 ل (دووگری) هاتیه فه شارتن.

٤ - حسین نازم:

ناقی وی (حسین کوری نازم کوری عه بدولفه تاحی نه حمه دی خه یاته)،
 سالای ١٨٧١ ئی ل باژیتری سلیمانیی بوویه و هر ل ویری خواندنا خوب
 دوماهی نیایه، ره و شه نبیره کتی زیره ک بوویه.

ل سه رده می حوکمداریا شیخ مه حمودی حه فید د هیشا چریا دووی ژ
 سالای ١٩١٨ ئی بوویه راویژکار و هاریکاری حوکمداری کوردستانی،
 پشتی شهرئ دهر به ندی بازبان دناقبه را هیزتین ئینگلیزی و لهشکه ری
 شیخ مه حمودی حه فید دا، نه و ژی ب دیلی دهیته گرتن، لی پشتی
 چه نده کتی دهیته نازاد کرن و دزقریته فه بو باژیتری سلیمانیی.

ل سالای ١٩٢٤ ئی بوویه نقیسه ره کتی چه لنگ، د رۆژنامین (ئومیدی
 ئیستیقلال) و (ژیانه وه) دا مشه بابه ت به لافکرینه و کاری د رۆژناما
 (ژیانه وه) دا کری، بزافه کا مه زن کر هه تا دوماهی ناقی وی گوهارتی و
 کری یه (ژیان) و به رده و امی ب به لافکرنا وی دا هه تا رۆژا (٦) ی
 گولانا سالای ١٩٣٢ ئی چوو به بهر دلوقانیا خودی و پشتی
 وی (پیره میترد) ی به رده و امی پتدا.

0- پیره هیتود:

ناقوی وی (تەوفیق کورئ مەحمود ناغایی هەمزە ناغایی مەسرەفە)،
سالا ۱۸۶۷ئ ل تاخی گوێژە ل باژیری سلیمانی هاتیە سەردنایی،
سالا ۱۸۸۲ئ دبیتە (کاتب نفوس) و ل (دادگەهی و ئەملاکان) کار
دکەت. پاشی ل سالا ۱۸۸۶ئ دبیتە (باش کاتب) ل باژیرکی شارباژیر،
ژ بەر دەست و داری وی سەردەمی، نەچار دبیت سالا ۱۸۹۸ئ د گەل
شیخ سەعید حەفید دچیتە سته مبولی و پستی سالەکی دگەل شیخی
دچیتە حەجی، دزقرنەقەو دبیتە ئەندام د جفتانا بلند یا سته مبولی و
خواندنا حقوقی د خوینیت.

سالا ۱۹۰۸ئ ئیک بوویە ژ (۱۰) ئەندامین سەرەکی یین د گەل
شیخ عەبدولقادر کورئ شیخ عوبەیدوللاهی کو روژناما (کوردتعالی و
ترقی غزەتەسی) دەرخست و خودانی ئیستیاژی بوویە بەردەوام ب
کاری روژنامەقانیی قە مژویل بوویە و ئیک بوویە ژ نقیسەرین بەردەوام
یین دکۆقار (ژین) دا دنقیسی، دبیت هەلبژارتنا ناقسین
روژناما (ژبان) و (ژین) هەر ژ کارتیکرنا ئەقان ناقتا بیت ل سەر وی ل
دەمی لویری کاردکر.

سالا ۱۹۰۹ئ بویە قایقامی جولەمیرگی و سالتین ۱۹۱۸-۱۹۲۲ئ
کری یە (متصرفی) پارێزگەری (ناماسی) پستی سالەکی زقری یەقە بو
باژیری خو سلیمانی و هەر ل سەر کاری روژنامەقانیی بەردەوام
بوویە (۲۶) بیست و شەش سالتین ژیی خو دقئ دەراقی دابرینە سەر،
دژی پیری دا ناسناقئ (پیره مێرد) بو خود نقیسینی دا بکار ئینایەو ژ

بلی کو ہوزانشان و فہیلہ سوفہ کی مہزن و بناف و ددنگ برو، ٹیکہ مین
کہس بوویہ ہہمی سالانہ ناگری چہژنا نوروزی ل سہر گری (مامہ یارہ) ہل
دکر.

ژ بہرہ مین وی بین نافسدار، (۱۲۰۰۰) دوازدہ ہزار پندتین
پیشینان ب شعر نقیسی نہ ہہمی ہاتینہ چاپکرن و دژبانہ خودا ئہف
پہرتوکہ چاپکری نہ:

۱- مہم و زین- ۱۹۲۴

۲- دوانزہ سوارہی مہریوان - ۱۹۲۵.

۳- دوو بہرگی مہولہوی - ۱۹۴۰.

۴- دوو بہرگی کہمانچہ ژہن - ۱۹۴۲.

۵- گالتہ وگہپ - ۱۹۴۷.

ہہروہسا پشتی مرنا وی ہہمی بہرہ مین وی ژلایین نقیسہر و
ہوزانشان (کاکہی فہلاح) فہ ہاتینہ چاپکرن و نقیسہر (محہمد رہسول
ہاواراژی دیوانا وی دگہل نقیسینہکا درتیزل سہر چاپکری یہ، ہہروہسا
دیوانا (رووحی مہولانا خالد) کووہرگیبرا بوو سہر زمانتی کوردی، ژلایین
(مہحمود نہحمہد محہمد) فہ ہاتینہ چاپکرن و (پہندتین پیشینان) اژی
دچہند بہرگہکان دا ژلایین نقیسہران (نہحمہد زرنگ و مستہفا سالح
کہریم) و ہندہ کتین دیتر فہ ل فان سالتین دو ماہیتی ہاتینہ چاپکرن.

۷- کاکہی فہلاح:

ناقہی وی (حمہد کوری حمہد مین کوری قادر) ہ، سالانہ ۱۹۲۸ ای ل
قہزا چوارتہ (شارباژیتر) ل پاریزگہہا سلیمانیتی ہاتینہ سہر دنبایتی، ل

بەراھیبی ل خوواندنگەھێن دینی خوواندی یە، پاشی چووێه خوواندنگەھا
 رەسمی و دگەل دا حەز ژ ھوزان ڤەھاندنێ کەری یە؛ پشستی قوناغی
 سەرەتایی ب دوماھیبی ئینای، چووێه سلیمانیی و لی ویری تیکەلی
 ریکخستین قوتابیان بووێه، دەست پیکا نقیسینا ھوزانا وی دزڤرینەڤە
 بو سالتین ۱۹۴۵-۱۹۴۶ئی، ژ بلی قی، چەندین ھوزان بو زارۆکان
 نقیسی نەو مشە بەرھەم چاپکری نە، نەخاسمە ھەر ژ سالتین شیتستان دا،
 ھندەک ژ پەرتوکین وی:

۱- لەگەل شەپۆلەکاندا / بەغدا - ۱۹۶۷.

۲- شیری ساختە / سلیمانی - ۱۹۶۷.

۳- سروود / بەغدا - ۱۹۶۸.

۴- بۆ جگەر گۆشەکان (۴).

ھەتا ل دوماھیبی رۆژا ۹ / ۱۰ / ۱۹۹۰ئی چووێه بەر دلۆفانیا خودی و

چەندین بەرھەم ل پاش خوھیلاین.

۷- تەحسین ئیبراھیم دۆسکەن:

سالا ۱۹۷۰ئی ل باژیری دھۆک ھاتیە سەر دنیایی، قوناغین

سەرەتایی و بەرھەفی ھەر ل دھۆک ب دوماھی ئیناینە و چووێه زانکۆیا

بەغدا - کولێجا شەریعەتی و سالا ۱۹۹۱ئی بدوماھی ئینایە.

ھیش قوتابی دەست ب نقیسینێ کەری نەخاسمە ڤەکولین و رەخنەیی

کەری یەو چەندین گوتار و دەست نقیس بەلاڤکەرنە، سالتین ۱۹۹۲ -

۱۹۹۴ئی ل دھۆک کوفارا (راستەری) دەرئیتخست و ئیک بووێه ژ

کەسین گەلەک ب بزاف، کوسەر ب ئیکەتیبە زانایین ناینی

ئىسلامى/تايىق دھۆكى بويىە.

دكۆفارو رۆژنامىن ل كوردستانى و ل دەرڧه ب زمانى كوردى و
عەرەبى گوتار بە لاشكرىنە، هوزان و پىپرۆك و پەخشانى ژى دنقىسىتە.
ژيەر هەمىن وى يىن چاپكرى:

۱- الحافظ العراقى وائره فى علم الحديث/ الرياض - ۱۹۹۲.

۲- المدخل لدراسه الادب الكردى/ دوو بەرگ/ سته مبول - ۱۹۹۳.

۳- ئىخوان د تەرازين دا/ دھۆك - ۱۹۹۶.

۴- مەلايىن باتەبى و بەرھەمىن وى/ دھۆك - ۱۹۹۶ ب هەڧكارى
دگەل براين خو (محسن).

۵- تحقيق رساله (اعتقاد اهل السنه والجماعه) للشيخ عدى بن
مسافر/ المدينه المنوره - ۱۹۹۸.

۶- ديوانا: ئەلندامە/ دھۆك - ۱۹۹۸.

نوكە ژى ماموستايىن زمانى عەرەبى يە ل دھۆك.

ژيەن:

ب كوردى:

۱- پەرتۆك:

۱- محمد رسول هاوار: پيرەميردى نەمر/ بەغدا - ۱۹۷۰.

۲- جەمال خەزەنەدار: رابەرى رۆژنامەگەرى كوردى/ بەغدا - ۱۹۷۳.

۳- مستەفا نەرميان: ئىپيلۆگرافىيە كىتابى كوردى/ بەغدا - ۱۹۷۷.

۴- د. كەمال مەزھەر نەحمەد: «تەيگە يىشتنى راستى» و شوپنى لە رۆژنامە نووسى

كوردى دا/ بەغدا - ۱۹۷۸.

- ۵- محمهد عهبدو له رحمان زهنگه نه: نه ورژنامه / بهغدا - ۱۹۸۵.
- ۶- دیوانی روو حی مهولانا خالید، وه رگیترائی: پیره میرد / ناماده کردن و لیکولینه وه:
مه محمود ئه محمد محمهد / بهغدا - ۱۹۸۷.
- ۷- حه مه سالح فه ره هادی: چه نه لایه نیشکی رۆژنامه نووسی کوردی / بهغدا -
۱۹۸۸.
- ۸- محمهد ئه مین بۆز نارسلان: ژین - کو قارا کوردی - ترکی (۱۹۱۸ - ۱۹۱۹) /
به رگ - ۱ / سوئد - ۱۹۸۶.
- ۹- مالیسانژ و مه محمودی له وه نه دی: ل کوردستانا باکوور و ل ترکیه - رۆژنامه گه ریا
کوردی (۱۹۰۸ - ۱۹۹۲) / سته میو له - ۱۹۹۲.
- پ - کو قارا:**
- ۱۰- گو قاری کۆری زانیاری کوردی / به رگی پینجه م / بهغدا - ۱۹۷۷.
- ۱۱- مه تین / هژمار: ۳۱ - ۳۲ / نیسان و گولان - ۱۹۹۴.
- ۱۲- نووبهار / هژمار: ۲۰ / گولان - ۱۹۹۴.
- ۱۳- نووبهار / هژمار: ۲۱ / خزیران - ۱۹۹۴.
- ۱۴- نووبهار / هژمار: ۲۲ / تیرمه ه - ۱۹۹۴.
- ۱۵- ژین / هژمه ر: (۰) / سالا ۱۹۹۳.
- ۱۶- فه ژین / هژمار: (۱) / پاییزا ۱۹۹۵.
- ۱۷- کاروان / هژمار: (۱۶) / کانوینا مه زن ۱۹۸۳.
- ج - رۆژنامه:**
- ۱۸- ژین / هژمارین ژیک جودا - سالتین ۱۹۵۶ و ۱۹۵۷ ل په رتوکخانا گشتی ل
دهوک.
- ۱۹- رۆژنامه: هژمار (۱) / رۆژا ۲۹ / ۱۲ / ۱۹۹۱.
- ۲۰- برایه تی: هژمار (۲۵۵۴) / رۆژا ۲۹ / ۳ / ۱۹۹۸.

ب - مەنبەلەر:

۱ - کتەب:

- ۲۱ - مەدیریه الاعلام: دلیل الصحافه العراقیه/ بغداد - ۱۹۷۶.
- ۲۲ - زاهدە ابراهیم: کشف الجرائد و المجلات العراقیه / بغداد - ۱۹۷۶.
- ۲۳ - فائق بطی: الموسوعه الصحفیه العراقیه / بغداد - ۱۹۷۶.
- ۲۴ - لطفی: الامیر بدرخان / ترجمه: علی سیدو گورانی / اعداد و نشر: دلاوەر زنگی / (۴) - ۱۹۹۲.
- ۲۵ - سلمان عثمان: الامیر جلادت بدرخان - حیاته و فکره/ دمشق - ۱۹۹۲.

ب - المجلات:

- ۲۶ - گولان العربی: العدد ۲۵ / (۱۱) نیسان ۱۹۹۷.
- ۲۷ - گولان العربی: العدد (۱۲) / ۲۵ ایار ۱۹۹۷.

ج - الجرائد:

- ۲۸ - العراق / العدد (۴۲۹۰) لیوم ۲/۱۵ / ۱۹۹۰.
- ۲۹ - خەبات / العدد (۸۶۹) لیوم ۳/۴ / ۱۹۹۷.

تێبینن:

پشتی جەژنا سەد سالیایا رۆژنامەئانیا کوردی، پەرتۆکا (رۆژنامەنووسی کوردی لە کوردستان دوای - راپەرین - ژلایین نقیسەر (عبدالله زەنگنه) قە هاتە چاپکرن و تێدا چەندین رۆژامە و گوڤارتین ژقی بابەتی تێدا هەنە.

---

* ئەف بابەتە د کوڤارا (سەنتەری برابەتی) هژمار (۵) ل (۲۲) نیسان سالا ۱۹۹۸ ل بەرپەرین (۱۹۷-۲۰۶) تێدا هاتیە بە لاکرن.

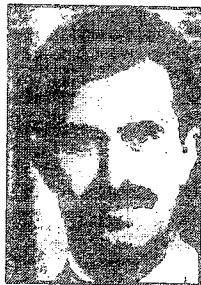

پيرو هميدوڤ

مهملوچ سەلیم

مههمزه هوسینی

ته حسین دۆرسکی

کاکه‌ی فه‌لاح

نازم حسین

کونارا نوخازی ...

مهرهم ز ده رکهفتنا وی ج بوو؟*

نورخازن

گؤاره‌لا تدهه‌سین هورده نوریبه

۱۹۳۳

دهم سەرهلدانى دەست پىن كىرى و پىشتى رهڤا ملىونى، چەندىن گهورىن ل كوردستانى پەيدا بوون؛ نهخاسمه ل سەر دەمى (بەرەى كوردستانى) و لدويف دا پىشتى هەلپژارتىن پەرلەمانى كوردستانى و دانانا حكومهتا هەرتىمى و دەست ب كاركرنا وى دەهەرسى كاپىنادا.

ژقى بزاڤا سىياسى، نازادىيا را دەربىرنى هەتا رادەكى باش جەمى خو گرت ب تايهت لسەردەمى بەرەى كوردستانى ژ زورى يا پارتىن كوردى، هەر ئىكى چەندىن بەلاڤوك و رۆژنامه و كوڤار دەردئىخستەن و هژمارەكا زۆر ژ نڤىسەر و رۆژنامه نڤىسان لدور خو كومكرن و دەرگەهتەن بەلاڤكرنى و نڤىسپنى ژىرا قەدكرن و پىشتەڤانىا وان ژبو چاپكرنى دەهاتە كرن و هەر پارتەكى ژى ژبو بەرژەوهندىا خويا تايهت بوويه.

ژقى چەندى نڤىسەرىن كورد ژى ئەڤ دەليڤهيه ژ دەست نەدا و چ د ئىك بەردا و چ سەرەخو دەمى بەلاڤوكادا نڤىسى و و هزر و بىرىن خو دەربىرن و نازادانە بەرەڤانى ژ هزر و بوچوونىن خو دكر، بەلى دگەلەك دەرافادا، فان بەلاڤوكىن مەشه و بەرەلاڤ ژ چالاكى و بزاڤىن رەوشەنبىرى و هونەرى و بەلاڤكرنا بابەتەن ژوى رەنگى كىماسىهك تىدا هەبوويه و ئەو تىستى دكر و بەلاڤ دكر پتەر دەرژەوهندا وى لايى دا بوويه، ژقى چەندى؛ ل گەلەك جەهان ژ باژىرىن كوردستانى چەند رەوشەنبىر و نڤىسەران خو ددا ئىك و كوڤارەك بەلاڤ دكر.

ل باژىرى مە، (دەۆك)ا خوراگر و ناشتى خواز، چەند كوڤار لى

دهرکهفتن وهک: (نوخازی) ل دهوک، (تیسروژ) ل سیمیلتی هدر نیکی
 چند هژمار ژئی دهرکهفتن، ژبلی فان هردوو کوفاران چند کوفارین دیتر
 دهرکهفتن وهک: خابور، چهپر، ئادار، مهاپاد، پیرس، پیتلا سه رهست،
 راسته ری، لی نهغه ههمی راهستیان و ژبلی فان ژئی کوفارا (سه رهلدان)
 ههتا بهری شهرئی ناقحول ساللا ۱۹۹۴ئی دهست پئی بکته خزمه تهکا
 باش دکر، ههروهسا کوفارا (سه تین) کو ههتا نوکه ههر یا بهردهوامه و
 دریتزترین کوفاره ب ژبلی خو ژ پستی سه رهلدانی و ههتا نوکه.

نهغه ههمی ب ناقئی پارتین سیاسی یان ژئی ریکخسراوه کی
 دهر دئیخستن یان ژئی شیانین که سایه تی بوینه و نه شیانینه دریتزی پئی
 بدن. کوفارین (نوخازی) و (تیسروژ) ژئی ههر ب هاریکاربا پارتین
 سیاسی دهر دکهفتن، لی دبه رژه وهندا وان دا نه دنقیسی.

دقی گوتاری دا دئی پینداچوونه کی دکوفارا (نوخازی) دا کهین و چند
 پیرانینه کا ل دور دهرکهفتن و مه ره ما به لاکرنا وی و چه وانیا چاپکرنا
 وی دینه خوبا کرن.

کوفارا نوخازی:

دهرکهفتن ههر چاپه مه نیه کا رۆژنامه فانی: به لاکوک، رۆژنامه،
 کوفار... ه. د چند نه گهر و مه بهست ژتیرا خوبا و پهیدا دین کو دهرکهفت
 او رولتی خوبی ره وشه نبیری بگیتیریت لدویف ریبازا وان کهس و جهستین
 هاندانا وی و سه ره رشتیا دهرکهفتن وی دکن.

کوفارا (نوخازی) ل دهوک ل دهه کی دهرکهفت کوچ کوفارین
 ره وشه نبیری و هونه ری نه بوون کو سه دا سه د یا تایبهت بیت ب وی

دەرافى ڤە، چنكى ئەو رۆژنامە و كوقارتىن دەركەفتۇز نوينەريا لايەكى
سىياسى دكر و نەدشيان خوژ رىيازى وى لاي بدەنە پاش و بىتە بەلاقوگەكا
تايبەت ب ئەدەب و رەوشەنبىرى و وھونەرى كوردى ڤە. |
كوقارا (نوخازى) دەركەفت چنكى دەستەكا نقيسىنا وئ ژيانەك و
ھزروبىرەت نوى دخوازتن، دسەر گوتارا ھژمارا (۱) ئىدا دەستەكا نقيسىنا
وئ دىبىرەت:

«نەم ژيانەك نوى دخازىن، لەو نەم پىدڤى ھزروبىرەت نوى نە، پىدڤى
ئەدەبەكى نوينە و چنكى تورەفان وژدانا جىماكى يە و ھەستىار تىرىن گەسە
و ھەردەم خەيالا خو تىر دكەت ب وئىت نوى دژيانى دا. / ھپ ۵»
پاشى دىبىرەت: «نوخازى ھەك پىدڤى ھەركەت و گازى يەگە ھو
نقىسەفانەت نىشتىمانپەرور نەوت دكاودانەت نەخوشى و بەرتەنگى
دا ھو گەلى خو نقىسى و ئىش و ژانەت وى ھل گرتىن و كرى يە نىڤىشكى
بەرھەمى خو. / ھپ ۵»

دسەرگوتارا ھژمارا (۲) ئىدا ھاتىە كو «نە تەن كۆڤارەكا تورى
نوخازى يىن كوردى بوويە و بەس، بەلى پىدڤى ھەركەت گىرنگ بوو، ژبو ڤاڤارتىن
و پىتەشەتخست و ئافراندىن، چنكى دەستەكا نقيسىنا وئ خزمەتا تورى
كوردى لىەرچاڭ گرت بوو نەخاسەمە تورى لايەنگىريا گەل و مللەتى دكر و
چاڤدېرىيا قەلەمىن پاڤژ و خودان ھەلەبىست .. / ھپ ۳».

ژېلى ڤى بەرپەرەت (نوخازى) يىن بۆ ھەمى قەلەمىن خودان ھەلەبىست
و خودان ئەفراندىن دڤەكرى بوون، نە مەرج بوو كو دڤىا ئەندامى دەستەكا
نقىسىنى با، يان ژى لايەنگىرى ج لايىن سىياسى نەبا، چنكى دەستەكا

نقیسینا وی هه می هه ئینک دلایه کئی سیاسی دا کار دکر، یان ژ ی ب بیروباوه رتین خو لایه نگرئی لایه کی بوویه له ورا هه ر قه له می پشکداری تیدا کری ده ژمارت نه وژی ژ دهسته کا نقیسینی یه .

پاشی دسه رگوتارا هژمارا (۳) و دو ماهیج دا هه ر لسه ره ری (۳) تیدا هاتیه کو : «(نوخازی) بخو تیروژکیتن روژینه و هه فرکی یه که دنایه را بهرزه و نزمیادا، دنایه را سه رکه فتن و شکه ستنادا، (نوخازی) بخو سرو نه په نین ده ریایه .»

پاشی جاره کا دی دهسته کا نقیسینی خویا دکه ت کو (به ره رتین وی بو عاشقییت نوخازی، یی دلیت گو فله نده کا نوخاز بکه ت، دله کرینه .» .

ژقان هه رسی سه رگوتاران نه م دشیتین بیتین ده رکه فتنا وی پتر ژبو توره کی نوی یی هه فچه رخ بوویه وه ک رتیازا هه ر کوفاره کا نه ده بی، نانکو پتر نویکرن و نویخازی دخواست نه کو فه جینا بابه تین که فن و دبج مفا .

کئی ده رتیخست و چاپ دکر؟

تشته ک ناشکرا بو ل ده می پارتین سیاسی یین کوردی دمشه بوون و بارا پتر ژ نه ندامین دهسته کا نقیسینی هه ر هنده ک سه ر ب لایه کی سیاسی فه بوون، قئی چه ندی وه کر کو بشین مفای ژ وی لایج سیاسی ژبو تیپلیدان و ده ره تینانا هونه ری و چاپکرنا وی کو (فوتوکوبی) کرن بوو بیین و هژمارا ئیکئی ل پشکا راگه هاندنا مه لبه ندی (۴) ئی (ینک) ل سالای ۱۹۹۱ ئی هاته به ره فکرن و هه ر لسه ر کیستی وان هاته چاپکرن، نانکو فوتوکوبی کرن ژبه ر کول وی ده می چ چاپخانه ل ده وکی نه بوون . هژمارا دووی ژ ی ل سالای ۱۹۹۲ ئی ل پشکا راگه هاندنا لقی ئیکئی

(پارتي گهل) يا وي دهمي هاته دهرتخستان ههر ژ تپيليداني و ههتا
 كههشتي يه قوناغا فوتوكوبي كرنې و ليكداني و بهلاقكرنې.
 لدويش دا هژمارا (۳) ي و ههر ل سال ۱۹۹۲ ي هاته بهرهه فكرن و
 هندهك بابه تپين وي ل پشكا راگه هاندنا مه لبه ندي (۴) يي (ينك) و
 هندهك ژي ل پشكا راگه هاندنا لقي ئيكي (پارتي گهل) هاتنه چاپكرن.
 لدوماه يي ژبه ركو فتيك كهفتنا نه ندامي ن دهسته كا نقيسيني و
 پشته قانيا هاريكاريا چاپكرنا وي ب دروستي نه هاته كرن و ههر لايه كي
 دقيا ب لايي خودا بكيشيت و ژ وه شاندي و دهركه فتنه كا بهرده وام
 راوه ستيا و تني نهو (۳) سي هژمار دهركه فتن.

ژلايي هونه ري شه:

ههروهك ل بهراهيي مه گوتي چ چاپخانه ل پاريزگه ها دهوك نه بوون،
 نانكوبا وي تپيليدانا وي ژي ب تايبيست (طابعه) ابوويه و نه ب چ
 كومپيوته ران، له ورا دگهل تپيليداني دقيا سه رده ري دگهل نه خشه كيشانا
 وي هاتباكرن ژلايي فره هي و پاني يا ههر ستوينه كي و بهراهييا ههر
 بابته كي نه خاسمه فهكولين و گوتار و چيروكان. نهو دهره يته رين وي بين
 هونه ري (مصمم) دا نهو پيشه ري وان دقيا كا ههر ستوينه ك ل سه ر چه ند
 سانتيمه ترا بيت دا ده تي و ل دويش وان پيشه را دا تايبيست ده ست ب
 چاپكرنې كه ت و پاشي همي بده ستی دهاته نه خشه كيشان.
 د هژمارا (۱) ي دا هونه رمه ندي گهنج (گوهدار صلاح الدين) ب
 دهره ينانا هونه ري و چيكرنا پورترت و مونتيقا رابويه و خوشنقيسي
 وي ژي كاك (ابراهيم بابكر) بوويه و هونه رمه ند (سييار بامرني)

سهرپه رشتيا هونه رڼې لڼې كړي يه .

دهژمارا (۲) ي ډا كول جهه كې ديتړ هاتيه تيپليدنان و دهرهيتنانا وى
يا هونه رڼې هېر ل وى جهې هاته بجه نينان چنكي هېر وهك ل
بدهايبې مه خوباكري هېر چاره كې ل راگه هاندنا لايه كې سياسي دهاته
بجه نينان و هېر جهه كې رڼې كاستې خوېڼ كاري جودا هېر بوويه ، له ورا
هندهك كه سېن ديتړ پې رابوون نه وژي دهرهيتنانا هونه رڼې رلايې سهيدا
(پاڼيز عمر) څه هاته نه نجامدان و پورترېت رڼې رلايې هونه رمنه ند (گورن)
څه و خوشنقيسي يا وې رڼې كاك (بهجت هروري) پې رابوويه .

هژمارا (۳) ي و دوماهيبې ، دهرهيتنانا هونه رڼې و پورترېت و مونتيش
رلايې هونه رمنه ند (گورن) ي څه هاتيه نه نجامدان و خوشنقيسا وې رڼې
باشنقيس (دلبرين سنگالي) پې رابوويه و (اسماعيل بادي)
سهرپه رشتيا وې رلايې چاپكرن و دهرهيتنانا هونه رڼې و فوتوكويي يا وې و
ليكدانا وې كړي يه .

ديسان كه سېن ب تيپليدنانې رابوين تشته كې ره وايه مافې وان رڼې
نه هېته خوارن و ناشكرا بكهين نه وژي هژمارا (۲) ي رلايې بهرېزان
(دلشاد مصطفى) كو پرانيا كوڅارې چاپكړي يه و گوتارهك رلايې
(اسماعيل بادي) څه و نيك رلايې (سعيد ديره شي) څه هاتيه چاپكړن ،
هروهسا هژمارا (۲) رلايې بهرېزان (كريم بياني) گوتارهك (اسماعيل
بادي) چهند بابتهك و پرانيا كوڅارې رلايې خوېشكا هيترا (مه رته
نوگن) څه هاتينه چاپكړن .

هژمارا (۳) سېن رڼې ديسان هېر رلايې بهرېزان (كريم بياني)

گوتارهک و (اسماعیل بادی) دو بابەت، بابەتین دیتەر ژلایین (دلشاد مصطفی) و (مەرته ئوگن) ڤه چەند بابەت هاتینە چاپکرن.

دەستەکا نقیسینی:

تشتەکی بەرچاڤه کو هەر کوڤارهکی دەستەکا نقیسینی ههیه ژبلی سەرنقیسەری و سکریتیری نقیسینی، ل دەمی کوڤارا (نوخازی) دەرکەفتی چ پیدڤی یین فەرمی ل سەر نەبوون کو خودانی ئیمتیازی و سەرنقیسەر و سکریتیر هەبن، لەورا هەر تنی ئەوکەسین خو تیدا ب بەرپرسیار دزانی و کار تیدا دکر، تنی ژ دەستەکا نقیسەران دەهاتنە هژمارتن بی ی جودایی.

ل بەراھین دەستەکا نقیسینا وی ژشان رهوشەنبیران پتک دەات:
(سلمان کوڤلی / هوزانغان، شوکری شەهباز / هوزانغان، د. فاضل عەمر / چیروکنقیس و زمانزان، محسن قوچان / هوزانغان، هزغان / هوزانغان، جلال مصطفی / چیروکنقیس، محسن عثمان / نقیسەر و هەنەرمەند، اسماعیل بادی / نقیسەر، سعید دیرهشی / هوزانغان و نقیسەر، اسماعیل مصطفی / چیروکنقیس، حکیم عبدالله / چیروکنقیس) باشی ژ هژمارا دووی پیتە هوزانغان (حجیب بالایی) ل سەر دەستەکا نقیسینی زیدەبوو.

لیژنین کاری:

دەستەکا نقیسینا کوڤاری ژبلی وان ناڤین مه ل سەری دەست نیشانکرن و دەرستی هژمارتن کوڤاری دا ناڤین وان بەلاڤ بووین چەند نقیسەر و هونەرمەندین دیتەر تیدا هەبوینە ئەوژی کو کاری دەستەکا

نقیسینتی یی پتکھاتی بوژ چند لیژنه کا نهوژی:

۱- لیژنا هوزانی

۲- لیژنا چیرۆکی / هەر لیژنهک ژ چوار نهندامان پتک دهات.

۳- لیژنا فهکولینتین تورهیی

۴- لیژنا فهکولینتین رامیاری

۵- لیژنا هونهری / هەر لیژنهک ژ (۳) نهندامان پتک دهات.

نهو کهستین دلیرنادا کار دکر و نهندامین دهستهکا نقیسینتی نهبوین
نهفه بوون (صبیح محمد حسن/ چیروکنقیس، عبدالستار علی/
هونهرمه‌ند، گوهدار صلاح الدین/ هونهرمه‌ند) لقییره مه ناقتین وان ژێ
خویاکرن داکول پاشه‌روژی مافی وان ژێ نههیتته خوارن و وهستیانا وان
ب نأقی دا نهچیت.

قهباره و به‌ریه‌رین کوفاری:

(نوخازی) کوفاره‌کا نه‌دهبی و هونه‌ری؛ نه‌خاسمه دکاودانه‌کی نازک و
نه‌بوونا چاپخانه و کومپیوتهران پی نه‌ثیت دئ ب قه‌باره‌کی بچویک
بیت، له‌ورا نه‌چار بوینه ژ به‌ر فوتوکویبکرنی به‌ریه‌رین وئ ب قه‌باری
کاغه‌زا (A4) ده‌ریخن.

هه‌روه‌سا ژلایی به‌ریه‌ران فه، نه‌وژی قه‌باره‌کی ناقتنجی بوویه کو
هژمارا وئ یا ئیککی (۴۸) به‌ریه‌ر بوینه و پاشی هژمارا دووی بوویه
(۵۰) به‌ریه‌ر و هژمارا سیی ژ بوویه (۵۴) به‌ریه‌ر، نه‌فه هه‌می ژبلی
به‌رگتی وئ.

هه‌روه‌سا هه‌ر هژماره‌کی نزیککی (۲۰۰) دانه و پتسه‌ل ژێ دهاتنه

چاپکرن، ژبهړکو فوتوکوپي يا گران بوويه هرچنده ل سهر کيستی وان
لايتن مه خوياکرين دهاته چاپکرن، ديسان به لاڅکرنا وي ژي گه لک يا
به ربه لاف نه بوويد، له ورا نه هژمارا کيم ژي دهاته چاپکرن.

بابه تين تيدا به لاف بوين:

دانه ناسينا هر کوڅاره کي پينځي يه ل سهر ناڅه روکا بابه تين وي ب
راوه ستين و بده ينه خوياکرن چ پيشقه چوون و چ رهنکه بابه ت بخوڅه
گرتينه، ب تايه ت نه گهر کوڅاره کا تايه تمه ند بيت، هره وک ل به راهي ي
مه دايه خوياکرن نارمانج ژ دهرکه فتنا وي چ بوويه. لي څي چهندي دي
هيلين کو هدر که سي څي کورته بيبلوگرافيا ل خواري بخوښيت، دي
هزره کي ل سهر ناڅه روکا بابه تين تيدا به لاف بوين وهرگريت و پي نه څيت
ل نک چ بابه تان يان ژي دهرگه پين وي راوه ستين.

بيبليوگرافيا:

بيبليوگرافيا هر (۳) سي هژمارين کوڅارا نوڅازي:

سهر گوناو

- ه: ۱، س: ۱۹۹۱، بپ: ۵.

- ه: ۲، س: ۱۹۹۲، بپ: ۳.

- ه: ۳، س: ۱۹۹۲، بپ: ۳.

څه کولين

هژمار (۱):

- مه ستورا کوردستاني، خالد ديره شي، بپ: ۶.

- چه څه نگي چيشانوکي دهوزانا عبدالرحمن مزوري دا، اسماعيل

بادی، بپ: ۱۱.

- تهکنیک د کومه لا (زیر و خوین) دا، حکیم عبدالله، بپ: ۲۱.
- بوچوونه کا بی هوده بی دهوزانا (وتینه گره کا بی فلاش) دا، محسن عثمان، بپ: ۲۵.

هژمار (۲):

- ناسوی ملله تینی و وهلا تینی د مه م و زینا خانی دا، عبدالرحمن مزوری، بپ: ۴.

- نه نتمولوجیا چند په یقین کوردی، د. فاضل عمر، بپ: ۱۳.
- وینی هوزانی وهک ناویزه کی ده ریرینی، محسن قوچان، بپ: ۱۸.
- دیاروکا خو کوشتنی.. خو کوشتن ل نک نالبه ندی، سعید دیره شی، بپ: ۲۷.

هژمار (۳):

- هیمما ژمارئ و مه م و زینا خانی، حبی جعفر، بپ: ۴.
- تیکه لی دناشبه را چیروکی و خوانده قایدا، کریم جمیل بیانی، بپ: ۱۱.

- یلماز گونای.. هونه رمه ند و نقیسه ر، اسماعیل بادی، بپ: ۱۸.
- پروژهی به یانیتکی شیعریی، کریم دهشتی، بپ: ۲۲.
- (مامی یاقیب) و جهقه نگ فه کرن، هزرقان، بپ: ۲۷.

هوزان

هژمار (۱):

- چیروکا بازیری خه مگین، سعید سیره شی، بپ: ۲۹.

- سه‌ری خوراکده، سلمان کوفلی، بپ: ۳۲.

- (!.....)، محسن قوچان، بپ: ۳۴.

هژمار (۲):

- نیرینه‌ک زهرده‌ستی، هزرغان، بپ: ۳۵.

- خه‌لکئی من و بویکا شه‌فئی، بهجت هروری، بپ: ۳۷.

- که‌شوک، رمضان عیسی، بپ: ۳۸.

- سترانا زاروان، نجیب بالایی، بپ: ۳۹.

هژمار (۳):

- روزانید پیره‌ژنه‌کا نه شوپکری، محسن قوچان، بپ: ۳۵.

- گدرمیا کوچکئی مه، محفوظ مایی، بپ: ۳۷.

- چهند وینه‌یک ژ باژتیری من، سلمان کوفلی، بپ: ۳۸.

- ژبه‌ر برن، تحسین نااشکی، بپ: ۴۰.

چیروک

هژمار (۱):

- هزریت تیکهل کری، صبیح محمد، بپ: ۳۷.

- وه‌لاتی نیرگزا، اسماعیل مصطفی، بپ: ۳۹.

- شه‌فه‌ک بو دیناتی بی، جلال مصطفی، بپ: ۴۱.

- کالئی په‌شیمان، د. فاضل عمر، بپ: ۴۳.

هژمار (۲):

- سئی پوسته‌ره چیروک، پائیز عمر، بپ: ۴۱.

- چاخئی فه‌رمان سلاک دکه‌ت، خالد صالح حسن، بپ: ۴۲.

- دهمی مری دمرن، اسماعیل مصطفی، بپ: ۴۴.
  - گیشریان مالخویانید ژنهکتی، کریم جمیل بیانی، بپ: ۴۶.
- هژمار (۳):**

- چهز ژیکرن (مودیلا دژوار)، جلال مصطفی، بپ: ۴۲.
- گازی، خالد صالح، بپ: ۴۴.
- سهروبنکرن، صبیح محمد، بپ: ۴۶.
- هلنگفتنهک دچوون و هاتنیدا، حازمی جاسم، بپ: ۴۷.

بەلگەنامە

هژمار (۱):

- دەقی کاغەزهکا میژوو قانی مهزن عبدالرقيب يوسف بو هوزانقان عبدالرحمن مزوری، نوخازی، بپ: ۴۵.
- قانون اللغات المحليه رقم ۷۴ لسنه ۱۹۳۱، أبو نهلند الدهوكی، بپ: ۴۸، (تنی ئەف بابەتە ب زمانێ عەرەبی یە ژهدر سن هژماران).

هژمار (۳):

- میزگوتن بو خورتان، د. م. نوری دەرسیمی، و: دلدار شهكو، بپ: ۵۰.

هونەر مەندەبەن هژماران

هژمار (۲):

- فهمی بالایی، نوخازی، بپ: ۵۰.

هژمار (۳):

- گوهدار صلاح الدین، نوخازی، بپ: ۵۴.

کهفالتین بهرگن نیکن

- هژمار (۱)، هونرمه ندی شهید سلمان اسماعیل.
 هژمار (۲)، هونرمه ند فهمی بالایی.
 هژمار (۳)، هونرمه ند گوهدار صلاح الدین.

کهفالتین بهرگن دو ماهیین

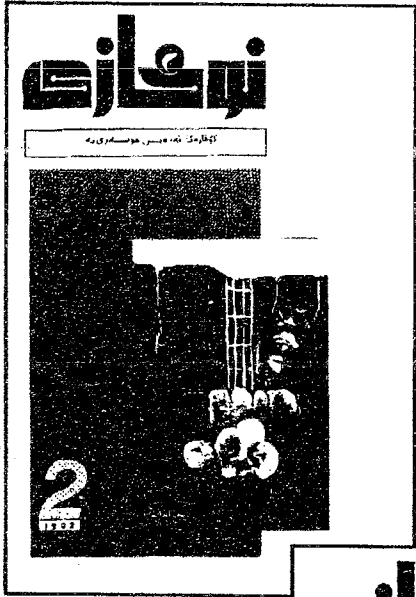
- هژمار (۱)، دیمه نه کتی ره فا ملیونی.
 هژمار (۲)، دیمه نه ک ژ ره قتی (زارۆک).
 هژمار (۳)، وینتی هونرمه ند یلماز گونای.

سهرجه من بابهتان

ب کورتی و ب هژمار، بابه تین دههرسی هژمارادا بهلاڤ بوین، ئەم
 دشتین بهی رهنگی ل خواری یی دیارگری دڤهستهی دا بهینه خویاکرن کا
 هدر هژمارهکتی و هدر بابه تهکی چهند گوتار ژنی هاتینه بهلاڤکرن:

ه	بابهت	۱:ژ	۲:ژ	۳:ژ	سهرجه م
۱	سهرگوتار	۱	۱	۱	۳
۲	فدهکولین	۴	۴	۵	۱۳
۳	هوزان	۳	۴	۴	۱۱
۴	چیرۆک	۴	۴	۴	۱۲
۵	بهلگه نامه	۲	-	۱	۳
۶	کهفال/ بهرگ و ژناقدا	۱	۲	۲	۵
۷	فوتوگراف (بهرگ)	۱	۱	۱	۳
۸	هونرمه ندی هژماری	-	۱	۱	۲

* نهڤ بابه ته دکوفارا (بهیڤ) هژمار (۶) یا ۱۹۹۸ج ل بهر بهرتین (۶۴-۷۰) پدا هاتینه بهلاڤکرن.

پۆزنامەئانیا كرىكاران . .

پۆلىن وى دە ئانف پۆزنامەئانیا كوردى دە*

تالاب

تالاب و تالاب
تالاب و تالاب
تالاب و تالاب
تالاب و تالاب

تالاب و تالاب
تالاب و تالاب

د هەر جفاکه‌کی دا رۆژنامه‌فانی روله‌کی کاربگه‌ر بو به‌ره‌ف پیتشقه‌برنا
وی جفاکی د‌گیت و هه‌وه‌کا هشیاری ل‌ناف هه‌می ته‌خ و چینین
ملله‌تی په‌یدا دکه‌ت، نه‌خاسمه‌ ئه‌گه‌ر هه‌ر ته‌خه‌کی رۆژنامه‌فانیا خوبا
تایه‌ت هه‌بیت.

ئه‌گه‌ر ل‌ی نیرینه‌کی ل‌سه‌ر رۆژنامه‌فانیا کوردی ب‌تایه‌ت پستی
سه‌رهلدانی ل‌کوردستانی بکه‌ین، د‌ئ شتین بنه‌مایین رۆژنامه‌فانیه‌کا
تایه‌تمه‌ند ب‌ه‌ر ته‌خه‌کی شه‌ ده‌ست نیشان که‌ین و هه‌ده‌ک ته‌خا ژ
رۆژنامه‌و کۆفاره‌کی پتر هه‌نه‌و ژ لایین جه‌ین شوله‌ژئ و به‌رپرس و دام و
ده‌زگه‌هین ره‌وشه‌نیبری یین حزبی و حکومی شه‌ ده‌ینه‌ وه‌شاندن.

هه‌روه‌سا رۆژنامه‌فانیه‌کا د‌یتر نوکه‌ جه‌ی خوگرتی یه‌ نه‌خاسمه‌ ئه‌فتین،
وه‌ک کار و پیشه‌یی وان تشته‌کی دیار کری بیت و ژ ملین هه‌می که‌سان
نه‌هیت، وه‌ک مامۆستایان کوفارا (په‌یامی مامۆستا) هه‌یه، بواری
چاندنی کوفارا (کشتوکال) هه‌یه، یاسایی چه‌ندین کوفارو به‌لاقوک
هه‌نه، ئافره‌تان، قوتابیان و گه‌له‌کین د‌یتر، به‌لی چینا ژ هه‌میان بی
خودان و ته‌په‌ سه‌رت‌ر، ته‌خا کریکاران هه‌تا نوکه‌ چ رول د‌بزاڤا
رۆژنامه‌فانیا کوردی دانینه‌ و نه‌دیتی یه‌!!

ئقیره‌ پرسپاره‌ک سه‌ری‌ خو‌ بلاند دکه‌ت و دب‌یزین بوچی؟

ئه‌شه‌ پرسپاره‌که‌ و به‌رسف پی د‌قی‌ت و به‌رسف ژ ی ب‌نه‌بوونی د‌ئ
هیتسه‌ دان، چنکی هه‌تا نوکه‌ چ رۆژنامه‌فانیه‌کا وه‌سان کاربگه‌ر په‌یدا

نه بوويه و نه گهر هندهک بزاف ژى هاتينه کرن ژ لايى سهندیکايه کي قه بوويه و ب دروستى بهرده وامي پي نه هاتيه دان، ژ بلى کو نه شيابه رولى خويى ره وشه نبيرى و هشياريى بگيږيت.

نه گهره کي دى پي گرنگ ژ نه بوونا رۆژنامه فانيه کا تايه تمه مند ب ته خا کريکارانغه، نه وه کو نيکه تيا سهندیکاييى کريکارين کوردستاني هه تا نوکه نه کوميتا ويى يا بلند و نه ژى لق و ليژنين سه ر ب وي قه ل هه ر چوار پارتيژگه ها (ههولتير، دهوک، سلیماني، کهرکووک) نه شيانه رولى خويى سهندیکاييى بگيږن و نارمانجيين خو بدهست قه بينن، له ورا دى رۆژنامه فانيا لاوازو کز ژى هه بيت.

کورته ميژوويه کا رۆژنامه فانيا کريکاران:

وهک ميژوو پيدشى بوو نيکه مين رۆژنامه يان کوفار يان ژى هه ر به لاقوکه کا هه بيت يا تابه تمه مند لدور ته خا کريکاران مه پيژانين لدور هه بان کا کهنگى و ل کيږي و ژ لايى کينغه هاتيه ده رتخستان، به لى جهى داخى بوو ژ بهر نه بوونا ژيده رين پيدشى، نه م نه شيانين بزاني، له ورا کو د بيهراتنا (۱۰۰) سه د ساليا ده رکه فتنا نيکه مين رۆژنامه يا کوردى دا هه ر د نيک ده م دا و ل نيک جه بيهراتنا (۱۰۰) سه د ساليا رۆژنامه فانيا کريکارين عه ره به، له ورا دى ژ وي ميژوويى دهست پي که ين، نه و ژى ل سالا ۱۸۹۸ هه ردوو رۆژنامه فانيا ل قاهيره دهست پي کرى يه.

ل دوماهيا ساليى پينجيان ژ چه رخي نوزدى، کوفارا (الترسانه) ده رکه فت و يا مه هانه بوو و هه تا ساليى دوماهيى يا بهرده وام بوو.

ههروهسا کرتیکارتین کومرا و دوکیلیلی ل ساللا ۱۸۹۸ ئی ئیکه مین سه ندیکا خو داناو پاشی کوفارا (جمعیتنا - کومه لاهه) ده ریخت، نه فه دبسته ئیکه مین رۆژنامه قانیا کرتیکاران ژلایین سه ندیکایه کتی فه هاتبینه وه شاندن.

پشتی فان کوفاران، رۆژنامه قانیا کرتیکاران نه خامه ده ست پتیکا چهرخی بیستی دا پتر پتیشکه فت و ل پتترین وه لاتین عه ره بی ده ست پتیکرو رۆژنامه قانیه کا تابه ته مند هاته وه شاندن ب تابه ت ل عیراقی کو پشتی مسرئ ئیکه مین وه لاته گرنگییه کا زۆر دایه رۆژنامه قانیا کرتیکاران و ل رۆژا ۸ ئی نیلونا ساللا ۱۹۳۰ ئی لژیر ناقتی (العامل - کرتیکار) ژ لایی (عه بدوله جید هه سن) فه نه ندامی ده سته کا دامه زرینه را کومه لاهه کرتیکارتین چاپخانه یان، ئیکه مین به لاقوک هاته به لاقکرن.

د پیناسا به لاقوکا (کرتیکار) دا لدویف ژیده ران، نقیسه ری عیراقی بی نافدار (فاتیق به تی) و (شه هاب نه حمه د) د بیژن رۆژنامه یه کا نه ده بی هونه ری بوویه، به لی نقیسه ر (سامی نه حمه د خه لیل) و (ره زاق ئیبراهیم هه سن) خویا د که ن کو (کرتیکار) کوفار بوویه.

ههروهسا هنده ک بوچوونین دیتسر هه نه کوه به ری فتی، کوفارا (الصنائع) ژلایین کومه لاهه خودانین پیشه یی ل عیراقی فه هاتیه ده ریختستن ده یته هژمارتن، ئیکه مین رۆژنامه قانیا کرتیکاران و بتنی (دوو) هژمار ژئ ده رکه فتینه، لی ب دروستی میثروویا ده رکه فتنا وی با خویا نینه و تنی هزر بو هندی دچن کول دو ماهیا هاتینا یان ده ست پتیکا پاییزا ساللا ۱۹۳۰ ئی ده رکه فتی به.

پشتی کوفارا (العامل)، ل روژا (۲۲) چریا دووی ژ سالا ۱۹۳۰ئ
دووه مین روژنامه شانیا کریکاران لژیر ناقتی (نداء العمال) ژ لایستی
(ععباس حوسین نال چله بی) سه روکتی کومه لا چاپخانین عیراقی ل
سالتین ۱۹۳۰-۱۹۳۳ئ قه هاته وه شانندن.

روژنامه شانیا کریکاران ب زمانئ کوردی:

لقیره ژ بلی فان روژنامه و کوفاران هنده کین دیتر ده رکه فتنه هه ر دوی
دهمی دا لی بوجوونین نقیسه ران پیتتر ل نک فان هه رودو چاپه مه نیا
(العامل) و (نداء العامل) راهه ستیاینه روژنامه شانیا کریکاران ب
زمانئ کوردی و ب شیوه یه کئی فهرمی د کوفارا (وعی العمال) دا پشکه ک
ب چند بهر بهرین کسیم شه کر ل ژیر ناقتی (هوشیاری کریکاران) و ژ
هژمارا (۱۸۹)ئ نه فال روژا (۷)ی کانوینا بچویک یا سالا ۱۹۷۲ئ
ده رکه فتنی دهست پیگری یه.

دیسان چندین به لاقوکتین دیتتر ل باژیرتین سلیمانیتی و هه ولیر و
دهوک ده رکه فتنی نه، نه خاسمه پشتی ریکه فتننا (۱۱)ی نادارا سالا
۱۹۷۰ئ وه ک فان به لاقوکا:

۱- په یامی کریکارا: ژ لایستی لیژنا رهوشه نبیریا سه ر ب نیکه تیا
سه ندیکایین کریکاران قه ل سلیمانیتی هاتیه وه شانندن و چندین هژمار
ژی ده رکه فتنه.

۲- خه باتی کریکاران: ژ لایستی نیکه تیا سه ندیکایین کریکاران قه هه ر
ل پارترزگه ها سلیمانیتی هاتیه وه شانندن، وی ژی چند هژمار ژ
ده رکه فتنی نه.

۳- ههستی کرێکاران: ژ لاین لیژنا گشتی یا کرێکارین خزمهت گوزاری و جفاکی فه ل پارێزگهها ههولبیری هاتیه وهشاندن و چهندن هژمار ژێ دههکهفتی نه.

۴- رهنجی کرێکار: گوڤارهک بووبه ل سالا ۱۹۷۲ی ئه و ژێ هه ر ل پارێزگهها سلیمانیه دههکهفتی به.

۵- دهنگی کرێکاران: ژ لاین لیژنا سهندیکا کرێکارین فه گوهاستنی فه سه رب نیکهتیا سهندیکا کرێکاران فه ل پارێزگهها دهوک دههکهفتی به و چهند هژمارهک ل سالا ۱۹۹۶ی ژێ به لاقبووینه.

۶- ههروهسا بو بیرهاتنا (۱)ی ئه یاری، سالا ۱۹۹۸ی نیکهتیا سهندیکایین کرێکارین کوردستانی - لقی دهوک به لاقوکهکا (رهنگ گوڤار) ل ژیر ناڤی (پاله) بقی بیرهاتنی به لاف کری به.

۷- نوکه ژێ نیکهتیا سهندیکایین کرێکارین کوردستانی/ تایی دهوک یی گوڤارهکا گشتی یا وهزانه ل ژیر ناڤی (بزاڤا پالا) دهردنیخن و نیکه مین هژمارا وی ل دهستپیکه مهها نیلونی به لاقکری به.

پوژنامه فانیای کرێکاران چی یه؟

ب ههزنامه و ب کورتی و ب کوردی دڤیت پوژنامه فانیای کرێکاران یا گرتدایی ب کار و بزاف و ئارمانج و هیقی و خواستین کرێکاران فه بیت، هه ر چهنده هندهک نفیسهه و فه کولهه نه خاسمه ئه ڤین ل دور فی رهنگی پوژنامه فانییه دنقیسن، ب ههز و دیتنا وان دڤیت ئه و پوژنامه فانی بیت ئه فا کرێکار خو بخو بخو دنقیسن، به لی ئه گهه کرێکاری نفیسی و وهک پوژنامه فانهک کارکر دناڤ وی دهزگایی

راگه هاندنی دا، هنگی دی بیته کریکاران ژی کاره کی راگه هاندنی؟
له ورا هه ر تشتی پیدفی و گرتدایی ب کریکاران شه دشین بیثینی
روژنامه فانیبا کریکاران ب تاییه تی نه قین ژلاییت ئیکه تی و سه ندیکا و
لیژنیتن کریکاران شه دهیته وه شاندن.

نارمانج ژی چی یه؟

به ری هه ر تشته کی، نهف بابه تین دناف روژنامه فانیبا کریکاران دا
به لاف دین پیدفی یه ژ سه خمه راتی کریکاران هاتنه نفیسین، ههروه سا
نارمانجا سه ره کی ژفی جورئ روژنامه فانیبئ به رچا فکرا هیزو شیان،
وهستیان و حه زین کریکاری یه، به ره فانی ژ ماف و خواستین وی یه و
لدویف دا بابه تین دیتر نه خاسمه بیتن تاییه ت دهینه نفیسین بو هوشیاربا
کریکاری و بلندکرا هزر و ئاستئ نه ته وه بی به ره ف خزمه ته کا مه زنتر ژ بو
ملله ت و وه لاتی.

- ١- فائق بطي: الموسوعة الصحفية العراقية/ بغداد- ١٩٧٦ .
- ٢- سامي احمد خليل: أفكار اساسية حول الصحافة العالمية في الوطن العربي/ بغداد- ١٩٧٨ .
- ٣- رزاق ابراهيم حسن: الصحافة العمالية في العراق/ بغداد- ١٩٧٩ .
- ٤- مديرية الاعلام العامة: دليل الصحافة العراقية/ بغداد- ١٩٩٧ .
- ٥- زاهدة ابراهيم: كشاف الجرائد والمجلات العراقية/ بغداد- ١٩٧٦ .
- ٦- مجموعة من الكتاب: الاعلام العمالي وأثره في التنمية الاجتماعية والاقتصادية في الوطن العربي/ كويت- ١٩٨٣ .
- ٧- مجلة: الوعي العمال- العراقية/ اعداد متفرقة.
- ٨- جريدة التآخي: العدد ١٣١٣ في يوم ٢٢ نيسان ١٩٧٣ مقال للسيد (أ. برشنگ) حول الصحافة العمالية.

تێبینی:

د پەرتوکا رۆژنامەنووسی کوردی لە کوردستانێ دوای - رایەری - یا ئیسمەر
عبدالله زەنگەنە دا ئەڤا هشتی هەلکەفتنا سەد سالی رۆژنامەفانی کوردی هاتیە
چاپکرن نائێ چەندی رۆژنامە و کۆفار و بەلافوکان تێدا هاتیە.
* ئەڤ باهەتەد رۆژنامەیا (رایەتی) یا هۆمار (٢٥٧٠) یا رۆژا ٢٢ نیسانا
١٩٩٨ ئی ل بەریهەرتن (٢١ و ٢٢) تێدا هاتیە بەلافکرن.

بناخا پاك

هزمار (۲) پانوا ۱۹۹۸

پانوا ۱۹۹۸ (۲) هزمار پانوا ۱۹۹۸

پانوا ۱۹۹۸ (۲) هزمار پانوا ۱۹۹۸

پانوا ۱۹۹۸ (۲) هزمار پانوا ۱۹۹۸

پانوا ۱۹۹۸ (۲) هزمار پانوا ۱۹۹۸

پانوا ۱۹۹۸ (۲) هزمار پانوا ۱۹۹۸

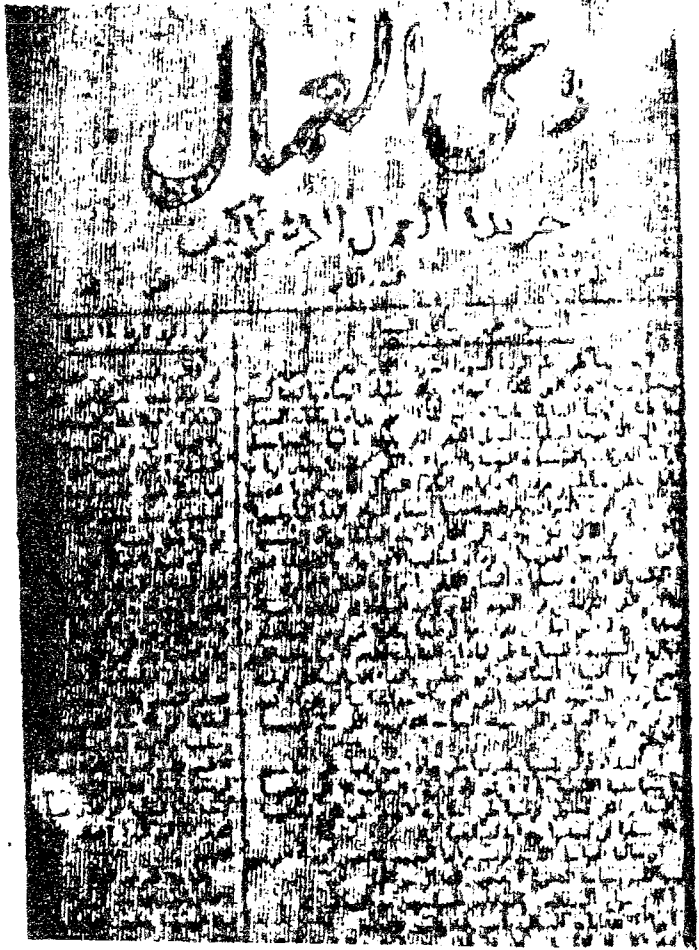
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

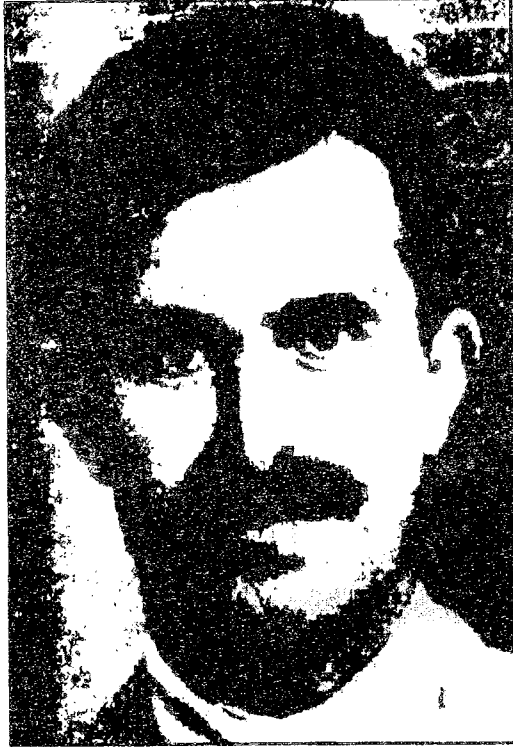
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنزَلَ عَلَيْنَا الْقُرْآنَ الْحَكِيمَ
 الَّذِي يَهْدِي مَن يَشَاءُ لِرَبِّهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا
 وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنزَلَ عَلَيْنَا الْقُرْآنَ الْحَكِيمَ
 الَّذِي يَهْدِي مَن يَشَاءُ لِرَبِّهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا
 وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ندكتور نورالدين زازا

١٥٩

روزنامه‌ای است
تکثیر شده
کریکاران کورستان
لغت و معنی - در هر روز

شماره (۴) کابل، شهری ۱۳۲۳ بهمن ۱۵۰۰ لیس

بهره‌ف سه‌فدیکاییین سه‌ریخو

سه‌رگوتار

لین سجدرا فرد عربی بی
و دستگیرین دیوکر است
شورا هم پیدا زمین بهستی
عملی‌وارشنا به‌رنامه‌ای کورد
ستای و امروندان کومه
تا هرین شده دستگیرین
مه‌لویین - ماوری زمامت -
کیشور هزارین سله‌تی بی
ل سه‌رگوتار به‌روزا به‌پارا
۱۹۹۱ پ دست‌له‌ نیهای و همو
ایورین جه‌سوتان سه‌رگوتار
و جه‌نی‌بندی دیگرین
بویه لفر، که باقی کریکار و
و زمامت‌گوشانه و ماوروسا
کهرک و اده کو خو ریگینین
و ریگینین بی نیجین و سه‌نسیکا
بین کریکار، بین سه‌رگوتار و
سه‌لیوارشنا، امروینین تا کور
سختین به‌ره‌فای بی ز ما فینین
خو بیکن بر آسیدو جه‌نی‌بیرزا
نوینین مستحور و بی‌زورگا
نشین سه‌ر - تهرانا و به‌ره
نگاری بی درنو نایلو فینین

ل به‌لجیکا
ماگرته کاگتی
ل ده‌سینکا مه‌لیکا ۱۲ کریکارین
به‌لجیکا دیو تیگینونا بارین تا
بوری و نسعی دست‌نی‌انگرتنه
اکا سه‌رگوتار کور و مه‌سی
بوزا نا بوری ل به‌لجیکا
راومستا - انگرتین و لایین
سه‌نکا بیین کریکاران سه‌ر
به‌ریشی لئ ده‌تاکین و کار -
تیکرتکا ۱۴ مه‌زین کور - سه‌ر
تیکرمتا به‌لجیکا مه‌تا ده‌پار
بیو گوول دا، وازو و بی‌نقیبت

مانگرتین ل سه‌رگوتار لاری
روزا ۱۳۲۳/۱۱/۱۲ کار سه‌نشین
ده‌سوتان نا زارادی ل ده‌کون
ل به‌ر شریزیا و عینی کداری
و کیشا موجین وان بوده‌سی
سه‌تاکین ل سه‌ر کارکین خو
راومستان - برنندین مان
کرتیا لگول ری‌ده‌به‌ری نه‌سو -
شعانی که‌نقه گفتگر کیه‌کین
ول سه‌روین ری‌که‌فین کسو
داغوا ریختن وان بلغد بی‌کین بیو
ده‌راره‌تا ده‌نروستی به‌نار
لیقتا چار سه‌ره‌کی بی‌سو
کیشا وان و

کورده‌یین نه ژبیر کورنی همزه به‌گی موگسی^(۵)

د. نوره‌دین زازا

مین نهول شامی ناسکر، ژمکسی بوو، نیزیکی وانئی د مه‌دره‌سه‌یانده و پشتیره ل سته‌مبولئی، د نیلاهیته ده خوه‌ندبوو، تیکلی ته‌فگه‌رتن مللی ییتن سالتین ۱۹۰۱ نان بوو بوو، د سالا ۱۹۱۸ نان ده ل سته‌مبولئی ژبو جارا پیتشین ل ده‌وله‌تا ئوسمانیان، سه‌م و زین دابوو چاپکرن، ژبه‌رفئی، به‌رئی کو مسته‌فا که‌مال ب که‌فه سته‌مبولئی، ته‌فی گه‌له‌ک کوردتین دن نه‌مرئی کوشتنا جه‌مزه به‌گی ژی ده‌رخست بوو، داکو نه‌که‌فه ده‌ستنی جه‌لادین خوه، د سالا ۱۹۲۴ نان ده، جه‌مزه به‌گ سته‌مبولئی به‌ردا بوو، چوو بو مسرئی و ژوی هاتبوو سوربی.

هه‌روه‌کی خوه‌ندنا وی مه‌دره‌سی بوو، جه‌مزه به‌گ خوه‌ش ب کوردی، ترکی، فارسی، و عه‌ره‌بی دزانی، دکاری ل شامی، ب هیسانی ژخوه‌ره کاره‌کی ماموستایین په‌یدا ب که، لی نه‌وی ژی وه‌ک برایی خوه‌کو هه‌ره جه‌م کوردان، ل عه‌یندیوه‌رئی، بازاره‌کتی بچووک ئی جزیری، نیزیکی سینورتن عیراق و ترکیبی دبستانه‌که نوویا ده‌ستپیکي هاتبوو فه‌کرن، جه‌مزه به‌گ خوه‌ست کو هه‌ره ل وی ماموستایین ب که، ل وی نه‌و ب خوه‌مودیر و ماموستابوو پشتی وی ب ساله‌کتی، برایی مین د. نافز ب خوه‌ل عه‌یندیوه‌رئی بوو ته‌بیینی حکومه‌تی د سالا ۱۹۲۵ نان ده فرهنسز که‌تبون

شان دهران و هه‌یا سالا ۱۹۳۰ی دناقبه‌را وان و ترکان ده په‌فچوون دۆم کربوو، عه‌یندیوه‌ر ب ده‌ستی فرانسزان هاتبوو ئاقاکرن، ئانکۆ نه‌وان ری دابوو کو کورد، ئه‌رمه‌نی، سهربانی و کلدانێ ژ ترکیبی بیته وی دهری و سوری ژێ حکومه‌تا خوه ل وی ده‌ین.

رونشتییین باژیر، ته‌فی عه‌سکه‌رتین فره‌نسز و جه‌ندرمه‌بیته سوری نیزیکی هه‌زار، هه‌زار و دوو سه‌د که‌س ده‌بوون، زاروییته کورد کو دچوونه دبستانێ ل باژیر ب خوه هنده‌ک بوون، لی نیزیکی باژیر گوندی عه‌یندیوه‌ری ب خوه هه‌بوو و خه‌لکی وی ته‌فده کورد بوون، لی ژ کوری مختار پی شه تو که‌سی دن نه‌ده‌خوه‌ست زاروییته خوه بشینه دبستانێ، چه‌مه به‌گی ره‌به‌ن دچوو به‌ر دهری وان و ب کورمانجیا خوه یا مکسی، هیتی و رجا ژوان دکر کو زاروییته خوه، ب عه‌ره‌بی ژێ به، بی خوه‌ندن نه‌هیتلن خه‌لک گوه نه‌ددا، گافا نه‌وی دیت کو وه‌لی، روزه‌کی نه‌وا زابته جه‌ندرمی ب خوه‌ره بر و چوونه گوند و ژوان ره‌گۆت: (بنیرن نه‌مر هه‌یه کو هه‌که هون زاروییته خوه نه‌شین دبستانێ، ئه‌ف زابته کو ب من ره‌ نه‌وی ئاق و به‌ستینه و جه‌زاینه مه‌زن بده وه). چه‌ند روژ دهریاس دین زاروک، دیسا بیته نیجار جه‌ندرمی ژ چه‌ند که‌سان ره‌ جه‌زا دشینه، ل سه‌ر فی زاروک هیدی هیدی تیته دبستانێ دوو سه‌ سال دهریاز دین، نه‌مازه پشتی هاتنا برایی من ل وی دهری دبستان ته‌ زاروییته کورد بوون، گه‌له‌ک ژوان پشت ره‌ چوونه ل قامشلو و ل هاسچی ته‌جه‌یز (لیسه) ب خوه تمام کرن و هن ب شووندا زانینگه‌ه ب خوه تمام کرن. نها ژ شاگردین چه‌مه به‌گی دکتور، دهرمانچی‌که‌ر ئاقو‌کات و مهندیس هه‌نه.

د سالو ۱۹۴۰مې نېټې ناندې، فرهنگسازان و حکومتا سورې خوږ غونډيوهرې
کشاند و ډيرکې ډيريا غونډيوهرې، ناني نا راستر ډيرکا دهشتا ههستان
غونډيوهر ژوې ډهرې راکر و چوو خوه دانې جيبهکې سهر سينتورې
غيتراقي، همزه بهگ ژې کون مديري تهجهيزا (ليسه) هاسيچې، ل وې
ژې ههريک، بيژې بيست سالان خورتين کورد، غهړه ب، سرياني،
ناسورې و نهرمهني گهانندن، نهز ډييم سالو ۱۹۶۵مې نېټې ډوړو دلوقانيا
خوهدي.

ژنا همزه بهگې ژې وهک يا نبيحسان نوري ژې ترک بوو، ژ سته مېولي
ب خوه بوو، دگهل ښې يهکتې ميري خوه بهرنه دا و ههيا مرنا وي پې ره ما.

لوزان

۱۹۸۷/۱۱/۲۸

ژېده: کوفارا: هيني همار (۷) پايزا ۱۹۹۰. روپل: ۲۱-۲۲.
* نهف کوتاره دکوفارا (روژنامه ناني) همار (۶-۷) سالو دووي
۲۰۰۱-۲۰۰۲مې ل بهرپهري (۲۹۵) پدا ب نافي (س. زروهې) هاتيه
بهلافکر و کوتار ژ نپين لاتيني هاتيه فهگواستن.

هه‌مه‌زه موکسی گئی یه . . . ؟

دیه‌ری سلیتی

هه‌مه‌زه یی موکسی، یه‌که ژوان ره‌وشه‌نبیر و زانا و خه‌بات‌که‌رتن گه‌لی مه‌نین ب ده‌ستپینکا سه‌د سالا بیستان ده، ل سته‌نبولی ده‌ست ب کار و خه‌باتی کرنه ب نارمانجا رزگار کرنا کوردستانی ژ بن ده‌ستی ئوسمانیان زه‌ند و به‌ندین خوه بادانه، ژ به‌ر قی یه‌کی ژ، گه‌له‌ک کۆمه‌لین جفاکی و نه‌ده‌بی ل سته‌نبولی سازکرنه.

هه‌روه‌ها، هه‌مه‌زه‌یی موکسی یه‌که ژوان نه‌ندامین ناقدارو ناسکری ژ کۆمه‌لا خوه‌نده‌کارتین کورد (هیثی)، یاکوژ روژا ۲۷/۷/۱۹۱۲ نان ده، ل سته‌نبولی هاتبوو دامه‌زراندن.

ژ به‌ر کو تین و که‌لا دلنی قی میترخاسن هیژا ب وی قاسی نه‌د شکه‌ست، دیسا هه‌مه‌زه موکسی، پشتی شه‌ری جیهانی یی پیشین، دگه‌ل چه‌ند زانا و خه‌بات‌که‌رتن کورد یین دلسۆژ و دلسۆز (کۆمه‌لا پیشکه‌تنا کوردستانی) ل سته‌نبولی سازکرنه و د روژا ۷/۱۱/۱۹۱۸ نان ده کۆژاره‌که هه‌فتانه ب کوردی و ترکی ب ناقتی (ژین) وه‌شانده، خوه‌دی و به‌ریر سیاری وی بوویه (هه‌مه‌زه یی موکسی) یی کو (۲۰) هژمار ژ و ه‌شانده، پاشی سه‌روکاتیا وی سپارتنه ره‌وشه‌نبیر و تیکۆشه‌ری کورد (مه‌مدوح سه‌لیم)، مه‌مدوح سه‌لیم ژ، ژ هه‌ژمارا (۲۱) ی هه‌تا هه‌ژمارا

(۲۵) ئى ئانكۆ ھەژمارا داوى ۋە شاندىيە.

(كۆمەلا پىتشكە تەنا كوردستان) و كۆقارا (ژىن) رۆلەكە پەر بلند و ھىژا
د دېرژكا گەلى مەيى بندەست دە، د وى قوناغى دە - لەيىستە، ل ھىنلەكى
(كۆمەلا پىتشكە تەنا كوردستان) دەما خوە دە، ب ناغى گەلى كورد و
تەڭگەرا وى يا رىزانى پەيشىيە، ھەروھەر دۆزا رزگاريا كوردستانى بلند
كەريە، تاكو (شەرىف پاشا) ب ناغى نوونەرى كوردستانى شاندىيە
كۆنفرانسا پارىسى و پەيماننا سېشەر ل وى دەرى ئىمزا كەريە.

پەيماننا سېشەرى يەكە ژ دەستكەوت و سەركەوتن پىن گەلى كورد ئىن
دېرژكەيە، چىكو تىدە سازكرنا كوردستانەكە سەربخو و ئازاد ب دەولەتا
ئۆسمانى و دەولەتتىن غەربى و نوونەرى ئەرمەنىيان دايە پەرزاندن
(قەبولكرن) .. ئەفە يەك بوو ژ شىبىرىنترىن مەيوەپىن ئى كۆمەلا جوان.

ل ھىلا دن ژى، كۆقارا (ژىن)، ب رىبەريا ھەمزەپى موكسى، دايە
سەر پىيا ئازادى و سەرفەرازى، دەرد و ئىشىن گەل ل سەر سىنگ و
بەرى خوە ۋە شاندىيە، رەوشا وى بەرچاڭ كەريە، ئەدالەتا دۆزا وى و
مافىن وى ئىن نەتەۋەبى دايە خوياكرن.. ھەروەسا (ژىن) ئى دەنگى خوە
بلند كەريە و ب قىرىن گۆتىيە: (نا) .. نا ژ كەر و پلانن نە مەرفانە و
كەرت رەپىن لە دژ كوردان ھاتن ھوونان و پىكانىن ژ بال دەولەتا ترك
قە .. (ژىن) گۆتىيە: (سەد نا ژ قالاكرنا كوردستانى ژ خەلكى وى پىن
كورد رە).

د ھەژمارا (۱) ئى دە ژ (ژىن) ئى، كورته گوتارەك ل سەر قابى ھاتىە
ئقىساندن د بن سەرنقىسا (نامانجامە) مەرف ل وى كورته گوتارى نەرىن

و رامانا و نارمانجین (ژین) ئی دناسه، وهها هاتییه:

«ژین نه ژبو دهست خستنا لشتهکا (مهنفه عهکا) مادی دهر دکهفه،
نامانجا وی، به لاشکرنا زانینی یه، ل سهر ژیاننا کورد نا دیرۆکی، ههقتین
وی یین نه تهوی، بیژهیا وی و رهوشا وی یا جشاکا، کورژ سهه سالیین
دیرژ ئرده هاتنه ئیهمال کرن.

ل گۆرا باوه ریا مه، ناماده کرنا جیهکی لایق ژبو نه تهوه بی کورد، د
جشینگه ها نه تهوه یین ده ب خهباته که وهسا مومکنه، کو ئهف ئاوا یی وی
خهباتی ل گۆرا فاما وی ده می یه.

ئهم تی دگهین کو ئهف ته شه بیوسا مه، خهباته که پر دژوار دخوازه.
به لام، ده ما کو مه ئهف وه زیفا گران دا سهر ملی خوه، مه ب راستی
هیقی کر، کو ئهم دکارن خوه بسپیرن ئالیکاری و هیتسانی یین مادی و
مه عنهوی یین نه تهوه بی کورد، ئهو نه تهوه بی کورد کو ژبو وه لات و گهلی
خوه، هه ریم ب قه بوولکرنا فیداکاری یین مه زن هاتیه ناسکرن راستین و
لیکانین ژ خوه دی یه).

سالا ۱۹۱۹ نان، (کۆمه لا کورد ژبو به لاشکرنا زانینی و وه شانان)
(مه م و زین) نا نه حمه دی خانی یه که مین جار چاپکری یه، هوزان و
مامۆسته یی مه زن هه مزه یی موکسی، پیشگۆتته که ب ریک و پیک ب
سهر نفیسا (دیباچه) ژیره نفیساندییه، نهقی کو بیژه یین زمانی عه ره بی
ب پرانی جی گرتنه ژی، لی به لی پیشگۆتتا موکسی دنافه رۆکا خوه ده پر
زهنگین و بلنده.

هه مزه یی موکسی، ال سهر ئوستوو باری کوردان د دیباچه ده د په یقه و

دواری گوهدان و پاراستنا ناسار و توّره و زمانتی دئی بیی شتیرین و وهها
 دبیّژه: (.. خاسما دقئ عهسری ده، دهها مهده نیه تی ده، هجعت و
 بهراتا ملله تان لیسان و نهده بیاتی وانه، بیی بیی هجعت و بیی بهرات،
 دهعوا وی نابیّت سه رکرن، کدس گوھی خوه نادتی، مدگه مالووم بیی کو
 بهراتا وی ژئی هاتییه ستاندن، ژبو ئسپاتا قئی دعهوایی و دانینا خیتیما
 ملله تا خوه، هندهک ژ خورکئی مه، شهف و روژ سهرفا هه یانه خوه دکن،
 ناساری قه دیم، نه شری وی بیی تهزه چیی دکن، بیهک ژوان ناساری که شن
 (مهه و زین)ه، کو سهرتاج ئیبتسه اجا کوردان نه حمه دئی خانی د
 (۱۱۰۵) دا ناینیه ..).

هه مزه بیی موکسی، دیسا د دیباجئی ده دبیّژه کو نه حمه دئی خانی بیی
 کورد، ب زانین و فیترسیا خوه نه کیمی فیردهوسی بیی ئیرانییه.
 (.. چونکه فیردهوسی ب قهله ما خوه ئیران قه ژاند، نه حمه دئی خانی
 نه هیشت کو کوردستان ته مام بمرت مهرتا موئه بیهه د خلاس کر، نه ما ته مام
 نه حیا نه کر، چونکه زه مانتی نه حمه دئی خانی غایهت به ره باد و چه تن بوو،
 دهوله تا ئوسمانی دگهل حکومه تا ئیرانی موتته قه قه ن کوردستان د مابهینا
 خوه ده ته تقسیم کر بوون.

دهست - پی وان وسا گسرتدا بوون کو نه دکارین خوه ب هه ژین،
 چونکه ماده چاوان نه سکه ر سوّق ل سه ر وان دکرن، ب نه نوعی حیله و
 ده سیسان ئیختلاف و شیقاق ئیختبونه ناف کوردستانی..)) د داوییا
 دیباجا خوه ده، ده ستین خوه بهر ژور دکه، ژ خوه دئی هیقی و لاقان دکه، کو
 خورتین کوردان ب پاریزه، ری ل پیتش وان دووز بکه، دبیّژه:

((.. یا ره ب! تو وان مه حدودز بدیتری و موه ففقهق بکه)).

هممزه موکسی، ل سووری، دووری وانئ، رۆژا (۵) ی مه ها نیسانا
سال ۱۹۵۸ ئان ده وانئ خوه یی پاک سپارته خوه دایئ مه زن، پشتی
ژیانه که ته فده خه بات، ته فده دهرد و کولین گران و د خا کا کوردستانا
باث و کالان ده، ب ده ستین هه فال و هوگر و فوستانی، ب ده ستین
وه لات نه فینین کورد هاته فه شارتن.

گۆرا فی جۆمهردی پایه بلند ل جزیری دمینه، ل گوندی (دوگری) یی
نیزیکی بازاری (تره سیی) یه.

ل سهر کیتلا وی، هه لبه سته که د که فر ده کۆلایی هه یه، ب تیبین
عه ره بی هاتیه نشیساندن، لی مخابن ناخی هه لبه ستان ژ من فه
نه خوویایه و نه فه یه ده قا وی هه لبه ستی:

مامۆستا، هممزه بهگ، ره هه بری فداکار
په کسه ژ خوه ته کسرنه هه سیار
رازه ب خوشی بهس نه م سالا
به ایمان نه لی مسه نه وه هه والا
رۆژا کو وه لات ب زی به بینم
نه ز مژده ب خوه بوته بینم

داوی.. دخوازم بترم نه ف نشی سارا بچووک ته نی داناسینا هممزه بی
موکسی یه، هیفیدارن د پیشه نده ده، ره وشه نبیرین کورد لیکۆلینانی ل

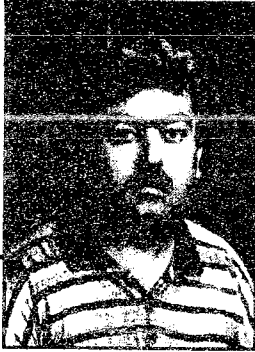

سدر ژينه نيگاريان وي و کار و خهباتا وي چن بکن، چنکو سرورقي د
سافيا خواهده، دلوهشي خواه ب ده مللهتي خواه، هيترايه کو مللهتي وي
ژي، ويا ژبيرانهکه و ناشي وي ب روممت و بلند د دلي خواه ده دپارتيره.

ژياده:

- ۱- جلد (۱) کونارا (ژين) م. نه مين بونارا سالان.
- ۲- مهم و زين، نه حمه ديي خاني.
- ۳- کونارا (گهلاويزا) / هومار (۵) نيلونا ۱۹۹۲ تي له رويهلي
(۲۰-۲۳) ويا هاتيه فه گوهاستن.
- * نهف گوتاره د کونارا (روژنامه خاني) هومار (۶-۷) سالا دووي
۲۰۰۱-۲۰۰۲ تي هاتيه به لالکرن و ژ تيپين لاتيني هاتيه
فه گوهاستن.

نقیسه ر به نه ریزه کا دا

- ۱۹۶۳/۶/۲ ای ل گوندی بادی بوژیانی گریبه.
- ۱۹۸۴ ای، ده رچووین نامادهیا بازارگانیا دهۆکه.
- ۱۹۸۲ ای، ده ست ب نقیسه رین و به لافکرئی گریبه.
- ۱۹۹۱ ای، بوویه نه ندامی ئیکه تیا نقیسه رین کورد/کومینا شاخ.
- ۱۹۹۸ ای، بوویه نه ندامی سه ندیکا رۆژنامه نقیسه رین کوردستان/لقی دهۆک.
- ۲۰۰۱ ای، بوویه سه رۆکتی لقی دهۆک بی سه ندیکا رۆژنامه نقیسه رین کوردستانی.
- ۱۹۸۵ ای و هه تا نوکه، د چه ندين رۆژنامه و کسۆاران دا هه ر ژ په یامنی رین هه تا سه ر نقیسه رین کار کری به.
- هژماره کا زۆرا به رنامه بر رادیو و تیله فزیونی کوردی به رهه ف و پیشکیشکری به.

به رهه مین چاپکری:

- ۱- نقیسه رین کورد/ نقیسه رینا: پیتزانی ئالیخان/ به رهه فکرنه/ دهۆک-۱۹۹۲.
- ۲- بشکورینا هیثیا/ په خشان/ دهۆک-۱۹۹۵.
- ۳- ژ هه لبه ستین نه حمه دی خان/ کۆمکرن و توتیزاندن/ دهۆک-۱۹۹۶.

- ۴- بیلوگرافیا حدفتیناما په‌یمان/ به‌رهه‌فکرنه ب پشکداری/
دهۆک- ۱۹۹۸.
- ۵- باغی کورد/ دیوانا: نه‌حه‌دهی نالهند (۵ به‌رگ)، به‌رهه‌فکرنه ب
پشکداری/ دهۆک- ۱۹۹۸.
- ۶- سیدارا چوچکان/ دیوانا: پیزانی نالیخان/ به‌رهه‌فکرنه/
دهۆک- ۱۹۹۹.
- ۷- صادق بهاء الدین نامیدی و کاروانی ره‌وشه‌نسیریا کوردی/
دهۆک- ۱۹۹۹.
- ۸- هه‌یرانووک ژ توری زارگوتنا کوردان: فه‌کولین و دهق/
دهۆک- ۲۰۰۱.
- ۹- به‌ره‌ف شروقه‌کرنا دهقی- فه‌کولینین تره‌یی نه/ به‌رلین- ۲۰۰۲.
- ۱۰- سعدالله ناقدهل - شاعر، پیشمه‌رگه، شه‌هید/ به‌رهه‌فکرن/
دهۆک- ۲۰۰۲.

به‌رهه‌ف بوچاپتی:

- ۱- کونج - یاریا ژ راستا/ شانوگه‌ریه‌کا وه‌رگتیرایه ژ زمانتی
عه‌ره‌بی- ۱۹۹۶.
- ۲- رۆژنامه‌فانیا کوردی دناقبه‌را بزافا سیاسی و ره‌وشه‌نسیری دا -
۱۹۹۸.
- ۳- ده‌نگین نه‌مر - سترانبیژین ناقدارتین کورد- ۲۰۰۰.
- ۴- کلاسیکین کرمانج - ژیان و به‌ره‌م - ۲۰۰۰.

پروژین داهااتی:

- دیوانا عه‌لی حه‌ریری.
- پشکه‌ک ژ دیوانا محمد طیار پاشا (عه‌ریبی).
- شیخی سه‌نه‌مان - فه‌قیبی ته‌یران.

ناڤه روک

بهره‌بر	بایدت
۳	- به راهی .. .. .
۵	- تهری راسته «کوردستان» نه ئیکه مین روژنامه یا کوردی به !!؟ ..
۱۵	- روژنامه قان عه بدولره حمان به درخان .. .. .
۳۷	- میر جه لادته به درخان .. .. .
۵۱	- میر سورده بیا به درخان .. وه لاتپاریز و روژنامه قانی خورت .. .. .
۷۱	- روژنامه یا ستیر .. .. .
۹۳	- په میان .. ئەم ته قدا بیژین: نامین .. !! .. .. .
۱۰۱	- په یفا ژین .. دناڤه را روژنامه و کوڤارین کوردی دا .. .. .
۱۲۹	- کوڤارا نوخازی ... مه ره م ژ ده رکه فتنا وی چ بوو؟ .. .. .
۱۴۵	- روژنامه قانیا کریکاران .. .. .
	- پاشه‌ند:
۱۶۱	* کوردین نه ژبیر کرنی .. .. .
۱۶۴	* جه مزه موکسی کییه؟ .. .. .
۱۷۰	- نقیسه رد چه ند ریزه کا دا .. .. .